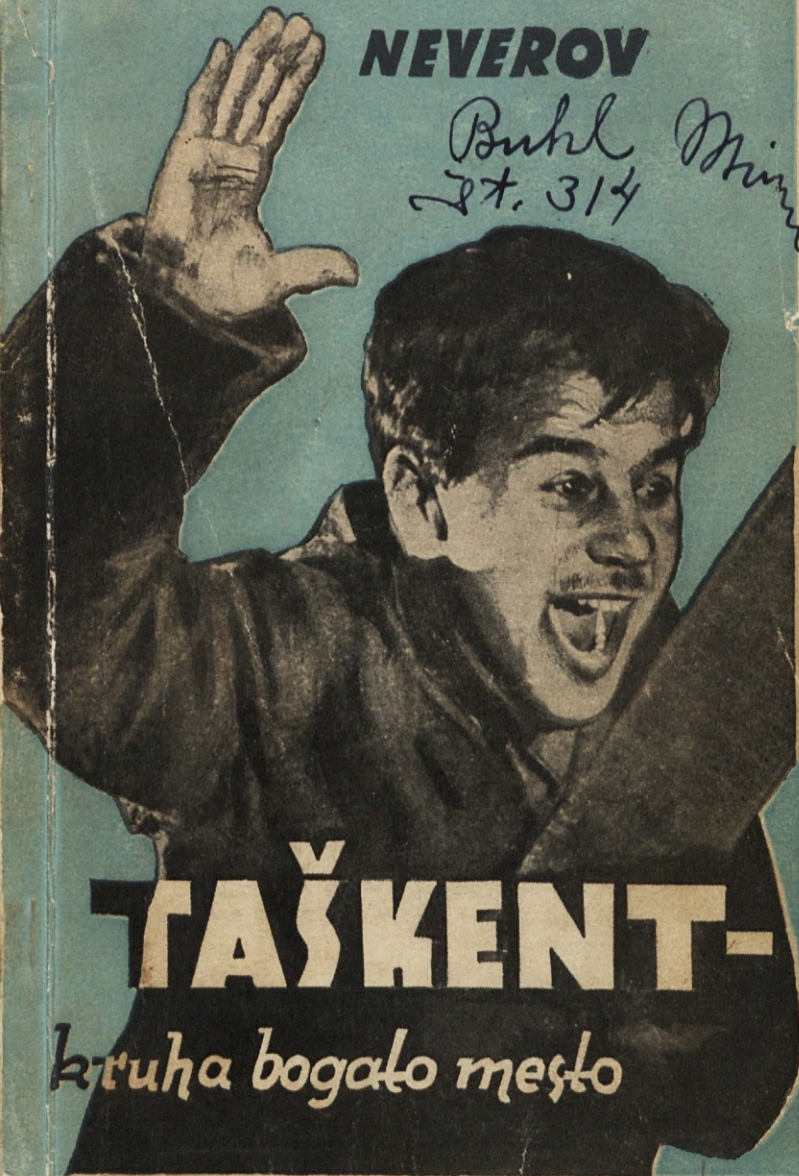

Dmitro Buhl.

NEVEROV

*Buhl
št. 314*

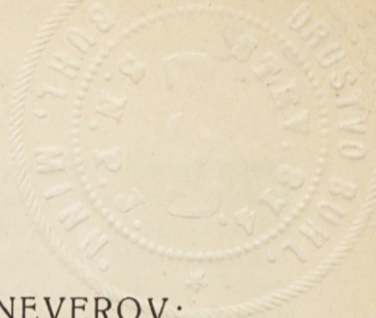
Mim

ТАШКЕНТ-

крућа богато место

ALEKSANDER NEVEROV:

TAŠKENT

KRUHA BOGATO MESTO.

RUSKA POVEST IZ DNI VELIKE LAKOTE.

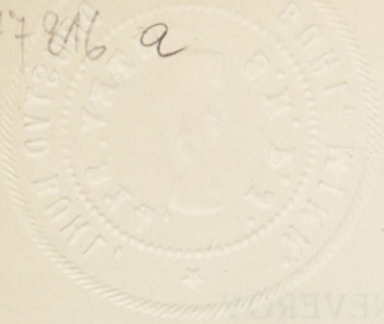
IZ RUŠČINE
IVAN VUK.

KNJIŽNICA „PROSVETNE MATICE“.

V. ZVEZEK.

MADE IN JUGOSLAVIJA.

77816 a

TAŠKENT

KRUHA BOGATO MESTO.

RUSKA ROVEST IZ DNI VELIKE-LAKOTE

RJ3109/1952

ZALOŽIL KONZORCIJ REVIJE „SVOBODA“ LJUBLJANA.
TISKALA LJUDSKA TISKARNA D. D. V MARIBORU.

V dobi, ko smo skoraj docela odrezani od sodobne ruske književne produkcije, ki ustvarja — nezavisno od dosedanjih evropskih umetniških struj in nazorov — popolnoma novo umetnost, ki črpa vse sile samo iz ljudstva, ki se potaplja samo vanj, prisluškuječ utripom njegove duševnosti in opisujoč nam realistično njegovo trdo, često močno atavistično življenje; ko so tudi našemu intelektualcu pristopna dela ruskih sodobnikov samo posredno preko nemških prevodov in v oni nepopolni izberi, kot si jih izbira nemški knjižni trg; ko se zavedamo, da se nam odmika razsežni vzhodni slovanski svet vedno bolj, in nam je žal, da ne moremo spremljati nadaljnega razvoja tiste ruske lepe knjige, ki so ji dala dela Dostojevskega, Tolstega in Gorkega svetovni sloves — v tej dobi pošilja konzorcij »Svobode« prvo večjo povojno rusko povest v slovenski delavski svet.

Ljudska povest je to: snov ji je zajeta iz ljudstva, iz njegovega strašnega trpljenja in bede, ki jo je preživelo v letih Lakote in Smrti l. 1920 in 1921. In namenjena je — vsebina, slog, enostavna

njena zgradba jasno razodevajo to — zopet ljudstvu. Kot spomenik njegovega trpljenja, ušive bede, za spomin na oni čas, ko je v nečloveških mukah mesece in mesece gledalo Smrti iz obličja v obličje ter občutilo njen mrzli dah. Pripoveduje nam o časih, ko so se posamezniki zgrnili v samo veliko, Smrti posvečeno čredo, ki sta jo obvladovali samo ena misel in eno hrepenje: misel na kruh, hrepenenje po drobnem koščku kruha, ki naj ukrade Smrti vsaj en dan, pol dneva, eno uro življenja. Pripoveduje nam o časih, ko je bil v boju za košček travnatega kruha, v boju za skromen prostorček na vlakcu, ki naj popelje umirajoče bednike iz strašnega kraja, človek človeku volk; o časih, ko so govorili samo nagoni samoohrambe, ko pa vkljub temu ni popolnoma zamrlo človečansko čuvstvo; ono čuvstvo, ki v nasprotju z nagonom samoohrambe veže človeka na sočloveka. Kdo bi ne stisnil poštenemu, samo na videz malce trdemu Dunajevu krepko desnice ali pa zamazanemu strojevodji Kondratjevu, ki se je usmili — dasi sam v pomanjkanju — bednega, neznanega dečka, deleč ž njim zadnjo skorjico suhega kruha? In povest je še spomin na ono dobo, ki je v njej ljudstvo samarske gubernije iz trpljenja vzraslo v spoznanje in zavest, da je le v skupnosti moč in rešitev. Obenem pa je pričujoča knjiga še povest dečka — enega izmed onih stotisočev, ki so se razšli po vsej Rusiji iskat življenja, kruha zase, za matere, za brate in sestre, ki so bili pre-

majhni, da bi odšli ž njimi na težko pot v daljne, neznane kraje. Povest o onih, ki sta jih trpljenje in življenski boj izzorela v nekaj dnevih iz neizkušanih otrok v »prave, odrasle mušike« in ki so se naučili ceniti, kaj pomenja, če je človek človeku brat ... Tudi v najstrašnejših časih in v največji bedi!

In pisatelj? Iz malih drobtinic, raztresenih po revijah in predgovorih nemških izdaj, si človek težko ustvari jasno sliko o njegovem življenju in razvoju. Pravo ime mu je Aleksander Skobelev in rodil se je l. 1886. v samarski guberniji kot sin kmečkih staršev. V revolucijskem letu 1905. je dovršil dveletni učiteljski tečaj, nakar je postal vaški učitelj. L. 1916. je tudi njega zajela bojna vihra in ga odtrgala od vasi in poklica. V dobi revolucije leta 1917. se je priključil gibanju in je postal urednik nekega časopisa v Samari. Ko je zavladala kmalu nato v vseh pokrajinah ob dolnji Volgi lakota, je tudi on pobegnil z množico v zimi l. 1920/21. v Taškent. L. 1922. se je preselil v Moskvo, kjer pa je že naslednje leto (1923.) umrl.

Neverov spada po načinu pripovedovanja med prave ljudske pripovednike. Dvoje glavnih motivov srečujemo v njegovih delih: kot učitelj, ki je imel neprestano opravka z vaško mladino, je napisal nekaj prav uspešnih in globokih slik in novel iz otroškega življenja. Najbolj pa se je pisatelja dojmila doba strašne lakote, ki jo je preživel tudi

sam; izmed vseh ruskih pisateljev je postal njen najboljši slikar. Med njegova najbolj znana in najbolj razširjena dela spada pričujoča povest; razen nje imamo doslej v slovenskem prevodu še novelo »Glad« (iz zbirke »Obraz življenja«), dočim je prevod povesti »Jaška« šele v rokopisu.

Talpa.

Dolžnost mi je, izraziti pisatelju Aleksandru Fjordovaču Nasimoviču svoje priznanje. Pogovori z njim o otrocih v sodobni literaturi so me vzpodbudili, da sem napisal to povest.

Aleksander Neverov.

1.

DED JE UMRL, babica je umrla, nato še oče. Ostal je samo Miška z materjo in dvema bratcema. Mlajši je star štiri leta, srednji osem. Miška sam pa jih šteje dvanajst. Majhna družinica, za malo kaj sposobna. Ta prosi za kašo, drugi izrezuje vetrni mlin. Mati radi gladu boleha. Ko gre na reko po vodo, se s težavo vrne. Danes joka, jutri bo jokala, a glad nima usmiljenja. Danes nesejo mužika na pokopališče, jutri kar dva. Umrl je ded Mihajlo, umrla teta Marina. V vsaki hiši pripravljajo za pokojnika. Bili so konji s kravami, toda pojedli so jih; začeli so loviti pse in mačke.

Krepko se je zamislil Miška.

Družina je velika, delavci majhni. On je izmed njih največji. Oče je tudi rekel pred smrtjo:

— Ti, Miška, bodi za gospodarja.

Odšel je Miška na ulico. Mužiki govore o Taškentu. Kruh je tam zelo poceni, samo priti je tja težko. Dvatisoč vrst je do tja in od tam nazaj dvatisoč vrst. Brez denarja ni mogoče: za vozno karto in za potni list je treba plačati.

Dolgo je Miška poslušal. Nato je vprašal:

— Ali gredo majhni lahko tja?

— Kaj, nameravaš iti?

— Kakor bo, tako bo! Zlezem pod vagon. Ne opazijo me.

Mužiki se smejejo.

— Ne, Miška! Doma boš moral sedeti. Takšne glave se še ne vrte, kakor je potrebno. Rasti še pet let, tedaj lahko greš.

Toda Miška ne verjame mužikom. Sliši: Taškent je mesto, bogato kruha, — ničesar se ne boji. Ako se ga začne lotevati bojazen, se že pomiri:

— Poskusi, hm, saj vendar nisi deklíč! Vse leto si namesto očeta oral s plugom. Konje znaš zapreči. Samo malo let šteješ, a pri delu te odrasli ne dohiti.

Krepko se je zamislil Miška.

Ne gre mu iz glave Taškent, mesto, kruha bogato. Začne računati: dvatisoč vrst — ni tako daleč. Greš peš, potem je daleč. Sedeš na čugunko*) — v treh dneh priletiš. A potnega lista ne potrebuješ. Če me vidijo, majhen deček se vozi, poreko: »Ne vznemirjajte ga, sodrugí, to je Miška, ki je lačen. Kakšna moč je v njem? Še pol puda**) poleg drugih potrebščin ne zmore.« Če ga vržejo iz vagona, se dva dni tudi na strehi drži.

*) Čugunka = vlak ali bolje lokomotiva. Preprosto rusko ljudstvo navadno govori »čugunka« namesto vlak, lokomotiva. Čugunka pomenja: zlitnina, lito železo.

**) Pud = 16½ kg.

Plezal je že in iskal vranja gnezda, kar je težje, kakor priti na streho, in niti enkrat ni padel...

Zagledal je prijatelja Serjoško Karpuhina, leto dni mlajšega, in se je razveselil.

— Pojdiva skupaj!

— Kam?

— Po kruh v Taškent. V dvoje je veseleje. Če se ti kaj zgodi, ti pomagam. Če se z menoj kaj zgodi — pomagaš ti meni. Vseeno, tu se itak ne preživimo.

Serjoška mu je takoj verjel.

— A če začne deževati?

— Poleti je dež topel.

— A če naju naženejo vojaki?

— Mimo njih bova hodila tiho, na skrivaj.

Serjoška je neodločen. Popraskal se je v nosu dvakrat in rekel:

— Ne, Miška, ne bova prišla.

Miška se je pokrižal:

— Bog ve, bova, samo ne boj se. Sedaj so povsod rdečearmejci, oni naju ne bodo podili. Še kruha nama ponudijo, ko uvidijo, da sva lačna.

— Majhna sva, ustrašiva se.

Miška je jel dokazovati: prav nič nista majhna. Nič strašnega ni to, če je Serjoška mlajši. Bo že Miška skrbel za vse: na železnici bo poiskal mesto, spraševal bo ljudi on. Kaj, saj nisva dekliča! Če bo kaj slabega, težavnega — treba potrpeti. Če ju z železnice zapode — nič zato — dvema je lažje prenašati krivico. Prenočita do jutra in gresta ne-

koliko peš. Potem zopet zlezeta na čugunko, kakor hitro se načelniki kam zagledajo.

— A kedaj se vrneva? — je vprašal Serjoška.

— Vrneva se kmalu. Tja potrebujeva največ štiri dni, a odtam največ štiri dni. Zbereva po dvajset pudov in vse bo v redu. Samo da bi ne bilo pretežko.

Serjoški so se oči zasvetile od radosti.

— Pud lahko nesem.

— Ni treba puda. Vzamejo tistim, ki imajo mnogo. Rajši greva potem, ko bova poznala pot, še dvakrat.

— Greva, Miška, ali nikomur ne govori.

— Greva!

— Da veš, jaz in ti in nikdo drugi. Če bi hotela Kosjka in Vanjka, kam hočeš z njima? Vsega se bojita.

— A ti se ne bojiš?

— Česa se mi je bati? Grem na mazarko*) o polnoči brez vsakega strahu.

2.

Mati je v postelji vzdihovala. Mlajši, Fjodjka, je vlekel za odejo, polagal prst v usta in prosil kruha. Srednji, Jaška, je delal leseno puško, da bo streljal vrabce in jih jedel. Razmišljal je:

— Ubijem tri in se najem. Nekoliko dam Fjodjki in mami. Ah, če bi zadel goloba!

*) Mazarka = polkopališče.

Miška je stopil v pusto, gladno izbo. Čepico je raztegnil, obrvi namršil. Takoj je imel vid odraslega, pravega mužika in tudi noge je razkoračil kakor mužik.

— Kako je, mama, ležiš?

— Slabo mi je danes, sinko.

— V Taškent hočem po kruh.

— V kakšen Taškent?

— Mesto je to . . . dvatisoč vrst od tukaj in kruh je tam zelo poceni . . .

Miška je govoril mirno, kakor gospodar, kakor odrasel, pravi mužik.

Mati ga je gledala z začudenimi očmi.

— Meša se ti ali kaj — ne razumem te?!

Miška je začel pripovedovati po vrsti. Mnogo jagod je tam in kruha ima vsak do grla. Naenkrat lahko pripelješ trideset pudov. (Nalašč je dodal deset več, da bi mati bolj verjela.) Pripovedoval je skladno, kakor bi čital iz knjige. Vse, kar je slišal od mužikov in kar si je sam izmislil, vse je obrazil. Tja največ štiri dni, najzaj največ štiri dni.

— Mama, ne boj se!

— A če se ne vrneš?

— Vrnem se.

— Pazi sinko! Vse noči ne bom spala, samo na tebe bom mislila. Mužiki, veliko večji so od tebe, pa ne gredo.

— Mužikom, mama, je mnogo težje. Vozno karto in potni list morajo imeti. A midva s Serjoško se pred radovednimi očmi skrijeva. Vseeno,

mama, razen mene ni nikogar, ki bi skrbel. Kam naj pošlješ Fjodjko in Jaško?

— No, pazi Miška. V imenu Krista te prosim, ne plezaj na strehe. Bog varuj, zvališ se ponoči in konec te bo. Rajši se komu pokloni do tal, da te posadi na varen prostor. — Kaj mi bo početi, če ostanem sama?

— Ne boj se, mama, ne padem.

Miška je pregledal lapti*), ki so bili razbiti na petah. Namršil se je.

— Slabi ste, hudirja!

Toda takoj se je pomiril.

— Ni hladno sedaj. Bos pojdem.

Nožiček je nabrusil na opeki, s šilom naredil luknjico na ročaju in ga obesil na usnjati pas, da bi ga ne izgubil. Nasul si je soli v cunjico in jo krepko povezal, da bi se sol ne razsula. Spreedel si je vrvico iz konopljinih vlaken. Kdo ve, kaj se lahko primeri po potu. Treba imeti rezervo. Pokojni oče je delal vedno tako. Ako je šel na trg, je vzel s seboj rezervno os in kolo. Kolesa Miški ni treba, a vrvica lahko pride prav.

Mati je dala vrečico, ki je držala en pud in ki jo je bila dobro zakrpala na obeh straneh.

— Bo ta-le vrečica zadoščala, Miška?

— Daj dve. Iz dveh se nič ne izgubi. Morda bodo dajali kruh v kosih.

Mati mu je verjela.

*) Lapti = iz rogoza spleteni čevlji.

— Prav imaš, Miška. Vse vzemi, kar dobiš. Morda prineseš tudi kaj zrnja; posejemo ga.

Mati je v čumnati slekla s sebe srajco, jo razrezala in naredila iz rdečega dela vrečo.

Jaška je prenehal rezljati leseno puško in začuden gledal bratca.

— Miška!

— Kaj?

— Tudi Serjoška gre s teboj?

Miška ni odgovoril. Odšel je na dvorišče in se ogledoval.

Kaj pomeni lakota!

Kolo leži tam, plug na drugem koncu, a konja ni in krave ni. Preje so kokodakale kokoši, petelin je pel na ves glas. Sedaj vidiš samo stebre in slabo streho. Pa kaj to. Posreči se mu priti v Taškent in vse bo uredil. Glavno je: nič strahu. Hodijo drugi, pa bo še Miška poskusil. On je samo po letih majhen, kar se pa dela tiče, ga niti odrasli ne prehiti.

3.

Zopet so mužiki govorili na cesti o Taškentu. Z mislimi so krožili okrog nevidnega, poslušali, kaj se govori o goricah. V svoji bujni domišljiji so videli pred seboj pšenico: zimsko in jaro. Nizke cene. Raj! A priti tja, to je težko: vozno karto je treba in povrh še potni list.

Miška se ni bal.

Kakor v pravljici je stal pred njim Taškent — mesto kruha bogato. Gorice so tam — hej! Molče si napolniš poln žep urjuka*). Nič zato, če tudi kdo vidi.

Govorili so mužiki, da je zrak tam zelo vroč. Zaduši se lahko človek. Tudi tega se Miška ni bal. Gotovo so tam tudi reke, kakor pri nas. In če so reke, se gotovo ljudje tudi kopljejo.

Ko je Serjoška omenil Kirgize, mimo katerih bo treba iti, se Miška tudi tega ni ustrašil.

— Ako so Kirgizi... ljudje, čemu bi se jih potem bal?

— Ali morda niso ljudje?

— Da vidiva. Sedaj trosijo vsemogoče neresnične vesti.

4.

Na polju je bilo tiho. Pod modrim nebom so peli škrjančki.

Nižje je zvenela žica na brzojavnih drogovich, postavljenih v dolgih vrstah ob cesti. Za temi drogovi je postaja. Na postaji je vlak. Miška ga je videl že dvakrat, ko je šel z očetom v Samaro. Zanimiva reč! Dirja kakih petdeset sežnjev daleč, iz dimnika se kadi, kakor če se kuri v peči, in piščalka brlizga.

Miška je krenil na pot, oblečen v očetovo suknjo, prepasan z vojaškim pasom ter široko ma-

*) Urjuk marelice.

hal s palico. Na plečih vrečica za en pud in v njej še druga vrečica, sešiti iz rdečega dela materine srajce. V rdeči vrečici je železna kružka*), cunjica s soljo, košček kruha, spečen iz trave, in staro babičino krilo, ki ga je treba v mestu prodati.

Serjoška je korakal bos na levi strani. Veliki lapti, primerni za mušika, z dolgimi ženskimi nogavicami so mu viseli preko pleč. K laptom sta bili privezani dve vreči, zviti kakor cev.

Šla sta in vzpodbujala drug drugega. Nič pomišljati, nič se ne obotavljati. Ako kateri zboli, mu mora drugi streči. In ako kateri kaj dobi, si med seboj razdelita.

Ko se je pokazala majhna postaja, je rekel Serjoška:

— Glej, Miška, dim vidim. Ali ni to naša čugunka?

Miška je razširil dlan nad očmi.

— Sedaj so vse čugunke naše. Na katero prideva preje, s tisto se peljeva.

— Ali jih je mnogo?

— Dvajset?

— Greš ti naprej?

— Oho.

Serjoška se nasmehne.

— Nič se ne bojim. Koliko vrst sva že prehodila, a noge še niso utrujene. Poskusiva meriti seznje!

— Moji koraki so daljši od tvojih.

*) Kružka = kozarec, piskrček.

— Tudi jaz bom delal dolge korake.

Miška svetuje:

— Ni treba hiteti. Preveč se utrudiva.

Na majhnem hribčku sedeta, da si oddahneta. Vzela sta cunjici s soljo in ju razgrnila po trati.

Serjoška je rekel:

— Več soli imam kakor ti.

— A kruh, kje imaš kruh?

— Mama mi je dala štiri krompirje.

— Krompirja se ne naješ. Kruha treba.

— Kje naj ga dobim?

Miška se je namršil.

V njegovi vrečici je košček travnatega kruha. Dobro, ako bi tudi pri Serjošku bil košček travnatega kruha. Tedaj bi bilo pri obeh enako. A sedaj je neugodno. Ugrizneta vsak trikrat — ostane samo še polovica.

— Zakaj nisi vzel nekoliko kruha?

Serjoška je ležal na trebuhu in sesal travo. Oči so mu postale dolgočasne, zgornja ustnica je jokajoče drhtela. Pogledal je v tisto stran, kjer so ostale vasi. Še zvonika ni videti. Vse okrog samo polje in brzojavni drogovi. Če bi se hotel vrniti, do večera ne pride nazaj v vas.

Miški je postalo žal Serjoške.

Spomnil se je dogovora, da si pomagata drug drugemu. Odlomil je košček kruha.

— Na! Ko prideva na postajo, povrneš. Misliš, da mi je žal za kruh?

Serjoška je molčal.

Snedel bi ga več kakor funt, a Miška je dal majhen košček. Na postaji ne bodo delili kruha, pa če čakaš do zjutraj. Ne bodo ga dali niti zjutraj, pa če čakaš do večera. Pogledal je še enkrat v tisto stran, kjer je ostala vas in vzdihnil.

— Kaj vzdihuješ?

— Tako, nalašč.

Si se ustrašil?

— Ustrašil? Česa naj bi se ustrašil?

— Sedaj je vseeno. Domov ne prideš do večera. Ponoči pa napadajo volkovi.

Plašno se ogleda Serjoška na vse strani, a Miška ga muči dalje s strašnimi pravljicami.

— Prideva do Efimovega klanca. Tam leže ponoči razbojniki. Še ni dolgo, ko so mužiku vzeli konja, a njega samega malodane ubili.

Serjoška je vstal, zopet sedel, prekrižal noge in s strahom gledal Miško.

— Koliko dni zdržiš brez jedi? — je vprašal Miška.

— A ti?

— Tri dni zdržim.

Serjoška je vzdihnil.

— Več kakor dva dni ne zdržim.

— A koliko dni bi lahko živel brez vode?

— Dan.

— Malo; a jaz ves dan in še pol dneva.

Že sta na drugi strani hribčka. Zdaj se oglasi Serjoška povsem nepričakovano:

— Jaz tudi preživim dan in še brez vode.

Glej, tu je čugunka.

Stoji na kolesih cela ulica izb^{*)}). Iz vsake izbe gledajo ljudje. Tesno je v izbah; mužiki z babami^{**)} lezejo na strehe; drug drugemu pomagajo. S strehe padajo na tla vreče, čajniki, platnene culice. Po strehi hodi vojak s puško in glasno kriči na mužike in njihove babe:

— Ni dovoljeno!

Spodi jih z ene strehe, a že plezajo na druge. Zopet padajo na tla vreče, zopet kriči vojak s puško:

— Ni dovoljeno!

Miška je tudi hotel plezati na streho, da bi bil bliže ljudem. No, če že ne sme, pa ne bo plezal. Ukazom se je treba pokoriti. Serjoški je vse to nerazumljivo. Gleda s široko odprtimi očmi in se ne gane z mesta.

— Zakaj jih pode od tam?

— Ne sme se... Streha je državna. Vidiš? Vojak s puško je tam.

Tudi mužiku z dvema vrečama je docela nerazumljivo. Porinil je kapo na tilnik in se globoko zamislil:

— Kam bi skočil?

^{*)} Izbe = po ruski se hiša v vasi ozir. bajta, kajža, imenuje izba.

^{**)} Baba v ruščini ni psovka, nego pomeni: žena mužika, kmetica.

Na treh strehah je že bil. Povsod je bilo isto, ni dovoljeno. Šel je, da bi sedel v prvi vagon. Tam, pri kotlu bo morda dovoljeno. Miška jo je mahnil za muzikom; obenem priganja Serjoško:

— Hitro! Ne zaostajaj!

A Serjoška ne more ničesar razumeti. Kamorkoli se zre, povsod vidi nove, zanj nepojmljive stvari. Pri njih v vasi so na drogovih napete po tri žice, tu pa kar po osem in še več.

Steklene krogle vise kot v zraku, piščalke brlizgajo. Dva muzika s svetilkami v roki mu prideta nasproti. Povsod samo železo, sami vijaki. Serjoška se spodtakne ob železen predmet. V tem trenutku opazi, da se pomika velika izba brez oken naravnost proti njemu. Kolesa škripljejo.

— Dečko, beži, povozilo te bo!

Muzik leze, dve vreči preko hrbta, na streho vagona. Miška pa za njim kakor mačka.

— Kam si namenjen?

— V Taškent s Serjoško.

— Splezaj doli, s tem ne prideš v Taškent!

— A kam, striček?

— V Sibirijo, v Sibirijo! Skoči!

Udarilo je Miškovo srce in lasje na glavi so se mu naježili. Kje je Sibirija? Kakšna je Sibirija? Sam sedi na strehi, a Serjoška bega okrog vagona.

— Zlezi, Serjoška, zlezi gori!

Serjoška se je hotel zgrabiti za stopnice na vagonu. A vagon se je odpeljal.

— Batjuška!

Serjoška beži za vagonom, ne pusti ga. Sapa mu pohaja, v glavi se vrti, temno mu postane pred očmi.

— Ne dohitiš ga!

Miško je silno zbolelo v srcu. Žal mu je tovariša; konec ga bo. Niti domov se ne bo upal iti. Ako skoči sedaj z vagona, se ubije. Hitro drči vagon, streha se guga, kolesa odskakujejo.

Serjoška se spodtakne. Padel je.

— Pobil se je!

Miška je gledal na postajo, gledal na tleh ležečega Serjoško.

Spomnil se je dogovora, ki sta ga sklenila, da ne smeta zapustiti drug drugega. Kaj narediti? Vrnil se bo s prihodnje postaje po Serjoško. Iznenada je vagon začel voziti počasneje in se je ustavil. Najbrž so nekaj pozabili. Nenadoma se je zopet pomaknil. Miška je opazil, da je zavil na druge tračnice. Še en sunek in vagon je ponovno odskočil — zopet na druge tračnice. Kakih petkrat se je vijugasto obrnil sem in tja, potem pa je vlak zapeljal na polje zadaj za postajo in obstal. Stroj je puhnil dim in se je odpeljal, sam, brez vagonov.

Mušik z dvema vrečama preko rame se jezi.

— Vrag te vzemi! Mislil sem, da je pravi vlak in da se pelje v Sibirijo . . .

Miška je bil ves vzradoščen.

Pribežal je na postajo, a Serjoške ni našel nikjer. Stekel je na tisto mesto, kjer je Serjoška pa-

del, a mesta ni mogoče najti. Morda je tu, morda je tam, kamorkoli pogleda, se mu zdi, da bi to utegnilo biti mesto, kjer se je Serjoška prekopicnil. Iskal ga je in iskal in s trudom ga je našel nekje pri čuvajnici. Z glavo med kolena sedi Serjoška in plaka.

Miška je ozlovoljen.

— Zakaj jočeš?

— Izgubil si me.

— Odslej se bova držala drug za drugega, vprašala bova natančno, katera pot vodi v Taškent. V naglici več ne sedem v vagon. Počakaj, zbežim na postajo, da slišim, kaj mužiki govore. Ti pa nikamor ne hodi, tu na mestu ostani.

Ne sme ugovarjati. Miška je vodja.

Serjoška se je stisnil k čuvajnici in je zaprl oči.

— Ah, tepček, zakaj sem šel?

Lačen je, na jok mu gre. Miška bo pozabil nanj, sede sam v vagon in se odpelje. A on ne ve niti za pot, po kateri bi se vrnil domov. Četudi bi vedel, saj ne more iti sam. Pridem do klanca, tam preže razbojniki. Odrasle mužike ubijajo, kako bi majhnemu dečku prizanesli.

Doma najbrže mislijo: kdaj se neki vrne Serjoška? Mati hodi k sosedom in pripoveduje: »Naš Serjoška je šel v Taškent po kruh.« Babica ne doživi vrnitve, prej umre, škoda! Dobra babica! Niti enkrat še ni tepla Serjoške. Tudi mati je dobra! ... In kakšna je reka? Vse leto se lahko koplje v njej, samo, da bi ne bilo lakote.

Na postajo se plazi večer, ogrinja drevesa s črno ruto. Iz krogel, visečih na stebrih, se usipa luč. V uti, za steno, nekdo ropoče:

— Drrr! Drrr!

A Miške ni od nikoder. Sklene sam sestiti v voz in se odpeljati.

Zopet ropot za steno.

— Drrr! Drrr!

Serjoška je hotel pogledati skozi okno. V tem trenutku prisopiha mimo utice pošast z ognjenimi očmi. Ozračje napolni trušč. Iskre lete kvišku. Nenadoma sikne, ravno pred uto. Z boka plane dim, naravnost v Serjoško.

Serjoška odskoči in pri tem pozabi na culico z lapti.

6.

Miška je hkrati opravil dvoje poslov. Zvedel je za pot v Taškent in izprosil si je od rdečevojnika skorjico kruha. Na vse je treba misliti. Kruha ni, denarja ni, Serjoška je neizkušen. Treba ga je nekoliko nahraniti, da bi ne oslabel. Miška je vtaknil skorjico v žep, vgriznil dvakrat in pomislil:

— Vseeno mu dam nekoliko skorjice. Pozneje mi povrne.

Hotel se je takoj vrniti k uti po Serjoško, a zagledal je skozi okno brzojavni aparat. Zanimivo! Trak belega papirja je lezel iz njega in človek je s prstom potrkaval. Drugi človek s slušalko na ušesu je govoril v lijak. Miška se je zagledal in sam

ni vedel, kdaj je položil skorjico kruha v usta. Spomnil se je lačnega Serjoške in jela ga je peči vest in mu očitati:

— Zakaj si snedel?

Stekel je proti uti, kjer je pustil Serjoško. A Serjoške ni nikjer. Saj je to tista uta z onim oknom . . . ali je morda druga, oni na las podobna? Kaj pomeni to? Nekoliko se je zamislil. Obrnil se je na drugo stran in je šel na polje. Kup slame leži na zemlji. Mesec stoji nad kupom in gleda Miško. Nobenega človeka ni videti. Samo udarci kladiva odmevajo za postajo in nekdo tiho plače v obcestnem jarku. Približal se je. V obcestnem jarku sedi okrog ugašajočega ognja baba z otroci, razmršeni so njeni lasje, z glavo maje in tolaži:

— Mili moji otročički! Kam naj gremo sedaj?

In Miška je pomislil:

— A kam naj grem jaz?

Vrnil se je na postajo in kriknil.

V naselbini je zalajal pes.

— Kje ga najdem?

Pustiti ga ne sme. Dogovorila sta se in obljubila, da ne zapustita drug drugega.

— Tepček! Sam bi se bil napotil. Bilo bi ti lažje . . .

Miška sede blizu postajnih vrat in se zamisli. Čim dalje je sedel, tem težje so mu postajale oči. Odprl jih je, a so se mu zopet zaprle. Spomni se Serjoške in vzdihne:

— Kam neki je izginil? Jutri ga najdem.

Miški je klonila glava na kolena. In zdelo se mu je, da je telo vzplavalo kvišku, da plava, kakor na perutih in se dviguje vedno višje in višje.

Tam doli kriči mati:

— Padeš, Miška; strmoglaviš. Kam si zlezel?

A Jaška, brat, strelja golobe z leseno puško. Ustrelj, golob pade. Ustrelj še enkrat, zopet pade zadeti golob. Deset jih je že postreljal. Zvezal jih je na vrstico in je začel z njimi tolči Miško po glavi.

Razsrdil se je Miška. Hotel je udariti Jaško, pa glej, pred njim stoji vojak s puško.

— Tu se ne sme ležati!

Psiček je šel mimo, povohal je po zraku. Ozrl se je na vrata in je odbežal dalje. Prišel je mužik brez kape.

— Kaj pa ti, dečko, zmrzuješ?

— Spal bi rad, striček.

— Kam greš?

— V Taškent greva s Serjoško. Sedaj pa se mi je izgubil.

— Stopi v čakalnico in se naspi.

Miška je šel proti čakalnici. Ljudi je v njej toliko, da ni kam stopiti. Kar na kupu leže ljudje. Težak vzduh mu udari v obraz, kakor v kopališču. Od tal se čuje pritajen plač, mužiki pljujejo in se vsekujejo. Starec leze, kakor rak ritenski, po tleh. Zmerjajo ga, a on vseeno leze dalje.

— Kam te nese vrag?

Miška je bil zadel z nogami v neko glavo. Ustrašil se je. Glava se dvigne in kriči:

— Kaj hodiš tod?

— Serjoško iščem.

— Tat morda, ha?

Nekdo je že zakričal:

— Naženite ga, da nas ne okrade!

Miška se je plazil po tleh in iskal Serjoško, a njega ni in ga ni. Plazil se je dalje ob vseh štirih straneh čakalnice, a zaman. Kakor da se je v tla pogreznil. Dalje ni mogoče iskati ponoči. Miška se je obupan splazil v temni kotichek, a tam leži Serjoška ves skrčen in spi.

— Oh, ti izgubljeni!

Serjoška je odprl oči. Ničesar ne razume. Kakor da je to Miškov glas in kakor da ni. Obraz kakor da je Miškov, a glava kakor da ni njegova.

Miška ga zopet potegne za roko.

— Prebudi se! Jaz sem! Komaj sem te našel. Zakaj me nisi čakal?

— Straši tam.

— Eh, straši! Saj nisi v gozdu. Nisi me poslušal. Dobro, da sem te poiskal, sicer bi se izgubil sam. Kako vendar moreš biti tako lahkomišen? Tepček! Dogovorila sva se vendar, da greva skupaj in po tem se je treba ravnati.

Serjoška se ves užaljen nakremži in potegne z rokavom preko oči.

— No, no, saj je že dobro, nikar ne jokaj! Saj se ne jezim. V bodoče ne delaj več neumnosti! Ali si kaj spal?

— Jedel bi rad.

Tudi Miška bi rad jedel.

Obliznil je ustnice z jezikom in pomislil:

— Na vrat sem si ga nakopal.

Glasno je rekel:

— Kako si čuden, Serjoška. Nič ne znaš potrpeti! Kje naj vzamem sedaj kruh! Prideva v Taškent, tam se najeva. Če ti bo tvoj del premalo, ti dam še svojega. Misliš, da mi ga bo žal?

A v vrečici ima še od doma košček travnatega kruha. Utajiti ga je hotel. Sram ga je pred tovarišem, a sebi tudi ne bi rad škodoval. On vendar skrbi za vse in povsod, zato mu je treba tudi več hrane.

Spomni se dogovora, da mora deliti s tovarišem, in se razsrđi. Dogovor mu veže roke in noge. Bolje bi bilo, če bi se ne bil dogovoril. Izvlekel je košček in nehote odlomil nekoliko.

— Na, pozneje mi vrneš. Sedaj sem ti dal že dva koščka. A kje je tvoja culica z lapti?

— Na tistem mestu je ostala.

— Tepček! Kam deneš sedaj kruh?

Serjoška se je obrnil proč.

— Ne grem v Taškent.

— Zakaj ne?

— Predaleč je.

— A kako prideš domov?

— Počasi pridem.

— Idi, če se ne bojiš! Takih spremljevalcev ki se boje, ne ljubim.

Dolgo sta molčala.

Nekdo kriči v sanjah. Krik reže težak vzduh.

— Gremo, gremo! Naš vlak odhaja!

Tik ob Serjoški se dvigne mužik z ogromno, okostenelo glavo in drgetajoč reče:

— Vsi pomremo! Noge so mi začele otekati.

Miški se zazdi, da vidi lepi Taškent pred seboj in dve vreči s kosi kruha. V eni vreči bel kruh, a v drugi vreči črn kruh. V tretji vreči zopet deset funtov pšenice za seme. Pšenica, da, ali ne taka, kakor je domača. Zrnje kakor peške. Miškova mati gleda vreči in od radosti plaka.

— Oh, Miša, Miša! Kako priden sinček, skrbel si za nas. Lezi nekoliko, zaspil! A vi, fantje, ne ropotajte!

Miška odpre oči in jih zopet zapre; vizija je izginila... Zdi se mu, da nekdo hodi po strehi, ali morda pada dež? Vseeno, kaj njemu mari, hoče se mu spanja. Ko napoči jutro, se bo že videlo, kaj je. A pod samim stropom visi drevo. Miškova glava se je povесila vznak, a na drevesu so jabolka. Debeli jabolka, kakor buče. Eno jabolko pade naravnost na Miškovo glavo. A Miška se še niti obrniti ne mara, niti roke se mu ne ljubi stegniti. Preveč je len.

— Kaj mi mar jabolko, spati hočem.

Serjoški se zbira slina v ustih.

Pojedel je košček in s tem še bolj razdražil glad. Izlizal je dlesni z jezikom in začel grizti nohte. Čreva so se mu obračala, trebuh se mu je zvijal.

Glej, kako trdno spi Miška. Začel je tipati Miškovo vrečo.

Morda pa ima le kaj kruha kje?

Vsa notranjost njegova odmeva:

— Kruha!

Vzradostil se je in ustrašil:

— Ej, zbudi se Miška! Ali ga pretepe ali pa reče: »Da te ni sram? Imel sem te za poštenjaka, a ti si tat.«

Serjoška je držal otipano skorjico in mislil:

— A če ne pojem vsega?

— Greh je vseeno.

— Saj ne nalašč, ali tako sem lačen!

— Vzemi, če se ne bojiš!

Motale so se misli Serjoški po glavi: Bi vzel ali ne bi vzel. Hudo je lačen, ali zopet ga je sram pred Miško.

Objel ga je že težak spanec, klonila mu je glava in telo je podrhtevalo.

— Spi.

Dolgo se je boril Serjoška s spancem, ki se ga je loteval. Odpiral je oči, stresal z glavo in z rokami otipaval skorjico v vreči.

— Tako strašno sem lačen . . .

— Spi! Jutri se naješ.

Globok spanec je položil Serjoškovo glavo k Miškovim nogam. V ustih mu je postalo toplo in mirno. Laskajoč glas je govoril:

— Ni treba krasti; potrpi nekoliko!

Zjutraj so pripravili taškentski vlak.

Vzdignili so se mužiki s culami, vzdignile so se babe z otroci. Vrgli so vreče preko ramen, zapopotala so vedra, čajniki, samovari. Upognili so se hrbti mužikov in dvignile so se razkuštrane glave bab.

Gneča . . .

— Stoj!

— Čigavo vrečo imaš?

— Milicija!

Baba kriči, ker ji je izginila vreča, mužik maha s pestmi.

— Stoj!

Jermen se je odtrgal, zabojček je padel na tla.

— Groh!

Dva mužika sta se spodtaknila ob zabojček.

— Groh!

Padeta . . .

Kakor da je izstopila reka iz svojih brežov, tako se zgrinjajo ljudje od vseh strani, iz vseh koncev. Iz cestnega jarka lezejo, izza zida prihajajo, bosi, raztrgani, od dežja premočeni, od vetra osušeni.

— Ne drenjaj!

Zabobnele so strehe vagonov pod stotinami nog. Stotine glasov je rezalo jutranji somrak. Težko sopejo mužiki. Roke drhte, noge se šibe, prestrašeno se ozirajo glave na vse strani.

— S poti!

Babam pomagajo na vozove, zaboje nakladajo, vreče mečejo, otroke podajajo babam v naročje, vsi zasopljani, težko hropeč.

— Ne moreš!

— Sodrug, sodrug, to je moja baba!

— K vragu!

— S kakšno pravico?

— Izgubi se!

— Iva-a-an!

— Ah, pasji sinovi!

Miška vleče prestrašenega Serjoško, suče se pod vagoni, udarja z glavo ob kolesa.

— Hitro!

A vrata vagonov so nekam visoko. Miška in Serjoška jih ne dosežeta, da bi mogla zlesti v vagon.

— Striček, dvigni me!

Mužiki z babami se gibčno sučejo, teptajo, sujejo in nikočar ne puste k vratom.

— Zlezi na streho!

— Kje je čajnik?

— He, sodrug, čajnik je naš!

— Po zobeh ti ga dam!

— Tat!

— Udari ga, da bo pomnil!

Dvakrat je zbežal Miška okrog vlaka. Nikočar ni, ki bi ga dvignil v vagon. Kaj storiti? Mužiki sedajo na odbijače in babe lezejo na strehe. Dekleta plezajo, razkoračujoč nože, kakor mužiki. Miška skoči na odbijač in kriči:

- Zlezi sem!
Serjoška se trudi, pa ne gre.
— Daj, da te vzdignem!
— Padem doli!
Močno se je razjezil Miška. Zobe je stisnil.
— Dobro se držil!
Serjoška je objel z obema rokama železni od-
bijač; ne vidi ničesar.
— Zdrobilo me bo tukaj.
Poleg v vagonu zmerja vojak mužike.
— Marš, doli!
Vztrepetal je Serjoška.
— Batjuška.
Miška mu šepeta:
— Molči, molči, saj nas ne vidi! Ne kašljaj!
— Roke me ne drže.
— Molči!
— Miška, dragi, padel bom.
Sedaj se Miška dodobra razsrdi. Pljune na od-
bijač in reče:
— Padi! Se bom pa sam odpeljal.
Serjoška je utihnil. A vojak je zagledal Ser-
joškovo glavo.
— Kdo je tu?
Zasačena sta.
— Zlezita dol!
Ni pomoči, treba bo iti. Miška se je začel po-
gajati.
— To je, sodrug rdečevojnik, to je dečko iz
naše vasi. Gre z menoj.

— A kdo si ti?
— Lopatinjskij iz Buzuluškega ujezda. Grem v Taškent po kruh.

— Pokaži dokumente!

— Potni list?

— Ti bom dal potni list!

A drugi vojak kriči zadaj:

— Kar orta-čeki ju izročil!

Jeknilo je Miškovo srce:

— Propadla sva!

Serjoška ni bil ne živ ne mrtev. Prijel ga je vojak za roko ter ga sunil v hrbet.

— Smrkovca! Samo v napotje sta! Transport ovirata!

To imaš sedaj! Šla sta po kruh v Taškent, a prišla sta v roke orta-čeki. In orta-čeka, če drugo ne, ju bo sodila. Miška je to vedel, ker je čul mužike o tem govoriti. Zelo so se hudovali. Če bi vojaku dal kakšno malenkost. Ali ni denarja! Če bi se začel jokati, vojak ne bi verjel. In vlak se bo odpeljal. Vrta se Miškova glava, razne misli se pode po nji, ali ničesar si ne more izmisliti. Vidi, da Serjoška plače. Zadnji hip se je odločil poizkusiti z zvijačo.

— Kaj pa stokaš? Saj nas vendar ne peljejo v ječo. Ko se prepričajo, od kod sva, naju spuste.

Nato je rekel vojaku laskajoče:

— Z nami res ne gre drugače. Vsi lezemo, kamor ni treba...

Vojak molči.

— Sodrug rdečevojnik, kaj naju res ni mo-
goče pustiti? Gladujeva.

— Stopaj, stopaj! Jutri se lahko pelješ!

Miška je pomislil:

— Kako bi ga ogoljufal?

Prijel ga je za roko in zašepetal:

— Sodrug rdečevojnik, glej, mužik je zopet
zlezel v voz.

— Kje?

— Glej tam, za vagoni.

Vojak gleda. Na vagonu sedita k sreči dve
babi.

— Počakajta tu!

Miška je radostno rekel:

— Čakaj, Serjoška, čakaj! Počakajva sodruga
rdečevojnika! Saj se ne utegne pečati z nama...

Vojak je stekel, da odžene babi, a nikjer no-
benega mužika. Kakor nalašč. Miška je popravil
vrečo na hrbtu in zašepetal Serjoški:

— Ne vpij! Daj roko!

Sprva sta bežala zadaj za postajo, mimo krav-
jih hlevov. V temi sta se spodtikala ob kupčke
gnoja.

Vznemirila sta spečega psa. Pes je zalajal.
Serjoška se je prestrašil. Bežala sta dalje okrog
vodnjaka in se skrila pod vagono zadaj. Počepnila
sta, nato sta se plazila dalje. Miška je poduhal svo-
je roke in pljunil.

— Tfu! Kakšna nesnağa je tu čepela. Pazi,
da se ne umažeš.

- Sem se že.
- Ne prijemaj se me!
- Pogledala sta izpod vagona. Nobenega človeka ni videti. Kaj je to? Ljudski glasovi udarjajo iz daljave na njuna ušesa.
- Serjoška, zašla sva.
- Krenila sta naglo na drugo stran. Tu je stroj, tik pred nosom.
- Glej, tu je!
- A na stroj se plazijo mužíki z babami.
- Ne kričita!
- Miška sune tovariša v hrbet.
- Splazi se!
- A ti?
- Stopaj, ne govori z mano!
- Ne sme se obotavljati. Miška je vodja.
- Serjoška se je splazil na stroj, a ne ve, kam bi sedel. Komaj se je oprijel, že se je opeknel.
- Miška, tu je peč!
- Molči!
- Naenkrat silen žvižg nad samo glavo, a doli pod nogami: —f—fu! f—fu! f—fu! Serjoški so se naježili lasje.
- Batjuška!
- Spočetka so se peljali počasi, nato vedno hitreje in hitreje. Kakor da nekdo rjove nad glavo, grmi, suje, a iskre se sipljejo od nekod. Veter reže v obraz in stresa glavo. Oh, če se prevrže stroj, zdrobi se in niti en človek ne ostane cel.

Serjoška je pogledal nekoliko naprej in z grozo omahnil. Nasproti dirja pošast z ognjenimi očmi. Sedaj zdrobi vse!

A pošast plane mimo stroja.

—Žž—ž!

Razdrobila ni ničesar.

8.

Dolgo so se peljali.

In ni bilo mogoče razumeti, ali beži zemlja ali beži stroj. Zdaj kakor da drvi naprej, potem zopet kakor da dirja nazaj. Zemlja se vrti na enem mestu, a stroj drvi z ljudmi kakor po zraku.

Na mostičkih preko prepadov je strašno bobnelo pod kolesi, prepadi sami so se pojavljali očem samo za sekundo s svojimi črnimi, odprtimi žreli.

Proti jutru je postajala vožnja prijetnejša.

Polja vstajajo pred očmi. Lokomotiva dirja mimo čuvajnic. Videti je mužike na konjih, babe, otroke, vasi.

Miška, utrujen radi prebite noči, je trdno spal poleg dimnika lokomotive. Baba je dojila otroka. Mužik je razgalil vrat, segal z roko pod srajco in si obiral uši.

Druga baba kriči nad mužikom:

— Ne meči uši na mene!

— Izmuznila se mi je!

— Kje?

— Tukaj!

— Zlodej ušivi!

— Ne zmerjaj! Najdem jo. Zaznamovana je. Levo uho ima razrezano, na čelu belo pegico...

Stroj je navkreber zmanjšal brzino. Zasopel je, zapihal in se je ustavil.

— Prispeli smo! — je pomislil Serjoška.

Mužik je rekel, obrnjen k svojemu tovarišu:

— Lokomotiva je pokvarjena.

— Torej obstanemo?

Pojavil se je človek v črni, mastni srajci in začel udarjati s kladivom po kolesih. Prišel je še drugi... Potegnil je stroj enkrat, dvakrat in se zopet ustavil. Mužiki so skočili iz vagonov, za njimi babe in že so, razvrščeni v polkrogu, ne daleč od lokomotive, opravljali »svojo potrebo«.

Serjoška je pomislil:

— Menda je to tukaj dovoljeno.

Tudi njega je zavijalo po črevah, toda bal se je, da bi ne zaostal. V očeh pa so se mu lesketale solze od bolečin.

— Miška, pojdiva!

— Mi ni treba.

— Mene pa zelo...

— Skoči, hitro...

Že je Serjoška hotel skočiti, a ljudje so jeli vpiti:

— Sedite, sedite, se že peljemo...

Zapihal je stroj, zatulila je piščal in vozovi so se zganili.

Serjoška je zajokal:

— »Na stran« moram!

— Potrpi nekoliko, ni mogoče sedaj.
Čez minuto se je Serjoška krčevito zagrabil za trebuh.

— Ne zdržim!

— Počakaj nekoliko, počakaj! Kmalu bomo na postaji.

Miška ni hotel gledati Serjoški v obraz. Serjoški so se obračale oči kot v obupu, obraz je pobleдел.

— Kaj je s teboj?

— Ušlo mi je.

— Molči, ne govori! Sem-le sedi!

Sedel je poleg babe. A baba godrnja:

— Tfu, kako le smrdi pri nas!

Tudi mužik se jame ozirati.

— Nekomu je ušlo!

— Prav pošteno ušlo!

Lažje je bilo Serjoški v trebuhu. Sedi in se ne zgane.

Miška ga suje med rebra.

— Molči!

9.

Komaj je vlak zavozil na postajo, so se že na vagonških ploščadah pojavljale glave, roke in noge, konji in telege. Stroj se je ustavil daleč od postaje. Mužiki so z babami kar poskakali z vagonov. Skočil je tudi Miška s Serjoško. Miška je nekoliko šepal z levo nogo, a Serjoška je docela pozabil hoditi po zemlji. V glavi se mu je vrtelo,

noge so se spodtikale in zopet, kakor na vlaku, se mu je zdelo, da se vagoni zibljejo, da se nebo suče.

Miška vleče Serjoško.

— Pojdi, pojdi!

— Kam?

— Tu se ne sme. Videli bodo...

Odšla sta na bolj oddaljen, samotni prostor poleg velike ograje. Serjoška je zagledal v travi žebelj. Razveselil se je najdbe. V glavo mu je šinila misel:

— Doma mi bo že prav prišel!

Miška je videl, kako se je Serjoška sklonil in pobral žebelj:

— Kaj si vtaknil v žep?

— Žebelj.

— Vrzi stran!

— Zakaj?

— Pregledali nas bodo...

Serjoška se je nakremžil. Škoda zavreči žebelj. Jeza mu vstaja v srcu in srdit opazuje Miško. Kako zapoveduje! Povsod on, samo on. Serjoška se je spomnil vseh žalitev, ki mu jih je bil Miška že kdaj izrekel... Kar zasrbelo ga je. Stisnil je žebelj in pomislil:

— Naj udari!

Miška se še huje razjezi:

— Vrzi stran!

— Kaj ti to mar?

Miški ni bilo za žebelj. Samo zamalo se mu je zdelo, da je Serjoška pobral dober žebelj, a on,

Miška, ga ni pobral in sicer zato, ker je ves čas mislil samo na kruh.

— Kako sva se pogodila?

— Kako?

— Vse deliva.

— To velja za kruh.

Miška leže na hrbet. Dolgo strmi v modrikast, kodrast oblak, ki plava po tujem, daljnem nebu. V črevah ga je jelo pikati, v ustih se je pojavila slina. Izpljunil je. Stisnil je glavo z obema rokama in jel obuvati lapti. V notranjosti je čutil, da mu vstaja srd. Ogleduje slabe pete na laptih, počasi stresa prah z nogavic. Skrivaj pogleda na Serjoškov žep, kjer je skrit zapeljiv žebelj. Počohal se je po glavi. On skrbi za vse, išče prostor na vlaku, pomaga Serjoški zlesti na lokomotivo, žebelj pa je našel Serjoška in ne on. Udaril je Miška z nogavico po opeki in rekel:

— Dobro. Obdrži svoj žebelj, ne maram ga.

Serjoškove ustnice se odpro, oči pomežiknejo. Žebelj tišči v pesti, zdi se mu, da je prirasel k dlani. Če bi mu Miška hotel s silo vzeti žebelj, bi nastal tepež. Ničesar bi že ne smel narediti!

Miška pogleduje Serjoško izpod čela.

— S takšnim človekom naj potujem? Ako ie treba moj kruh jesti — si ti prvi. Za žebelj bi se stepel z menoj. Kdo te je rešil pred orta-čeko? Še marsikaj se ti bo zgodilo, če te ne bom branil. Tudi kruha ti ne dam več! Ostani sam s svojim žebjem...

Serjoškove ustnice so podrhtevale, oči temnele. Pest se je za trenutek nekoliko odprla, a zopet se trdneje stisnila. Ni mu baš za žebelj. Zakaj neki je Miška takšen? Zakaj on, Serjoška, ne sme ničesar storiti?

Šla sta.

Serjoška je hotel iti z Miško. A Miška ga je odrinil.

— Hodi, kjer hočeš. Ne potrebujem te!

Serjoška je potegnil skozi nos in šel za Miško. Pogledal je žebelj v pesti, obrisal ga je ob hlače. Škoda ga je. Da bi mu ga ne dal, pa tudi ne gre. Miška ga je odpeljal v tuj kraj in sedaj bi ga lahko zapustil na cesti pri Kirgizih.

Otožnost se ga je lotila.

Oblizne žebelj z jezikom enkrat, dvakrat, potem pa reče nenadoma:

— Miška, ugani, kje je!

— Ni potrebno.

— Misliš, da mi ga je žal?

Miška se je oddahnil.

— Zlodej, končno si le uvidel, da brez mene ne moreš nikamor.

Sklenila sta, da žrebata kar v Miškovi kapi. — Dve palčici, ena večja, druga manjša. Serjoška se je obotavljala.

— Ogoljufaš me. Narediva drugače!

— Narediva!

Miška je vzela kamenček in rekel:

— Obe pesti stisnem. Ako pokažeš pest, v kateri je kamenček, je žebelj tvoj, ako pokažeš pest brez kamenčka, bo žebelj moj.

Dolgo je Serjoška premišljeval, katero pest naj pokaže. Mižal je, gledal v stran, celo molil je tiho:

— Daj bog, da primem za pest s kamenčkom.

— Ugibaj hitreje!

— Leva pest!

Miška je cmoknil.

— Bedaček si! Vedno imam navado držati v desnici...

Serjoška vzame iz žepa zaigrani žebelj. Glad se oglašá huje in huje. Z žebljem v žepu ni občutil gladu. A sedaj pa se mu zdi, kot da je ves trebuh prazen in da je v ustih strašno pusto.

Miška se je hvalil.

— Kakšno srečo imam! Ko pridem domov, naredim kaj iz tega žeblja ali pa ga prodam kovaču za sto rubljev.

Serjoška je porazno dvignil glavo.

— Za sto... No pač preveč.

— A kaj? Železen je. Za vse je dober.

— Sto rubljev ne da zanj nikdo.

— Staviva za dva koščka kruha!

Otožnost je objela Serjoško. Prešla sta dvajset korakov, pa je dejal:

— Prodaj! Najdem pa drugega, boljšega...

Za postajo so goreli ognji. Vonjalo je po vreli vodi, čebuli, krompirju, po tlečem gnoju.

Tu so kuhali, tu so tudi opravljali potrebo.

Nage babe s srajcami, na trebuh spuščeni, razkuštrane in neumite, so iskale na robovih srajc uši. Pokale so jih z nohti, polagale na vročo opeko in gledale, kako se, obžgane, napihnejo. Moški z odpetimi hlačami so sklanjali glave nad obrnjenimi pasovi hlač in pogosto pljuvali na umazane, okrvavljene nohte.

Okrog stranišča z dvema stenama je stala ogromna vrsta, večja kakor pri kotlu z vrelo vodo. Vsa livada za postajo, vsi jarki okrog so bili že onesnaženi. In ljudje, polni uši, so v tej nesnagi kar otopeli.

Vlaki so prihajali in odhajali.

Srečnejši so se odpeljali na odbijačih, na strehah.

Nesrečnejši pa so tavalili po postajah po cele tedne, se zvijali v spanju, v možganih pa se jim je bledlo. Matere so plakale nad lačnimi otroci, lačni otroci so grizli materam suhe, izsesane prsi.

Miška in Serjoška sta za hip postala pri tujem ognju. Miška je začel brskati s tanko palčico po pepelu. Razkuštrana baba je divje zakričala:

— Idita k vragu! Tat tatinski, izgini!

Mužik, z napol zapetim kožuščkom je planil na Miško.

— Kaj hočeš?

— Ničesar. Svoje iščem!

— Ne približuj se!

Na peronu, v kotu pred klopjo je ležal Tatarček. Z obrito glavo je glasno govoril v kamenito, sivo tišino:

— Oj, alla! Oj, alla!

V drugem kotu se je valjal mužik, razprostrtih rok, z rdečo, nepočesano brado. Po bradi in po umazanih laseh so lezle kakor mravlje po mravljišču debele, sive uši. Vztrepetala je noga v raztrganih onučah, a druga je bila stegnjena in negibna. Na brkih pod mokrim nosom je sedela velika zelena muha s sivo glavo.

Serjoška je vprašal:

— Zakaj leži?

Miška ni odgovoril.

Košček umazanega kruha poleg mužika ga je vabil z nepremagljivo silo. Miška je razumel, da mužik umira in je pomislil:

— Dobro bi bilo, izmakniti mu ta košček! Ljudi ni, nikdo ne vidi. Tatarček leži na trebuhu. In če me tudi zagleda, ne ujame me. Zase vzamem nekoliko več, Serjoški dam manje, zato ker je tudi manjši.

Miška stopica semintja, mimogrede pogleda skozi okno. Noge so mu radi sladkega občutka prve tatvine nenadoma oslabele, obraz in ušesa so mu postala vroča. Pogledal je Serjoško s širokimi očmi in hitro pošepetal:

— Poglej tja!

— Kam?

— Tja, za vrata!

— Eden, dva . . . dobro je!

Serjoška stoji za vrati in vprašuje:

— Miška, kaj naj pogledam?

— Ne glej več, ni treba . . .

Po peronu so bežali muziki za postajnim načelnikom in ga rotili, naj jih pusti na vlak.

— Načelnik, sodrug, bodite tako dobri in pustite nas, da vstopimo!

— Čakajte, čakajte, sodrugi, ne smem!

Tudi Miška je tekal za muziki.

Muziki so obstali in tudi Miška se je ustavil, držeč za roko Serjoško, ki vsega tega ni prav nič razumel.

Muziki so sneli kape, tudi Miška je snel staro očetovo kapo in sunil Serjoško:

— Odkrij se!

Nič ni pomagalo. Muziki so začeli zmerjati. Tudi Miška je rekel, kakor kak odrasel:

— Podkupnino hoče . . .

Pozneje so zagledali neko gospo. V laseh je imela razne glavnike.

Takšne je videl v Samari. Pokojni oče jih je imenoval fintikljuške. Gospa je stala pri vhodu zelenega vagona. Na rokah dva zlata prstana. V enem ušesu bleščeč uhan, tudi zobje so se zdeli drugačni kakor pri ljudeh. Samo zlato. Zraven stoječi dečki ji gledajo v usta. Gospa vrže košček

kruha med dečke, ki si takoj skočijo v lase. Vsi planejo na kup in se prerivajo kakor žabe v močvirju. Nato se zopet postavijo v vrsto. Gospa vrže skorjico.

Miško je poprijel srd.

— Kruh meče, neumnica.

Popravil je vrečo in naskočila sta s Serjoško.

— Lovi, tudi jaz bom lovil.

Miška ni velik, a zelo gibčen. Cel stric Nikanora, ki se je boril s pestmi kakor nihče. Če udari za ušesa, zaigra iznenada godba v glavi.

Gospa zagleda dečka v širokih laptih in vrže večji košček. Miškove nozdrvi so se razširile. Dvignil je desno plače, dva je hkrati prevrgel, na tretjega je sedel. Potisnil mu je glavo k zemlji, stisnil vrat kakor s kleščami.

Majhen, zmečkan košček, od prahu umazan, je bil njegov.

Ni utegnil zasopsti in že je gospa vrgla drug košček.

Miško je uprav vrglo z nepojmljivo silo.

— Serjoška, vzemi!

Toda krivonogi dečko z večjim trebuhom je bil hitrejši od vseh. Vrgel je Serjoško, da je padel naravnost na nos. Serjoška skoči; ničesar ne vidi. Zamahne z obema rokama, a udari mimo. A krivonogi deček v dolgi srajci se je oščetinil kakor bober in se postavil Miški po robu. Dva druga sta zakričala:

— Daj mu, Vanjka!

Miška si je popravil vrečo na ramah, dvignil kapo, ki mu je zlezla na oči.

— Daj!

— Misliš, da se te bojim?

— Daj, daj, poskusi!

Sedaj je gospa vrgla zopet košček.

In istočasno je vrgel nekdo iz okna vagona trdo zmečkan papir.

— Ah, vrag vzemi!

Miška bi se najrajši raztrgal na dva dela. A to je nemogoče. Skočil je za papirjem.

— Nekaj je vsekakor v njem!

Razvil je zavojček s trepetajočimi rokami, a v papirju so bili — cigaretni ogorki.

— Tfu, copernik, da bi te črvi!

Igra se je nadaljevala dolgo.

Zdaj je prevrgel Miška dva nasprotnika, zdaj zopet se je dvema dečkoma posrečilo prevrniti Miško.

Priporil si je največ koščkov kruha in odleglo mu je.

Gotovo se najde še zopet fintikljuška. Naj meče, če se ji ne zdi škoda. Samo da pride do Taškenta, da prinese kakih petnajst funtov zrnja za posev in nekaj kosov kruha.

Težke gospodarske misli so se mu podile po glavi.

Misel, da bo prihodnjo pomlad lahko sejal, je vzbudila v Miški prijetna čuvstva. Suho, gladno telo je objemala sladka utrujenost.

Serjoška si ni priboril niti koščka kruha.

Zgrabil je košček, a še tega mu je iztrgal krimonogi Vanjka z velikim trebuchom in mu z velikimi nohti opraskal obraz.

Sedla sta za postajo.

Miška je štel nalovljene koščke in rekel:

— Pet! Tri meni, dva tebi.

Serjoška je hlastno pogoltnil kruh. Glad se je oglasil še silneje.

— Miška, daj še nekoliko! Nisem se najedel.

— Za sedaj dovolj. Napiješ se vode in ležeš spat.

— Glej, ta košček še daj!

— Kateri?

— Ta ... na kolenih ti leži.

Tudi Miška se ni najedel. Potipal je košček, ki ga je ukradel mužiku.

— Vedno govoriš daj in daj! A ti, kdaj mi boš ti vračal?

— Dal sem ti žebelj.

— Izžrebal sem ga.

Serjoška je utihnil.

Miška je vzел iz žepa prižrebani žebelj in mu ga je vržel pod nože.

— Pojej ga, če nečeš moje družbe!

Dolgo sta oba molčala.

— Koliko koščkov mi dolguješ?

— Tri.

— Glej ga, glej!

— Koliko?

— Izračunaj! Medpotoma, ko sva počivala, sem ti dal en košček. Na postaji, ko sva se odpe-
ljala, dva. Sedaj zopet dva koščka. Torej štiri. Ni-
sem tak, da bi ti rekel več, kot je v resnici bilo.
Serjoška je zaplakal.

— V črevih me zvija . . .

11.

Po noči je deževalo.

Preplavilo je ves prostor, kjer so bili mužiki
in babe. Zakadila so se ognjišča, nekje so se jezno
zmerjali. Nekdo je kričal v temi:

— Tam je krompir!

— Kje je krompir?

Cele čete so zbežale na postajo, zbežale pod
vagone. Samo baba, ki je ostala na prostoru, je
jezno zmerjala:

— Nikolaj, kam so te odvlekli hudiči?

Dolgo sta brodila Miška in Serjoška po lužah,
spodtikala se ob jame. Prišla sta pozno na kolo-
dvor. Sesti ni bilo kam. Stisnila sta se k steni na
hodniku, sedla na tla. Serjoško je bolel trebuh.

— Miška, »na stran« moram.

— Zopet »na stran«! Beži hitro!

— Pojdi z menoj!

Miška je nejevoljno pljunil. Ujezil se je.

— Kako čuden si, Serjoška! Tebi je potreba,
pa kličeš mene. Saj tu ni volkov . . ., ne ugriz-
nejo te.

Menda desetič je Serjoška že tekel, se krčil, jokal in zopet govoril z upadlim, razburjenim glasom:

— Miška, kar teče iz mene ...

— Ne krči se!

— Ne krčim se ... Sámó teče ...

— Požiraj sline!

— Čreva se mi obračajo.

Miški se je za malo zdelo, ukvarjati se s takimi stvarmi. Rekel je z lesenim glasom:

— Bo že minilo, samo ne misli na to. Grižo imaš radi slabe vode.

Serjoška ni mislil.

Trepetajoč se je stisnil k tovarišu, da bi se nekoliko segrel. Zapiral je oči.

— Zebe me!

V mračnem svitu svetilk so padale debele kaplje dežja, pljuskale v lužah, bobnale po strehi postaje. Pribežal je človek v usnjenem suknjiču, v hodniku trčil s peto ob peto, stopil Serjoški na nogo.

Serjoška je zajokal.

Miška je nategnil star očetov suknjič do ušes in gledal utrujeno.

— Zakaj jokaš, Serjoška?

— Zebe me. Glava me boli ...

Da bi se kaj ne zgodilo! Miška se je preril med ljudi in zakričal:

— Sodruži, naj se pogreje bolan deček!

Nikdo ni odgovoril.

Tedaj je Miška posegel po zvijači. Prijel je Serjoško za roko in zakričal še glasneje:

— Pustite!

— Kdo je?

— K. mami greva.

Prerila sta se v kot k vreči kmetice. Zakričala je:

— Kam sta se stisnila? Mislita mar, da sem vaju čakala?

Ako treba z zvijačo, tedaj z zvijačo. Brez zvijače ne gre. Nikoli še ni bilo v Miški takšnega glasu kakor sedaj. Tako ljubeznivo je govoril:

— Tetka, ali si buzuluška?*)

— Proč od vreče!

— Ne dotakneva se je.

Zraven sedeči mužik je rekel, ne da bi dvignil glavo:

— Za lase ga potegni, da bo vedel!

— Mater sva izgubila, a oče je umrl za lakoto.

Zopet je rekel mužik, ne da bi dvignil glavo:

— Tudi jaz sem sirota in hodim brez očeta.

Miška se je sešel pri vrečah in malone zadremal. Že je hotel prav zaspati, kar zakriči Serjoška kakor brez uma:

— Kirgiz!

Otrok pri kmetici je zajokal. Jezno je rekla:

— Ne kriči! Otroka mi prestrašiš . . .

*) Buzuluk — kraj in vas med Samaro in Orenburgom ob reki Samari, ki se pri mestu Samara izliva v Volgo.

A Serjoška je zopet zakričal:

— Gori!

Zavedel se je in si želel »na stran«. Potem je tiho zastokal in nagnil glavo na kolena.

Miška je ves obupan zaprl oči.

Mislil je na Taškent. Po glavi mu je neprestano krožilo petnajst funtov pšenice in dve vreči, polni kruha. V mislih je visel na odbijačih, plezal na strehe vagonov, skrival se na lokomotivah in noben vojak, noben načelnik ga ni mogel izslediti. Gledali so na streho — on skoči s strehe. Pogledajo na lokomotivo — on skoči z lokomotive.

Povsod so govorili:

— Kakšen razbojnik?!

— Kdo?

— Tisti dečko buzuluški iz Lopatinske volosti*). Brez karte potuje in brez dovoljenja. Toda ni ga mogoče zapreti v orta-čko.

A poleg je vztrepetaval Serjoška, cvilil kakor ščene in bledel.

Miška je gledal nanj z namršenimi, nejevoljnimi očmi in mislil:

— Zakaj sem se zvezal z njim? Bolje bi bilo, če bi se ne vezal. Ali sedaj nič ne pomaga: pogodba. Če ga pustim — propade. Voziti se z njim — dolgo ne prideva v Taškent. Eh, durak! Samemu se ni hotelo na pot. Tako pa: nabereš šest koščkov kruha, jesta pa dva.

*) srez, okraj.

Postajalo mu je zadušljivo vsled težkih, perečih misli in mučilo mu je glavo. Preril se je iz čakalnice in stopil na progo.

Pod vagonom je zagledal Vanjko s krivimi nogami, kateremu je jemal koščke kruha. Zraven je bil drugi fantek, Pjotjka po imenu. Sedela sta pri kolesu na suhem prostoru. Nista ne spala ne mislila.

Tudi Vanjka je spoznal nasprotnika in je rekel miroljubno:

— Prisedi!

— Kaj imata?

— Segreješ se nekoliko.

Miška je sedel h kolesu in pripovedoval o Serjoški, da ima grižo, in kako sta se dogovorila, da ne zapustita drug drugega. Serjoška je mlajši, ne zna se obrniti, kakor treba, a Miška mora skrbeti sam za oba. Prej je nalovil pet koščkov kruha in, če bi hotel, bi vse sam obdržal.

Vanjka ga je pogledal izpod čela.

— Se zanašaš na moč?

— Zakaj bi se zanašal? Nahrani me in se dveh ne bojim!

— Eh, s čim se baha! Nahrani ti mene, pa se tudi jaz ne bojim dveh!

Pjotjka je vprašal, ogledujoč z razvnetimi očmi Miško:

— Našega Jaška se lotiš?

— Koliko je star?

— V trinajstem letu.

— Kakšen človek? Lotim se še večjega.
Pjotjka se je razvnel. Sunil je z laktom — kakor slučajno — Miško naravnost v obraz.

Miška je popravil vrečo.

— Kaj suješ?

— A ti?

— Pazi, brcnem te samo enkrat — prekopicneš se.

Vanjka ga sune z nogo.

— Ne šali se!

Pjotjka je pripravil pesti.

— Daj ga, Vanjka, za prejšnje koščke kruha.

Zgrabili so se pod vagonom vsi trije, mleli dolgo drug drugega v težki, razdraženi zlobi.

Zares, nohte je imel Vanjka velike, ves nos je razpraskal Miški. No, pa tudi Miška mu je stisnil glavo pošteno, tako, da je zacvilil kot miš...

12.

K poldnevu je prišel vlak, ne za mužike, nego z lepimi vagoni.

Mužiki ga niso mogli zasesti.

Straža je prijela Vanjko in Pjotjko in še tri dekleta ter jih odvedla v orta-čko.

— Brez voznih kart!

Miška je imel srečo.

Motal se je in vrtil okrog lokomotive in splezal na stopnico. Najbrže bi se odpeljal, ako bi se mu ne zavrtele misli v glavi.

— Sodruga si zapustil. Zapustil si ga! Bolnega sodruga.

Kolesa lokomotive so se zavrtela. Misli v Miškovi glavi so se zavrtle še hitreje.

— Zapustil, zapustil!

Miška je stopil s stopnice in malone zajokal iz nejevolje:

— Zakaj sem se obvezal?

Vlak je odbrzel in žalost je gledala za njim.

Serjoška je ležal na solncu za postajnim splotjem. Toplo je oblizaval ustnice z vnetim jezikom. Obraz mu je upadel, nos se zašiljil. Miška je sedel k sodrugu in zmajal z glavo. Vzel je iz vreče cunjico in si položil na jezik soli. Zgubančil se je ter izpljunil. Molče se je obrnil in šel kraj vagonov. Slekkel je suknjič, postal pred okencem okrog vagona in šel nato dalje. Pobral je krompirjeve oblice, valjajoče se v nesnaži, in krčevito pomigal z lačnimi čeljustmi.

Iz drugega vagona je zadišalo po gostem ščiju.*)

Zopet je snel Miška staro očetovo kapo.

— Teta, daj malo bolnemu dečku!

— Komu?

— Bolnemu.

— Proč, sicer te česnem po glavi. Do grla ste mi že, hudiči! Ni minute brez vas!

*) šči = zeljnata juha.

Miška je vzdihnil in molčal. Prišel je do zadnjega vagona. Usedel se je na tanko, svetlo tračnico.

Pokojni oče je vedno govoril:

— Od nas vedno zahtevajo, ne dajo nam pa nič.

Miška je stisnil glavo z obema rokama in okamenel.

— Če umiramo, nikomur ni hudo.

Kar je zagledal sestro usmiljenko iz mesta, v belem predpasniku. V roki je imela kos črnega kruha. Ali je sama uganila, da je Miška zelo žalosten, ali pa so Miškove oči izdajale to žalost.

Stopila je k njemu.

— Kam greš, dečko?

Prijazen glas je objel Miško, kakor bi ga oblil kdo s toplo vodo. Pogledal ji je v obraz. Ne smeje se. Njene oči so polne sočutja. Ni dolgo premišljeval. Povedal ji je vse, kakor pri spovedi. Dogovorila sta se s sodrugom, da odpotujeta skupaj v Taškent in da na potu ne zapustita drug drugega. Sodrug je nekoliko zbolel. Kruha ni nikjer dobiti in nikdo ga ne da. On, Miška, bi se rad odpeljal čimprej — ali sodruža ne sme zapustiti. Propade, če ga zapusti. Zelo je neizkušen. Nikjer še nikoli ni bil, boji se lokomotive.

— Kaj mu manjka?

— Grižo ima vsled slabe vode in nekako mrzlico.

— Pokaži mi ga!

Prišla sta v postajno poslopje, kjer je ležal Serjoška.

Miška je rekel:

— Poglej!

Sestra usmiljenka je pregledala Serjoški trebuh in rekla:

— Ni mrzlica. Tifus je. Najbrž ne vzdrži pri tebi.

— Kam pa z njim sedaj?

Sestra usmiljenka je pomislila in rekla:

— Imamo ves vagon poln bolnikov, vendar ga moremo položiti v posteljo. Ko se pripeljemo na drugo postajo, ga oddamo v bolnico. Si za to?

Miška ni vesel zato, ker oddajo Serjoško v bolnico. Pač tudi to ga veseli. A še bolj ga veseli to: so na svetu dobri ljudje, samo ne najdeš jih takoj. V srcu je veselo in tudi manj gladu je v črevih. Sestra usmiljenka je odlomila košček kruha. Miška je malone zajokal od radosti.

— Pristrčna hvala, teta!

In misli:

— Eh, če bi tudi mene vzela v vagon.

Ali je sestra usmiljenka čarovnica, kali? Takoj je uganila Miškove misli.

— Kam greš sedaj?

Miška je pogledal v njene sočutne oči in rekel:

— Teta, naj se stisnem v kotiček. Nikomur ne bom pravil . . .

So na svetu dobri ljudje! V srcu je veseleje in tudi manj gladu je v črevih.

Miška sedi v sanitetnem vagonu in ne verjame: ali je sen ali resnica?

Vagon se zaziblje. Kolesa zaropotajo, igrajo. Miška sedi v kotičku in se smehlja v sinjo dremoto, ki meša misli.

— Kje je sedaj Vanjka s krivimi nogami? ...
Kje so ognjišča? ...

Vsa ognjišča so hkrati ugasnila, samo kolesa pod vagonom govore:

— Tu-tu-tu! Tu-tu-tu!

Nato so še kolesa prenehala govoriti.

Sanje.

13.

Miški je bolnica ugajala. Poslikana je in ima mnogo oken. Serjoška bo ležal v nji in ozdravil. Zdravila mu bodo dajali, praške, hitro ozdravi. Ko se bo Miška vračal iz Taškenta, ga vzame s seboj domov. Če bo dobil dosti kruha, si ga razdelita. Vsakdo lahko zboli; Serjoška ni kriv, da je zbolel ...

Nosila s Serjoškom so postavili k vratom. Nosachi so odšli. Dolgo ni bilo od nikoder nikogar. Vrana v vejevju je zakrakala.

— Ni dobro!? ... Da bi ne bilo nesreče!

Serjoška se je zavedel in zajokal.

— Kam me hočejo?

— Bolnica je tu. Ne boj se!

— A ti, kje si?

— Tukaj, pri tebi.

Miška je sedel na prag pred vrati in jel pripovedovati. Zelo dobro žensko je srečal. Smilila sta se ji in dala je kruha. Jaz, je rekla, ozdravim Serjoško. Imam, pravi, takšno zdravilo. A Miška sam vseeno ne odide. Po bazaru*) bo hodil. Za postajo je bazar, kakor v Buzuluku, in kupiš, kar hočeš. Serjoška naj ne bo hud, ker sta se kregala — na potu ne gre brez tega.

Spomnil se je priižranega žebelja.

— Misliš, da sem ti zares vzal žebelj? Kaj mi mar žebelj, ki ni moj? Samo dražil sem te...

Vzel je žebelj iz toplega, globokega žepa in ga stisnil Serjoški v roko.

— Na, shrani ga!

A ko so se odprla vrata bolnice in so odnesli skozi nje Serjoško na vekomaj, je občutil Miška globoko bolečino in bridko občutil svojo zapuščenost. Stopil je k mizi, kjer je ženska v belem plašču zapisovala, in z utrujenim glasom je pripovedoval:

— Kmeta sva iz Lopatinske volosti. Mihajl Dodonov sem jaz, a on — Sergej Ivanič.

— Kako se piše?

Miška je hkrati pozabil Serjoškov priimek. Malo prej se mu je še vrtel v glavi! Imel je na jeziku že pocestno kletev! Ženska je odločno zahtevala.

*) Bazar = prostor, kjer je sejem in kjer se prodajajo vse mogoče stvari.

— Pišite naravnost na me: Mihajl Dodonov, Lopatinska volost.

— Pismen.

— Pa seveda!

— Podpiši.

Miška se je naslonil s prsmi na mizo in zgubančil ustnice od napora.

Dolgo že ni pisal in roka je trda.

Ko je podpisal, mu je nenadoma postalo neprijetno.

Stopil je iz bolnice, a na pragu je ležal žebelj.

— Eh, pozabil ga je Serjoška.

Pogledal je skozi okno. Nikogar ni videl. Pogledal skozi drugo: Nekdo mu je zapretil s prstom. Stopal je okrog bolnice kakor psiček in zopet obstal pred vratmi...

— Kako dati Serjoški žebelj?

Iz bolnice so nesli človeka na nosilkah. Mislil je, da je Serjoška; a na nosilkah je bil mrlič — mrtva ženska. Videle so se gole noge.

Težko je postalo Miški. Jedel bi rad in soderuga mu je žal.

— Žebelj je pozabil?!... Zakaj?!...

14.

Ves dan se je Miška potikal po bazaru med prodajalci, poslušal, koliko zahtevajo za krilo, koliko za bluzo, koliko stane kruh, ali se plačuje z denarjem. Hotel je že tudi sam vzeti iz vreče babičino krilo. Mužiki okrog se pogovarjajo:

Kirgizi za Orenburgom plačujejo drago razne stvari. Tja se je treba peljati.

Miška je pomislil:

— Še nekoliko počakam.

Puskusil je poprositi vbogajme, ali branjevke so tukaj preveč srdite:

Če jim poveš —

— Terjonjka*) — zakriče in še pogledajo te ne.

Začneš govoriti —

— Radi Krista — že stegnejo roke, da udarijo.

In neka je hotela udariti Miška po glavi. Spoznala je najbrže, da je ukradel košček pri mužiku. Zakričala je, da se je slišalo po vsem bazaru:

— Pazi se, tatič nebodigatreba! Davno sem že opazila, kako se smukaš tod okrog.

Miška je poveznil staro očetovo kapo in zbežal. Sporoče v orta-čko, pa bi moral prese-deti kaka dva tedna. Ne bi niti mnogo govorili, nego samo vprašali: Kje je potni list? ... Nimam. — Kje dovoljenje? ... Nimam. — Zato: čim dalj od takega izpraševanja, tem bolje ...

Serjoške se je spomnil šele proti večeru in bilo mu je, kakor da ga je nekdo sunil prav v srce.

— Zakaj ne pogledaš, kako mu je? Obljubil si.

Hotel je zbežati v bolnico, a mužiki so ga prestrašili.

*) Izraz nekako kakor: marš.

— Vlak se pripravlja za Taškent. Kmalu odpelje.

Na mah se je razklala Miškova glava na dve polovici. Ena polovica ukazuje zbežati k Serjoški, a druga polovica straši:

— Ne hodi, zamudiš.

A prva polovica zopet šepeče:

— Te ni sram, tako pustiti sodruža v tujem kraju? Sam si tako določil in se obvezal, a sedaj nečeš. Saj ni tako daleč! Posloviš se in se potem odpelješ. Tudi njemu bo lažje, ko izve in te ne bo pričakoval . . .

Druža polovica pa je pomirjevala:

— Za ta slučaj se nisi zavezal. Po nepotrebem ga obiščeš in zamudiš vlak zaraditega. Čakati boš moral ves dan in vso noč, namesto da bi že bil sto vrst daleč. Ako bi ga nalašč zapustil, da . . . ali ti ga ne boš nalašč . . .

Miška se je dolgo mučil.

Odšel je na postajo. Gledal je bolnico, gledal je vagone:

— Ali se premikajo ali stoje?

Vagoni se niso premikali.

Miškova vest je premagala Miškovo neodločnost . . . sunila ga je naprej. Pribežal je na vso sapo do vrat bolnišnice in obstal kakor okamenel. V treh oknih je bila tema, v četrtem je bilo videti luč. Sunil je v vrata. Bila so zaprta. Pomolil je glavo v okno, kjer je gorela luč, kar ga je nekdo potegnili za srajco.

— Kam lezeš? Hočeš razbiti okno?
Miška se je obrnil. Pred njim je stal mužik z metlo.

— Iščem Serjoško.

— Kakšnega Serjoško?

— Našega, lopatinskega.

— Nobenega Serjoške ni tukaj! Odidi!

— Glej ga no! Danes smo ga sem pripeljali in danes ga že ni.

Lokomotiva na postaji je zažvižgala.

— Vlaku!

Miška je zbežal od bolnice. Noge ne čutijo zemlje. Pribežal je na postajo in ni ničesar razumel. Ljudje hite sem, hite tja, nekateri pijejo čaj. Vprašal je mužika, a mužik je raztegnil roke.

— Bratec, nič ne vem. Že štiri dni sedim tu... Kam se pelješ?

— V Taškent moram.

— V Taškent je vlak že davno odpeljal.

— Odpeljal?

— Da, da...

Miški je kar podstrelilo roke in noge.

Bežal je na drugo stran in v temi zadel v babo, ki je nesla vročo vodo za čaj. Vedro se je zazibalo in vrela voda ji je oparila prste. Baba je spustila vedro in začela kričati:

— Držite ga!

Miška beži, z rokami odstranjuje vejevje. Za njim se dviga šum in po ušesih biča krik:

— Ukral, ukral, drži ga!

Mužiki so presekali Miški pot. —

— Ah ti, sukin*) sin!

— Nikar, ne bijte!

— Pozovite milicijo!

— Glej, sodrug miličnik, ta sam...

— Ukral je vrečo ženski.

— Narazen!

Ali se vrtil zemlja okrog njega ali ne skačejo ljudje drug čez drugega?

Ne.

Ne vrtil se zemlja in ljudje ne skačejo. V Miškovihi očeh se je stemnilo in njegova glava se vrtil na vse strani. Stoji v strašnem krogu in jezik spočetka ne more izpregovoriti besede. Hoče povedati vse, a jezik ne izgovarja. Padla je solza Miški na lice... ali kdo zagleda solzo v takem vrvenju? V očeh vseh je Miškova vreča, Miškova nesreča podžiga mužike, ki so otopeli vsled dolgega poseđanja na postajah.

— Pretepsti treba takega ščeneta!

Miličnik ga je prijel za roko —

— Pojdiva!

— Propadel sem.

Samo to je pomislil Miška.

— Sedaj te zašijejo.

*) Beseda: sukin pomeni psica. »Sukin syn«, je navadna ruska psovka.

Šel je, da ga sodijo. Vsi živci so mu trepetali. Spomnil se je pokojnega očeta, deda Nikanora, ki se je razumel na pesti kakor nikdo. Iz srca je vzkripelo in se srdilo na Serjoško.

— Radi njega trpim.

Toda v orta-čeki ni niti strašno. Tako je kakor v ispolkomu*).

Velika miza, za mizo sam poglavar v usnjem suknjiču. Ob boku je privezan revolver, a na kapi boljševiška zvezda. Poglavar si z enim palcem suče brke in gleda Miško z mižečimi očmi.

— Kaj se je zgodilo?

— Fantka smo ujeli, sodrug Dunajev — pojasnjuje miličnik.

— Brez vozne karte?

— A šment vedi! Vrečo je menda izmaknil.

— Stopi bližje k meni!

Miška se je zelo ustrašil, spustil je roke ob hlačah. Leva se trese od strahu, a noge drhtijo v kolnih. Strop, zdi se mu, se je spustil čisto na njega in vsa orta-čeka se guga na valovih.

A sodrug Dunajev nalašč molči in se ne zgane. Samo z napol mižečimi očmi švrkne po papirju! In zopet... švrkne po Miški!

— Kako se pišeš?

Miški vstaja vsak las na glavi in v nosu mu postaja vroče.

*) Ispolkom = Ispolnitel'nyj komitet, t. j. izvršilni odbor.

- Koliko si star?
- Enajst let, v dvanajstem sem.
- Korajžen dečko! Kadiš?
- Ne.
- Ne taji, Mihajl Dodonov! Mi vemo vse...

Miška je zapazil smehljaj na poglavarjevih ustih in pomislil:

- Laže, nič ne ve, saj se smeje...
- A poglavar se je zopet nasmehnil:
- Zakaj si ukradel vrečo?

Miški je odleglo v srcu. In zopet je pomislil:

— Poskusi, malo ga ogoljufam, mogoče bo verjel.

Začel je pripovedovati: Že dolgo se je pripravljajl z očetom v Taškent. Kupila sta karto, dovoljenje, a oče je na potu umrl. Moral bi vzeti prijem karto in dovolilnico, to ve sedaj, a tedaj se tega ni domislil. Dve postaji se je peljal brez karte. Tu se mu je pridružil dečko iz njegove vasi in prosil: vzemi me, vzemi — sam se bojim. In ta dečko je tudi zbolel. Če ne verjamete... v bolnici leži. Zbežal je, da ga še vidi, a ta čas je čugunka zažvižgala. In on, Miška, se je ustrašil in bežal, bežal ter zadel v babo. Tema je bila, ničesar ni bilo videti. Zadel je z nogo v vedro in baba je začela kričati. Slišali so mužiki, mislili, da je tat. A ta vreča je njegova. V tej vreči je še druga vreča, a v tej drugi vreči je zavita kružka, nekoliko soli in babičino krilo. Miška ni nikoli kradel.

Razvezali so vrečo. Res je: kružka, sol in krilo.

Sodrug Dunajev je pogledal Miško, zopet zasuka! brke z enim prstom.

— Kaj ne veš, da se brez karte ne sme voziti po železnici?

— Vem, seveda, ali kaj storiti? Tako zelo sem lačen...

— Kaj hočeš v Taškentu?

— Delat grem.

— Kakšno delo pa znaš?

— Kakršno se bo našlo. Gnoj kidati ali orati...

Dunajev, poglavar, je zmajal z glavo in se nasmehnil.

— Veš kaj, Mihajl Dodonov: spreten dečko si. Prav za prav bi te moral kaznovati za to, da postaneš še spretnejši.

Jutri boš nosil z babami, ki so brez voznih kart, drva. Ko boš gotov, se odpelješ dalje. Ker se zastonj pri nas nikdo ne more voziti. Razumel?

Miška je pričakoval kaj hujšega.

Odšel je iz orta-čeka z miličnikom in je rekel oলেখকো:

— Dela se ne bojim. Kar ukaži — naredim...

16.

Dolg je dan! Vleče se in ni mu konca. Spočetka se je solnce nad goro neprestano dvigalo, nato pa se zopet spuščalo pod goro, a večera še

ni. In drv je na kupe. Kedaj jih po polenih znosiš? Miška je nalaгал na krepak mužiški hrbet. Po tri polena je naložil. Oči so se mu napenjale od teže, vztrepetavale, kratke noge so se zapletale v širokih laptih. Mislil je, da ga pohvalijo za vneto delo, a babe ga zmerjajo:

— Dečko, nikar se tako ne sili. Tu nisi doma.

— A kaj?

— Varčuj z močmi.

Prva je omahnila kodrolasa deklina z golimi, opraskanimi nogami. V glavi se ji je zavrtilo, a v vratu jo je zapeklo. Ozrla se je okrog z zatemnelimi očmi in je vsa prebledela. Objela je svoje opraskane noge. Kdo je okrog nje, ni razumela. Sklonila je nos v zemljo in začela sesati prst na roki.

— Kaj je, Nastjonka, smrt prihaja?

— Brez moči sem.

Smrt je položila Nastjonkino glavo na brezovo poleno in ji skrčila noge do brade. Če bi ji dali kaj jesti, bi ji odleglo. A kruha nikjer. Svoje drobtine porazdeliti? ... Škoda. Sebi škoduješ, nje pa ne nahraniš.

— Eh, takšno je življenje. Ženske so se razburile in zopet utihnile.

Vsaka je mislila o sebi:

— Ali prispejem?

Stale so okrog nje, nejevoljne, lačne, a Nastjonka je v tem polukrogu ležala mirna, tiha, z golimi, opraskanimi nogami. Ko so jo zvečer povedli na postajo, je šel zadaj Miška s težkim ko-

rakom. Nizko je čepela na njegovi glavi stara očetova kapa in zakrivala oči. Zdelane roke so ga bolele.

Sedaj ni več fantek, zakaj delal je kakor veliki. A če se zgodi, da nenadoma zboli... Kdo mu bo pomagal? Sam si bo moral pomagati v vsem. Drugače pogine.

Naj je že mislil Miška kakorkoli, bilo je slabo. Hotel je iti v vagon. Niso ga pustili.

Gledajo ga s takšnimi očmi, kakor da je okužen.

Odganjajo ga s takšnimi glasovi, kakor bi ga vse življenje sovražili.

Nekdo mu je celo iz lonca pljusnil naravnost v glavo.

Miška se je zelo razjezil.

— Glej jih, buržuje, hudiče! Rdeče treba nekoliko spustiti na vas...

Odšel je za nekaj časa in se zopet vrnil.

— Mogoče so z vodo vred izlili kakšen košček.

Začel je s prsti tipati pod nogami. Temno je. Otípal je nekaj... A, kamenček je. Otípal je zopet nekaj, a bil je kos lesa. Obrisal si je prste ob kolena in zaprl ves žalosten oči.

— Kako se norčujejo iz nas.

Pomislil je in mislil in zopet začel tipati. Otípal je ribjo kost. Obrisal jo je v srajco.

— Da bi se bolezní ne nalezal. Na tleh je ležala...

A usta so se mu sama od sebe odprla in lačna lica so se zgubančila.

— Pojem. Riba ne okuži. Kost je zahrustala med zobmi in po ustnicah so se pocedile lačne sline.

— Dobro. Kam sedaj?

17.

Na postaji je ležala Nastjonka pod klopjo.

Tudi mužik se je na prejšnji postaji valjal tako in Tatarček z obrito glavo — mnogo ljudstva, a kdo naj pomaga. Jokajo, pljuvajo, zmerjajo, stokajo. Vsak ima svoje skrbi, vsak svojo nevoljo.

In Miškovega srca se je polastila takšna žalost, da mu je bilo vseeno, pa če bi moral leči poleg Nastjonke. Ali Miška tega ne sme.

Napotil se je v Taškent. Mora priti. Bolje je, če umre tam kje, kakor na tem prostoru. Ali zares ne zdrži? Zdrži. Nocojšnjo noč zdrži na vsak način. A jutri zjutraj proda babičino krilo. Pet funtov kruha dobi . . . nekaj je le. Takoj ga ne bo pojedel. Odlomi pol funta, drugo skrije. Pet funtov — deset polfuntov — za deset dni. V desetih dneh se lahko pride tja in nazaj, če vlaki ne bodo postajali.

Miškove misli so se pomirile. Postalo mu je nekoliko lažje.

Mužiki v kotu so govorili o Taškentu, omenjali Samarkan. Je tudi mesto, samo za Taškentom še štiristo vrst dalje.

Miška je napel ušesa in poslušal.

Kruh v Samarkanu je zelo poceni, cenejši nego v Taškentu. A v Taškentu cene naraščajo, izvoza ni, vse odbirajo. Če se obrne človek k Sartom*) v vasi od Samarkana — ga dobi malone za stonj. Za stare škornje dobiš štiri pud zrnja, za nove — šest pudov. Če ima človek — bog mi grehe odpusti — kakšno žensko krilo, tudi za njo se dobi poldrugí pud ali dva. To zato, ker je tam Azija. Tovarn ni, a ljudstvo je razvajeno za razne stvari. Živi, na primer Sart. Ima štiri žene. Če šteješ po krilih, so to štiri krila, a čaj pijejo iz kotlov. Če zagledajo dober samovar — dvanajst pudov ti dajo ...

Pogovori o kruhu so vznemirili Miškovo glavo. Zbolelo, zaščemelo je v srcu. Pomislil je na krilo:

— Ne prodam ga? Zdržim?

Poldrugí pud ali dva, ni šala. Takoj bi se popravilo celo gospodarstvo. Dobra letina — trideset pudov bi bilo. Koliko vreč bi se dalo napolniti! Za dom je dovolj in še za konja bi bilo, če ga kupi.

Zamajala se mu je pred očmi dozorela pšenica, kakor valovi se je zazibala pod toplim lopatinskim vetrom. V mislih stoji Miška kot gospodar na razgonu in se pogovarja z lopatinskimi mužíki.

— No, kako je, Miška? Žetev je tu!

— Jutri začnemo.

*) Narod, ki živi v Turkestanu.

In tamle je mati s srpom in brat Jaška s srpom. Fjodjka leze brez srpa — majhen je še...

Na vsak način je treba potrpeti. Krila ne sme tu prodati.

Miška je dolgo hodil po peronu. Utrudile so ga gospodarske misli, noge so postale težke. Usedel se je poleg vagona, da se nekoliko odpočije. Tako je utrujen, da je prislonil glavo h kolesu. Krepko ga je zazibal v sen gladen delovni dan, zazibala ga je radost kmečkega sanjarjenja.

Zjutraj je skočil kvišku in se ni ničesar zavedal. Na hrbtu je bilo tako lahko.

Segel je z roko nazaj. Vreče ni.

— Nebeški Bog!

Pogledal je pod vagon. Nikjer nič.

Vrgel se je naprej. Nikjer nič.

Zbežal je okrog štirih vagonov. Nikjer nič.

— Sveti Bog!

Znoj mu je tekel s čela, pod srajco je mokro in srce je okamenelo... Ne utriplje.

— Ukradli so mi!

Noge so se mu zašibile. Miška je sedel na zarjavelo tračnico in bridko zajokal.

Veliko človeško gorje je leglo na majhne Miško, ga pritisnilo in davilo. Padel je na obraz med tračnice kakor z ostrim nožem zaklano jagnje.

Ukradli so mu vrečo s krilom... poslednjo radost.

Izmaknili so mu poslednjo nadejo.

Miška je jokal eno uro, jokal je dve uri — nekaj je bilo treba delati. Izjokal je polovico nesreče in začel je hoditi po tračnicah za postajo. S tega kraja je treba proč. Odšel je kakšnih dvajset sežnjev, a se je spomnil na Serjoško. Posloviti se treba. Morda se ne bosta več videla. Naleti na dobrega človeka, pa mu pomore, če ne naleti — pogine. Miška še nekoliko potrpi. A če do večera ne dobi ničesar, kdo ve, kaj se zgodi z njim. Najbrže bo konec vsega . . . Vleže se vsled gorja in nikdar več ne vstane. Ljudem ni potreben, in če ga kdo zapazi, se obrne nalašč v stran. Mnogo, poreče, naših tu leži, naj umre . . .

Ej, solnčece, ne sijaj . . . s tem me ne razveseliš . . .

In ti, zvon, zaman zvoniš iz cerkve . . .

Težko je siromaštvo, težka človeška žalost . . .

Kruha bi rad! . . .

V bolnici so Miško sprejeli neprijazno.

— Kaj hočeš?

— Serjoška leži tukaj.

— Pridi jutri, danes se ne sme.

— Samo nekaj trenutkov.

— Umrl je, ni ga.

— Kaj, umrl?

— Idi, idi! Ali ne veš, kako človek umre?

Pokopali smo ga.

Eh, ti Serjoška! Kako nesrečen dan je danes! Miška je posedel na stopnicah bolnice in nato legel pod drevo.

Slabo je. Krila ni. Kruha nikdo ne da. Pa zakaj gavrani tako kriče? Glej, tam leze, kako se mu že pravi . . . hrošč. Treba ga je vzeti in pojesti. Jedli smo lopantinske pse in mačke, a tega hrošča . . .

In tam skače vrabec. Vsekakor še žive vrabci. Oho! Jaška bi ga s svojo puško . . .

Sklonila se je nad Miško suha, gladna smrt in mu diha v obraz z rženim, soljenim kruhom. Odkod kruh? . . . Vzdigne kapo in kapa diši po kruhu. Poduha . . . in jo vrže proč . . . Odrgrga travo in jo žveči. In zopet se mu zapro oči, vse žalostne.

Smrt.

In vendar se najdejo še dobri ljudje.

Pred Miško je stala suha, gladna smrt in štela poslednje ure in minute Miškovega življenja. Že se je dotaknila ust s svojimi hladnimi prsti, že je položila svojo roko na njegov hrbet in mu govorila: ozri se v poslednji uri na tuje, daljno nebo . . . glej ga. Beži v mislih in z obupom med Taškentom in Lopatinom, trgaj s srca misli kmetiča-gospodarja. Trkala je smrt kakor s težkimi škornji po senčih Miške in šepetala v ušesa:

— Zakaj jokaš? Vse zaman, nikdo ti ne pomore.

Toda v tem času je šel mimo sodrug Dunajev iz orta-čke. Zagledal je dečka, ki se mu je zdel znan in ga je vprašal:

— Ha! Mihajlo Dodonov. Kaj se valjaš tu?

— Moči so mi odpovedale.

— Kaj ti je?

— Brez moči sem.

— A-a, ni dobro!

Miška gleda sodruga Dunajeva. Zdi se, da je ta človek dober in njegov glas prijazen. Ali bi mu ne povedal svojega gorja, mogoče bo pomagalo. Vidiš, tudi rdečevojniško zvezdo nosi. Mogoče je komunist, kakor pri njih Ivan.

— Sodrug Dunajev, ali imate majhen košček kruha?

— Zakaj?

— Tako rad bi jedel. Bojim se, da ne zbolim.

A Dunajev se šali:

— Zakaj se bojiš?

— Mati je ostala doma. Če se ne vrnem, propade tudi ona z otroci vred. Pomislite, v kakšnem položaju sem . . .

Dunajev si suče brke z enim prstom in se smehlja.

— No, zakaj ne! Pomagati treba, če si tako obupan. Pojdi počasi z mano!

Ali sanja ali je resnica?

Prišla sta v orta-čko. Dunajev govori svojemu podrejenemu:

— Sodrug Simakov! Tega dečka treba nahraniti in spraviti na vlak. Naj se pelje štiri postaje. Ne, to niso sanje.

Ponudili so Miški štiri kose kruha, juho in zrezek ter se smejejo.

— Jej, Mihajlo Dodonov! Po domače! Če boš obupaval, boš propadel. Ali si v stranki?

Ali Miški pade žlica od radosti iz rok.

Sodrug Dunajev suče brke z enim prstom in ogleduje Miško.

— Izboren mužik si, Mihajlo Dodonov. Kar vse pojej...

Miška je planil ves gladen na toplo hrano. Oznojil se je po vsem telesu in težko diha. Na nosu in okrog ušes se delajo kaplje.

— No, kako sedaj? Prideš?

— Pridem.

— Spravi ga v vlak, sodrug Simakov, na mojo odgovornost. Kmalu odpelje vlak v Taškent.

Čudni ljudje!

Aretirajo te, če se hočeš peljati brez karte in sami te spravijo v vlak brez karte. Ali je Miškova nesreča vplivala na nje, ali pa so ljudje v resnici takšni...

Sodrug Simakov je odprl vrata v vagon. Mužiki so skočili k njemu — kar deset naenkrat. Načelnik je. Kar hoče, vse lahko naredi.

— Vzemite tega dečka!

— Ni prostora, sodrug. Radi bi, a ni prostora...

Simakov se je nalašč potuhnil.

— Kaj na storimo, sodruzi? Ukazano mi je, da ga spravim v vagon — načelnik je ukazal.

Mužiki se zganejo. Z vseh strani ogledujejo Miško, z očmi ga tipljejo.

— Kakšnega cloveka spravljajo k nam! Kakšna čast!

19.

Ponoči se je vlak zganił.

Gromko je rožljala lokomotiva pri vzponah, hrzala, soplá, pa spet padala naglo, kakor v ogromen prepad. Strašno se je zibal vagon, kot bi hotel skočiti s tira. Vreče so padale s polic, zabojčki so ropotali, udarjale so železne polknice v dveh oknih ter lovile tople zvezde na črnem, bežečem nebu. Kakor konji so se suvali mužiki v temi, bili po glavah drug drugega z iztegnjenimi nogami in prelagali vreče.

— Čigava je ta vreča?

— Čigava kružka je pod mano?

— Kdo je to?

— A kdo to?

— Kam stegaš roke?

Prasketale so šibice, ustvarjale pege. V oči so padala kratka, razmršena telesa z dvigajočimi se bradami. Ženske so cvilile.

Miška je ležal in lahko mu je bilo. Pomirila ga je topla hrana, a pod pazduho ima štiri kose kruha.

Škoda je babičinega krila. Tudi vreče je škoda, vendar radi njiju še ne gre obupavati. Oboje je bilo majhno in zakrpano. Ako mu bo sreča mila v Taškentu in dobi delo, se dobe že tudi vreče in celo nove. Saj ni več majhen. Samo o krilu ne misliti. Takšen nauk nam veljaj: Ust ne odpiraj! Ali je mogoče dati na en prostor razne stvari? Glej, nož je ostal zato, ker je bil privezan. Če bi ga bil dal v vrečo, bi ga tudi že ne bilo več.

Miška je potipal nož in ga skrnil pod pazduho. Trebuh je s pasom stisnil še bolj, a se je potem premislil. Bolje je, da je na pasu, samo da se vrvica ne utrga. Takšnih nožev ni sedaj več dobiti.

— Kakor britev je! Vsako palico prereže.

Saj bi tudi suknjič lahko odnesel na trg. Kupujejo ženska krila, vzeli bodo tudi suknjič. Ni treba obupavati. Suknjič, nož, vojaški pas. Če ni tam pravih tovarn, se bodo našli ljubitelji tudi za suknjič. Za suknjič, na primer, dva puda, za kapo z nožem pol puda.

Domislil se je vasi Lopatinske. Izba se je pojavila pred njegovimi očmi, gladna, a v izbi leži gladna mati, vsa bolna. Pričakuje Miška, da prinese kruh. Jaška išče na ograjah vrabce. Ne domisli se, da bi pobral dužo*), ki leži pod kozolcem. Miška jo je pozabil shraniti, a Jaška se tega ne domisli... Rad teše palice... tesar—samouk. Treba bi ga

*) Duža = na konjski pripregi vpognjeni les nad konjskim vratom.

bilo dati učiti, da bi bil mojster, ali kako sedaj, v takšnem času. Komaj — komaj se živi tako. Beda je naskočila muzike... Ne omagamo. Ako se vrne Miška iz Taškenta... prvo, kar bo treba misliti, je, da posejejo njive. Morda bodo dotlej dali pomoč. Če ne, bo treba zopet iti v Taškent, trpeti vsemogoča trpljenja.

Miško so prevzele gospodarske misli v temnem, natlačenem vagonu. Naložil si je v mislih kup pudov n funtov ter se spomnil Serjoške.

— Slaboten je bil.

— A ti?

— Nekoliko krepkejši sem.

V tem ga je neki mužik potegnil za nogo.

— Hej, dečko, kam se pelješ?

Miška ni odgovoril.

Zopet ga je mužik potegnil za nogo.

— Spiš, kaj?

Miška se je potuhnil: naj mislijo, da spim. Morda bodo začeli o njem govoriti. To bo zanimivo.

A mužik zmerja, govoreč drugemu mužiku:

— Zakaj smo vzeli tega sodruga? Treba ga je vreči k hudiču.

Drugi mužik govori:

— Ven vreči se ga ne sme. Orta-čeka ga je pripeljala.

— A kaj nam orta-čeka? Mi smo zasedli vagon, mi imamo pravico razpolagati z njim. Pravega

človeka pustiti, da vstopi, razumem. On plača. A kaj vzamemo od tega?

Miška je naredil iz dlani cev in poslušal.

— Da bi ti imeli zares takšno pravico, da bi me vrgli iz vagona?

Zopet je rekel drugi mužik prvemu:

— Bolje je, če se s tem dečkom ne pečaš. Šment vedi, kdo je! Morda je sorodnik orta-čeke? Izženeš ga, poskusi, a potem...

Miška posluša v temi in se smehlja.

— Aha, bojite se nekoliko!

Mušiki se posvetujejo, kaj naj naredo z Miško. Miška pa nalašč krha, kakor da ne sliši.

— Zmerjajte! Sedaj poznam vse vaše misli.

Zopet govori drugi mužik prvemu:

— Izganjali ga ne bomo. A ko jutri zjutraj odide na stran, ga ne spustimo več noter.

Miška krha in spi.

— Mislite! Za nobeno ceno ne grem na stran.

Dva dni zdržim...

Kmalu so začeli tudi mužiki kimati z glavami in se naslanjati drug na drugega...

Neprodorna tema je legla v zaprti vagon in zmešala roke in noge. Ženske, ki so jih mužiki stiskali, so prenehale zmerjati in javkati.

Lokomotiva polzi navkreber, a ko vozi nizdol, gromko kriči. Sedaj zdirja nekoliko vrst, sedaj se ziblje zopet počasi-počasi, potrkuje s kolesi. A pri tem mirnem potrkavanju koles se pletejo in trgajo uspravajoče misli Miške:

- Stopam, stopam — ena!
- Spretno, spretno — dva!
- Tak-tak-tak! Tak-tak-tak!
- Dečko, dečko!
- Prišel boš, prišel boš!
- Ena, ena, ena!
- Ne obupaj, ne obupaj, ne obupaj!
- Pas in nož! Pas in nož!
- Pud-pud-pud!

20.

Orenburg.

Megleno jutro.

Veter pihlja.

Miška sedi v kotu in ne gre iz vagona. Treba bi bilo zbežati v mesto, malo »na stran« bi bilo treba — a ponočni pogovor mužikov mu ne dovoljuje tega. Nič zato. Potrpi se.

Mužiki so se utaborili z žarniki*) okrog vagonov in na nje obesili vedra. Ta peče, drugi kuha ... v nos sili vonj po zelju. Babe čistijo krompir, režejo meso, ogenj podpihujejo z ustmi. Ljudje z denarjem so bili zbrani v Miškovem vagonu.

Mužik je prinesel štiri melone in jel šteti denar. Zagledal je v kotu Miško in se obrnil. Drugi mužik je privlekel vrečo tobaka. Drago ga po

*) Žarnik je nekako ognjišče, ki ga nosijo s seboj. Stoji iz pločevine in je podobno ognjišču, ki ga rabijo kostanjari, ki pečejo kostanj po ulicah.

potu prodaš. Za vsako čašo — petsto, a Kirgizi tega ne razumejo. Mimogrede bi se zaslužilo štiri-deset tisoč, a sam kadiš zastonj.

Še dva sta prinesla samovar, primus za petrolej, pripraven za kuho, čevlje z novimi oglavnicami, tri sekire.

Od jutra so hodili po orenburških bazarih in natovorili vagon z listnatim tobakom, z mahorko*), s samovari, z vedri, lonci, z ženskimi krili tako, da se niti gibati ne morejo.

Jeropka, majhen muzik, tudi iz buzuluškega ujezda, si je pripel uro iz »ameriškega« zлата. Nekdo je omenil, da se ure v Taškentu drago prodajajo, in zato jo je kupil za dvanajst tisoč. Gledal je uro, gledal, zmajal z glavo. Ura stoji. Ne gre. Nese jo k desnemu ušesu. Nese jo k levemu ušesu. Ne gre. Dvanajst tisoč je izgubljenih, kakor bi bili vrženi skozi okno.

Ali je Jeropkovo srce uščipnila ura, ki ne gre, ali ga je uščipnila še kaka druga nezgoda? Ko je zagledal Miško v vagonu, se je razjezil.

— Kdo je ta poba tukaj?

In muziki, kakor da so Miško zagledali šele sedaj, so govorili:

— Kdo te je poslal k nam?

— Kam greš, sodrug?

Miška je pogledal muzike, popravil staro očetovo kapo in je rekel kakor odrasel, pravi muzik:

*) Mahorka = tobak, ki je na drobno narezan in se siplje kakor pšeno.

— V Taškent grem. Strica imam tam. Komisar je.

— A od kod si?

— Od daleč? Iz buzuluškega ujezda.

— Katera volost?

— Volost lopatinska.

— A kako se piše tvoj stric?

Miška ne trene z očmi.

— Ne piše se kakor jaz. Jaz sem Dodonov, on Mitrafonov. Moje matere brat. Je komunist.

Majhen mužik, Jeropka, reče:

— Iz buzuluškega ujezda sem tudi jaz. Dvajset vrst mi je do vaše vasi, a tega imena nisem slišal. Najbrže lažeš!

Miška ne trene z očmi.

— Zakaj bi laгал? Vprašaj v orta-čeki! Tam ga poznajo.

— Koga?

— Strica Vasilja.

Jeropka je zmajal z glavo.

— Nikakor mi ne gre v glavo. Koliko si star?

— Štirinajst let.

Mužiki so se spogledali, obtipali Miško z očmi od vseh strani:

— Goljufa nas, pasji sin!

Semjon z rdečo brado pristopi in strogo vpraša:

— Imaš kaj denarja?

Miška ne trene z očesom.

— Imam.

— Koliko?

— A ti koliko?

Vsi se zasmejejo, tako nepričakovano jih je zadel ta odgovor.

— Glej ga, fanta! Ne povej mu... v žep ti zleze...

Prohor, kosmati mužik, je najbolj verjel v Miškovo moč. Sedel je bliže k njemu in začel pogovor.

— Ali je tvoj stric že dolgo v Taškentu?

— Tretje leto.

— Ostanesh tam ali se vrneš domov?

Miška pljune leno mimo Prohorjeve brade.

— Bom videl. Če mi bo ugajalo, ostanem. Če mi ne bo ugajalo, odidem domov. Stric mi da pšenice zastonj, dvajset pudov. Dovolj bo do žetve.

— Ste velika družina?

Miški je ugajalo, da se mu je posrečilo, vleči mužike za nos. Neizkušeni so zelo. Vsako besedo verjamejo. Popravlil si je očetovo kapo in začel pripovedovati s toplim, igrajočim glasom. Družina ni velika: mati in dva brata. Oče je služil v ortakeki poldruge leto. Bil je komunist. No, ubili so ga belogvardejski buržuji. Sedaj nam pošiljajo pokojnino. A ta, ki ga je posadil v vagon na oni postaji, je očetov tovariš in najvišji načelnik. Tudi on ima od njega pismo za strica v Taškentu, ki je komisar. In ta stric je pisal materi. »Daj«, piše, »naj pride fant k meni. Dobro službo mu dam in kruha po-

šljem dovolj«. Dvakrat so se lopatinski muziki že vozili k njemu. Stric jim je dal podpisan papir, štampljka je bila pritisnjena na njem... pa jih ni nikdo nikjer zadrževal. Dočim nekatere pregledujejo, drugim zopet odzamejo, so oni samo pokazali tak papir. In niso se jih upali dotakniti.

Prohor je poslušal Miškove pravljice in ga zavidal.

— Vidim, imeniten človek si! Spoprijateljim se s teboj.

Ni trenil z očesom od Miške.

— Kaj tisto! Če se vidimo v Taškentu, ti pomorem.

— Kako?

— Strica poprosim...

Prohora je segrela nadeja. Še bliže se pomakne k Miški in njegov glas je bil ves laskajoč.

— Imenitno bi bilo, fant... Sam veš, kako nam gre... Odzamejo!

— Kdor bo z mano, mu ne odzamejo...

Prisedel je še en muzik. Prijetno je poslušati.

— Kaj dečko, ne greš nič ven?

— Zakaj?

— Nekoliko bi si noge zravnal.

Miška se je nasmehnil.

— Zakaj bi jih ravnal. Saj niso železne!...

Muziki so se najedli vročega ščija in postali so veselejši. Trije so legli babam na kolena, trije so razvezali denarnice in preštevali denar. Nekdo je

grmadil cele kupe nikolajevskih papirjev*), drugi je v kapo nasul srebra. Tisti, ki so ležali v naročju pri babah, so zapeli. Jeropka je zbežal, da proda uro.

Ves dan so hodili po vagonih berači: babe z otročički, mužiki, bosí, brez čevljev. Pobirali so proč vržene ostanke, gledali v vrata vagonov z globoko vpadlimi, lačnimi očmi. Jokali so, stokali, stegovali roke. Miški je postalo hudo, ko je gledal tuje gorje lakote. Samo, da bi se kmalu odpeljali. Dobro, da so mužiki verjeli njegovim pravljicam. A če ga vržejo iz vagona, nič za to.

Zvečer ga je sililo »na stran«, vendar ne sme.

Miška je stisnil zobe, polnil pljuča z zrakom, zadržaval sapo. V črevah ga je stiskalo. Preveč se je napil vode na prejšnji postaji. Bedak. A če se bo premağal, lahko zbolí.

Dolgo se je zvijal in stiskal trebuh. Prenehaval je dihati, stiskal zobe. Ne, ne moreš vzdržati. Ogle dal se je. Ljudi ni mnogo. Samo dve babi sedita, obrnjeni k njemu s hrbtom. V kotu poje mužik: »Bog, o Sabaot«.

Miško se je naslonil pri vratih s pleči k steni, kakor da gleda na postajo in je začel počasi opravljati svojo potrebo, tiho, da bi ne šumelo.

— Hvala bogu, izpraznjen!

*) carski bankovci.

Po noči je nastal med mužíki hrup; vznemirjeni in s skrbjo so sukali glave in hrupeli. Prvi je pribežal, kakor znorel, Jeropka.

— Strojvodja neče peljati!

Tam v zadnjem vagonu že zbirajo denar. Ako se ne javimo, bo dražje.

— Koliko treba?

— Vsak po sto rubljev.

— Ah, lopovi!

— Ne tako glasno, stric Ivan. Če se ne pridružimo, bo dražje.

Mužíki so v prenapolnjenem vagonu posedli v polkrogu. Tresočé se brade so dvignili naprej in bili so kakor kosmati čarodeji. Nejevoljno so odpeli gumbe spodnjih hlač in izvlekli s tresočimi rokami v spodnjih hlačah globoko skrite desetake. Dragá je mužíku kopjejka!

Bankovci šume v temi, razmršene brade se dvigajo ter sujejo druga drugo.

— Ste dali vsi?

— Vsi.

— A fantič?

— No, da, zbudi ga!

— Hej, rojak! Daj denar!

Miška je hotel skriti glavo v vreče, a vidijo se noge. Sune noge v vreče, je vidna glava. A mužíki so kakor kavke, brskajo z obeh strani.

— Ne slišiš, kaj?

— Daj denar!

Dolgo premišljanje ni dobro, a ne misliti tudi ne gre. Miška dvigne glavo in seže z nejevoljo v žep.

— Kdo ima škarje?

— Zakaj ti bodo?

— Pod podvlako imam denar.

— Marija, daj mu nožič!

Miška je otipal v žepu papir, ki ga je vtaknil v žep na prejšnji postaji. Ko je stegnil tresočo roko, je rekel glasno:

— Kdo zbira denar? Na!

— Koliko?

— Sto.

Rešitelj je bil teman vagon.

Jeropka je Miškov papir pomešal med ostale bankovce, ki jih je stiskal v potni pesti, in zbežal iskat strojevodjo. A Miški se je v glavi zavrtelo od silnega razburjenja in srce je utripalo radostno.

No, kakšni ljudje! Povesti o stricu verjamejo. Vtaknil jim je papir namesto bankovca — verjamejo. Ali ima Miška takšno srečo ali pa so mužiki tako zelo neizkušeni. Čudno!

A vendar je strašno.

Jeropka se lahko povrne in reče:

— Vržite tega zločinca iz vagona. Dal mi je navaden papir . . .

Miška stisne glavo z obema rokama in misli. Smešen se mu zdi Jeropka, buzuluški mužik, pa tudi strah z ostrimi kremplji mu hodi pod srajco . . .

Jeropka se je vrnil in šepče mužikom:

— Urejeno! Tristo vrst brez prestanka se peljemo s to lokomotivo. Ta strojevodja je dober človek. »Jaz«, govori, »vas, sodrugí, hitro popeljem. Razumem in vem, v kakšnem položaju ste«.

— To se pravi, da si zadel v črno?

— V sredino črnega.

— Izborno!

Tudi Miška se v temi smehlja.

— Zares, izbornó!

22.

Kirgiške stepe so objele staro razmajano lokomotivo s tišino in prostorom, stisnile jo krepko in je ne puste naprej. Vrti z železnimi komolci, dirja kakor na mestu in z hripavim glasom prosi pomoči. Sopi, se davi, izpušča gосто paro, belo kakor oblaki. Bela para se tali, črni dim, valoveč iz dimnika, se meša z njo. Kolesa udarjajo, vagoni butajo.

Kirgiške stepe ne puste naprej. S tišino in prostorom drže vlaka razviti rep. Le v dolini besneče dirja naprej, maje z glavo na ovinkih, se zvija kakor kača. Davi mostičke z bežečimi kolesi, prha, sika in neprestano suje s svetlimi komolci. Skoči na hribček, kakor prestrašen zajec in nato zopet kakor starec in z muko vleče za seboj dolg, okoren rep.

Veselo gleda Miška široke kirgiške stepe, dim tam daleč v dolini, ogromnega velbloda,

kako visoko dvigne majhno glavo. Velblod je pogledal Miškov vlak, obrnil na vse strani majhno glavo na zakrivljenem vratu in zopet skrnil črne zobe v bodečo travo.

Nobene vasi nikjer.

Plešasti hribčki in na njih sede stepni jastrebi.

A nebo je kakor v Lopatinu in solnčece kakor v Lopatinu.

Veter zasope v odprta vrata.

Mužiki leže raztegnjeni, mirni, objeti od sitih željā. Mirno štrle njih brade, čajniki z vedri ropočejo. Nekdo izmed mužikov je ubil gnido v raztegnjenem ovratniku, drugi spet se praska po mestu, kjer je sedela bolha. Tretji potegne izpod srajce uš, zadavi »nesrečnico« na pokrovu zaboječka in se nasmeje.

— Zelo lepa uš . . . škoda jo je bilo ubiti.

— Zakaj si jo ubil?

— Brez dovoljenja potuje. Zlezla je k meni pod srajco in sedi, da bi je ne zalotil kdo iz ortacheke. Prevozila je dve postaji, pa je začela gristi! Jaz jo peljem, a ona me grize. Zvita uš, vrag jo vzemi.

Ljudje v vagonu hržejo in se valjajo od smeha.

Samo Jeropka, majhni mužik, pogleduje na uro z vedno večjo skrbjo. Dolgo je iskal durake po orenburških bazarjih, da bi jim prodal polomljeno uro. Ni jih našel. Trgovci so se mu posmehovali.

— Duraki*), striček, so odpotovali. Ti edini si še ostal.

Otožen je Jeropka, majhen mužik.

Odpre pokrovček ure in sedi, namršivši obrvi, kakor pred bolnikom. Pod enim pokrovom stoje kazalci nepremično, pod drugim se kolesa ne premikajo. Izgubljenih je dvanajst tisoč. Na cesto jih je vrgel. A za dvanajst tisoč bi se dalo kupiti petdeset funtov pšenice. Polomil ga je, hudičev durak, ne pozabi tega vse življenje. Razbiti uro ob kamnu — škoda: Jeropko sesa dvanajst tisoč kakor dvanajst pijavk. Jeropkovo srce in glavo davi kakor strupeni plin.

Mužiki ga nalašč dražijo:

— Koliko je na tvoji uri, Jeropka?

— Kaj, Jeropka, ne tiktaka?

— Glavo ji je zavil nehote...

— Prodal jo bo! Take stvari ne izgube vrednosti. Samo kazati je ni treba, ko boš prodajal...

Hržejo vsi v vagonu, zabavajo se radi Jeropkove nesreče.

Semjon, rdeča brada, je kupil štiri krila v Orenburgu. Spočetka se je veselil in računal na dobiček. Ko so prevozili dve postaji, je začel tožiti. Pojavila se je nelepa govorica po vagonih: kir-

*) Bedak. Slovenci poznamo neke vrste družabno igro na karte, ki ji pravimo: durak. Igrajmo duraka!

giške in sartovske ženske ne nosijo kril. V hlačah hodijo kakor moški.

Semjon, rdeča brada, sope in stiska hudičeva krila. Zamota glavo v vreče, leže z nosom k tlom obrnjen in vstane zopet s kalnimi, nerazsodnimi očmi. Ozmerja boljševice in komisarje, pljune, stisne skrb za zobe in zopet potisne glavo v vreče.

Ivan Barala meri škornje na levo nogo. Tri pare jih je kupil in se raduje, kakor majhen otrok. Za stare dajejo tri pude zrnja, a ti niso čisto stari škornji. Ivan Barala trka z nohtom po podplatih in glasno pripoveduje:

— Dve leti vzdrže, Bog mi je priča! Podplati kakor iz železa... z nožem jih ne prerežeš...

Miški je laže.

Ako hodijo kirgiške ženske v hlačah, pomeni, da ni treba žalovati za babičinim krilom. Saj bi tako ne dobil mnogo zanj, ker je že zelo staro. Potipal je nožič in se nasmehnil:

— Britev! Vsako palico prereže.

Prohor se suče okrog Miške kakor golobček, govori, z nosom smrka, laskajoče cmoka. Ni slabo to, če je fantkov stric komisar. Različni so ljudje dandanes. Marsikdo izmed odraslih je slab, hudoben. A izmed majhnih? ... Z marsikaterim se da govoriti. Treba se mu približati. Morda se v resnici izkaže.

Prohorova brada se smuka kakor nihalo okrog Miškovega nosa. Prohorov glas je laskajoč.

Odvezal je vrečo s kruhom in ga dal Miški majhen košček.

— Hočeš, Mihajlo?

— A zakaj ne ješ sam?

— Jej, ne sramuj se! Ko boš imel ti, mi povrneš. Treba bratski . . .

Miška se je potuhnil, pihal prašni košček in mirno pripomnil:

— Uriuka*) nam bo dal stric pol puda.

— Tebi?

— Moji materi.

— Urjuk . . . izborna reč, samo, najbrže drag?

— No, kaj, saj je bogat!

Miška govori kakor odrasel, pravi mužik. Sam se čudi:

— Kakšni duraki! Vsako besedo verjamejo! . . .

23.

In Kirgizi niso prav nič strašni, samo čudni so. Vročina je grozna, radi razbeljenih vagonov na postaji ni mogoče dihati, a oni se pražijo v kožuhih. In vsak je pokrit s kosmato kapo, ki ima dolge naušnice. Po našem ne brbrajo: tara-bara, tara-bara . . . ničesar ne razumeš! Biče nosijo v rokah. Tipajo mužikom suknjiče, pregledujejo samovare, stresajo ženska krila.

*) marelice.

Jeropka, majhni mužik, je pripeljal kar tri. Kaže jim na dlani uro in stoji z roko oprt v bok. Sedaj-sedaj ogoljufa Kirgize... saj je pač... Azija... nespametna.

Kirgizi svetijo z zobmi, premetavajo uro z roke v roko, s prsti tipljejo pokrove. Jeropka kriči staremu Kirgizu, ki mu je obraz ves zgrbančen, na uho.

— Ura je zelo dobra... nemško delo!

Kirgiz kima z glavo.

— Iz »mirikanskega« zлата! — še kriči Jeropka glasneje!

Semjon, rdeča brada, vlači iz prašnate, globoke vreče ženska krila, jih razgrinja kakor jadra in istotako kriči Kirgizu v ušesa:

— Bik jakša*)! Gospe so nosile!

Kirgizi brbrajo — tara-bara, tara-bara — ničesar ne razumeš.

Semjon malone pleše okrog njih.

— Gosposki krilo, gosposki krilo. Moskva delal, veliki mesto...

Ivan Barala praska z nožem podplate na škornjih.

— Babaj**), potiplji, potiplji! Ne boj se, ne raztrgaš jih. Po vodi lahko hodiš in ne premočiš jih. Iz telečje kože so. Sam bi jih rad nosil, a smiliš se mi.

*) Zelo dobro. Kirgiška beseda.

**) Striček stric. Po ruski djadja, po kirgiški: babaj.

Kirgizi kimajo s kosmatimi kapami in nepričakovano odhajajo.

Jeropka beži za njimi.

— Šajtan-majtan*), žal vam bo za mojo uro!

— Stojte. Pametno besedo! Dajte tri pude.

Kirgiz mahne z roko.

Mnogo blaga se je pojavilo iz vagonov. Kričanje se je še povečalo. Srebro zamenjujejo za bankovce, zlato zamenjujejo za bankovce. Grebejo tobak iz vreč, mahajo s suknjiči, ženskimi krili, potrkavajo s škornji.

Miška bi rad zbežal na postajo. Ali boji se. Če ne uspe skočiti na vlak, ostane. Zagleda... Kirgiz gre mimo. Ni zdržal. Potegne nožič iz žepa in ga kaže. Kirgiz se obrne. Vzame nožič, ga odpira in zapira, z zobmi poskuša jakost, s prsti poskuša ostrino. Miška mu kriči v ušesa, sklanjajoč se iz vagona.

— Prodam!

Kirgiz govori po kirgiški in stresa z glavo. Še glasneje kriči Miška:

— Pud!

Še bolj stresa Kirgiz glavo.

Miška se ozira okrog. Mrši obrvi, da bi našel razumljivo besedo in nalašč lomi in pači ruske besede. Vsaj tako ga mora razumeti.

— Pšenič, pšenič! Pud!

*) Šajtan = hudič, zlomek.

Iz drugega vagona govori neki ruski človek Kirgizu po kirgiški:

— Pud!

Kirgiz pljune ves jezen.

— E-e, urus!

Miška tiho sprašuje ruskega človeka:

— Koliko da?

— Nič ne da. Zmerja.

A ko Kirgiz odhaja, kriči Miška za njim iz polnih pljuč:

— Kirgiz, Kirgiz! Šurljum-murljum-kurljama! Kupi kapo!

Mušiki se smejejo Miški in sam Miška se smeje, kako hitro se je naučil govoriti po kirgiški. Ne strpi, ne more več sedeti. Skoči iz vagona. V nos ga bije vonj vročega ščija, ki se kuha v velikih loncih.

— Vroč šči, vroč...

Na železnih pečicah leži pečenka, kameline glave, drobovje koštrunov, kuhana riba. Posode z mlekom vabijo. Za srce prijemlje vonj kruha.

Miška kaže staro očetovo kapo, kaže nožič s pasom:

— Kupi, kupi!

Zagleda pečke s koštrunovim drobovjem, obstane.

— Tetka, daj lačnemu!

Branjevka zamahne z zajemalko. Zopet se potopi Miška v ljudsko gnečo, bega okrog Kirgizov. Obkrožijo ga Kirgizi z vseh strani in kriče

tako, da celo Miški ni prav. Ta vleče za nožič, drugi za kapo. Tretji, najstarejši, s črnimi zobmi, je prijel celo za suknjič. Brbra, se slači, da bi poskusil suknjič.

Miška kriči:

— Po ceni ne dam!

Kirgiz je oblekel suknjič, a vagoni vlaka so se zganili . . . Miška je iztrgal Kirgizu suknjič, a noža ni. Našel ga je sicer, a za pas se trgajo Kirgizi.

Miška malone zaplaka.

— Dajte . . . ne utegnem.

A vagoni se premikajo. Tik pred njegovimi očmi se premikajo. Kolesa se vrte, vsa zemlja se vrti, vsa postaja s Kirgizi vred se vrti. Miška beži po desni strani, a vrata v vagone so odprta z leve strani. Če skoči pod vagon na levo stran, ga kolesa zmeljejo. Miška beži, majhen žrebiček za veliko železno kobilo. Lapti se spodtikajo, suknjič na plečih je kakor opeka. Težko dišejo odprta usta . . . zraka ni.

Zagledal je stopnico k zavorni kabini in v teku je zagrabil z obema rokama za železni držaj. Miško je kar sunilo naprej. Ali se je odtrgala glava, ali so noge zastale? Glava z rokami je obvisela na železnem držaju. Samo telo pa vleče Miško pod kolesa, kakor da mora tja. Kolesa hropejo, razrezati hočejo Miško na dvoje, izmrcvariti ga na majhne koščke. Miškove težke noge mahajo, a vagoni drve vse hitreje. Te noge v širokih laptih se vlečejo pod kolesa kakor uteži in ni

jih mogoče dvigniti na stopnico. Roke popuščajo — z glavo bo udaril po kamenju, ob železne tračnice.

— Zbogom, Taškent!

— Zbogom, lopatinska vas!

— Smrt!

Čim popuste Miškove roke — se Miškova glava razbije.

No, treba je drugače, ako se neče umreti.

Miški se ni hotelo umreti.

Zbral je vse svoje poslednje sile, napel vsako mišico kakor vrv in z nogami otipal stopnico. Zvil se je, položil noge više, obrnil hrbet navzdol. Laže mu je postalo in laže je držal okamenelo telo.

— Sedaj ne padem.

Vzradostil se je nekoliko. A iz zavorne kabine gleda človek s srditimi očmi. Nekaj je rekel, a kolesa so potegnili glas in ga zmlela z enakomernimi udarci. Miška ga ni razumel, pač pa je pogledal žalostno jeznega človeka.

— Striček, pomagaj!

Tudi Miškov glas so zmlela kolesa, pogoltnili udarci, odnesli ga mimo ušes. Dolgo je gledal človek na visečega Miško in mislil na navodila, da ne sme trpeti v vlaku zastonjkarjev.

— Naj se razbije!

A nato je (docela nepričakovano) prijel Miško okrog pleč in ga potegnil v kabino. Postavil ga je k zabožku s svetilko in jezno rekel:

— Bi se rad ubil?

Miška je molčal.

— Od kod?

— Iz Lopatina.

— S kom greš?

— Z očetom.

— A kje je oče?

— V tistem vagonu.

Človek s surovimi očmi si je ogledal Miško in se obrnil stran:

— Sit sem vas vseh!

Miška je molčal.

Sedel je poleg zaboječka, stegnil noge z velikimi lapti in se še ni mogel zbrati od strahu. Trgalo ga je v rokah, vrtelo se mu je v glavi, hotelo se mu je bljuvati. Želel si je ležati in ležati in, da bi ga nikdo ne vznemirjal.

Zopet se mu je v mislih pojavilo Lopatino.

Pogledala ga je gladujoča mati, dva brata. Videl je Jaškovo puško na tleh. Miška je stresel z glavo, da bi se ga ne lotevale neprijetne misli, da bi se ga ne lotevala otožnost. Ne zbežiš, Miška, od njih. Miška gre v Taškent in one gredo za njim kakor majhna mucika za mačko. Sreča to, da je krepke narave. Jokati neče, dasi bi bil že davno čas, da bi jokal na vse grlo. Nasmehnila se je sreča sodruža Dunajeva, a zopet se je skrila.

V glavo ležejo neprijetne misli, vznemirjajo Miškovo srce, iztiskavajo solze iz oči.

Kolesa vagona dražijo:

»Ne prideš,
ne prideš,
Smrt!
Ne prideš,
ne prideš,
Smrt!«

Človek jemlje iz zabojev skorjico kruha,
skrbno grize majhne koščke, škili na Miška.

Miška se obrne stran.

— Kam gre oče?

— V Taškent.

— Kaj je slajše umirati v Taškentu?

— Kaj?

— Nič . . . Kruha so vam tam pripravili, samo
žepe odprite.

Kolesa ropčejo.

Kirgiške stepe, puste, brezvodne, beže od
vlaka.

Beže brzojavni drogovi.

Vravec ne sedi na njih.

Lastovka se ne oddiha na brzojavnih žicah.

Nobenega mušiča ne vidiš, da bi šel po ozki
poti kraj nasipa.

Stepa je ogromna, brez vasi. Pasjega laježa
ni slišati.

Samo visoki hribčki s sinjimi glavami in
zrak nad njimi se svetlika, kakor reka. Razbita
čuvajnica s polomljenimi okni plane mimo. Mimo

oči zbeži razdrta streha, spominjajoč na Lopatino, kjer stoje prazne, gladujoče izbe. Nerazumljiva otožnost zgrabi Miškovo srce, ga stisne v pest in njegova glava se povesi še globlje.

— Ali ima oče mnogo denarja?

Človek ga muči z raznimi vprašanji.

Miški ni do tega, da bi obračal jezik. Odveč mu je že neprestano bahanje. Vendar, kako se naj brez tega pripelje v Taškent? Vsi izprašujejo, pred vsemi se je treba dobro obnašati. Če ne znaš, naletiš slabo. Vržejo te kot mačico na cesto, v stepo, kjer ni ne ljudi ne življenja, ter poreko:

— Falot je! Nima očeta ne matere. Brez vozne karte se pelje in brez dovoljenja.

Miška gleda z utrujenimi, pordelimi očmi in govori mirno kakor pravi odrasli mužik:

— Denarja je bilo mnogo... polovico so ga ukradli.

— Kje?

— Na postaji so prerezali žep.

Človek je postal vesel.

— To se pravi, durák, ako si izgubil svoj žep.

— Neizkušen — vzdihne Miška.

— A kako si zaostal?

— Trebuh me je zbolel. Šel sem »na stran«, a vagoni so se odpeljali. Oče kriči: Hitro, sedi!... Pa sem se spodtaknil. Zagrabil sem se tu, komaj sem se obdržal. Hvala, da si mi pomagal...

— A če bi ti ne pomagal?

- Bi se ubil.
— Falot si, vidim!
— A ti, striček, kdo si?

24.

Po noči so morali izstopiti.

Na postaji so gorele svetilke z bledim sijem.

V temi so se mešali ljudje. Gibali so se v ogromnih gručah, suvali drug drugega, kričali in tonili v tankih glasovih jokajočih otrok.

Ležale so cele gruče gladnih mužikov, plakale, molile, zmerjale.

Kakor slepe sove so se prerivale babe:

- z zamotanimi glavami,
- z razmršenimi glavami.

Vlačile so otroke na rokah,
vlačile so otroke, privezane na hrbtih,
vlačile so otroke, ki so se držali za krila.

Kakor izmučene ovce so padale babe okrog koles vagonov, polagale otročičke na tanke, mrzle tračnice.

Kakor zavržena ščeneta so se valjali otroci:

- nagi,
- zamotani v cunje,
- hripavi, ihteči,
- glasno kričeči,
- odganjajoči smrt z nenavadnim krilom.

Še eno gorje se je vtihotapilo v množico gladujočih in nejevoljnih, ki so preplavili majhno kirgiško postajo. Še ena kaplja človeškega trpljenja se je vlila, nikomur potrebna, od nikogar zapazena.

Sprevodnik je potresel Miško in veselo dejal:
— Pripeljal sem te do tod. Reci, hvala Bogu!
Idi sedaj in poišči očeta!

Daleč je Miškov oče.

Daleč je Miškova mati.

Obhodil je tujo, gladno čredo, izgnano iz raznih vasi in krajev, in težko vzdihnil. Začel je iskati vagon, v katerega ga je bil posadil sodrug Dunajev. Ali po noči so vsi vagoni enaki, vsi vagoni so zaprti kakor žitnica, polna pšenice. Zaprlo, zabarikadiralo se je ušivo gorje in nikogar ne sprejme.

Miška potrka po nekem vagonu. Nekdo krične skozi majhno razpoklino:

— Kaj bi rad?

— Naši so v vagonu.

— Idi dalje! Vaši so se odpeljali, ostali so samo naši...

Potrkal je na drugi vagon. Nikdo ni odgovoril.

Iz tretjega so zakričali:

— Kaj vznemirjaš ljudi?

— Ne puščaj vsake nesnage!

Dvakrat je obšel Miška dolgi, raztegnjeni vlak, sključil se, pomigal s trepalnicami in sédel.

— Hudiči nesočutni. Kaj bom požrl vagona?
So mar vaši?

Šel je dalje.

A kam?

V treh vrstah stoje temni vagoni. Vso noč lahko hodiš — ne odpro se, in ves dan lahko hodiš — ne odpro se. Povsod se plazijo ljudje:

pod vagoni,

za vagoni,

na postaji,

za postajo.

Stisniti se h komu in mu potožiti svoje gorje je nemogoče.

Miškovo gorje leze iz ožaloščenih oči, vendar Miška ne sme plakati. To ve dobro. Nikdo ne usliši žalostnega glasu, nikdo ne pobere potočene solze.

Treba trpeti.

Tudi pokojni oče je vedno govoril:

— S solzami ne odženeš bede.

Vseeno, Miška se mora pripeljati v Taškent, ako je že na potu. Sedaj najbrže že ne bo več tako daleč. Če bo na potu kje večje mesto, proda nožič s pasom. Miška je začel računati, kateri dan je bil, ko je odšel z doma. Zmešal se je: če je danes sreda, potem je deset dni, a če je petek, potem — dvanajst dni.

Za postajo je ril po zaboječku za smeti neki fantek. Zaril se je vanj z glavo prav do pleč. Miška je obstal poleg njega in ga radovedno gledal.

— Kaj delaš tu?

Fantek ni odgovoril.

Pogledal ga je ravnodušno in se zopet zaril v zaboj prav do pleč. Našel je kost in jo vtaknil pod pazduho. Tudi Miška je pristopil z druge strani k zaboječku in je začel prav tako vneto riti vanj.

Oba sta rila molče, prijemaje drug drugega za roke. Čez minuto je Miška zlezal z nogami v zabojček. Fantek ga je nejevoljen potegnil za rokav.

— Kaj sem te klical?

— Sam sem prišel!

Miška je bil v zaboječku videti majhen. Edino glava je molela iz zabojčka. Fantek ga je hotel udariti po glavi ali pa mu kapo vreči proč. V tem trenutku je pribežal mimo pes z ogromnim krajščem kruha v gobcu. Fantek je zagledal kruh v pasjem gobcu. Planil je za psom, mahajoč z rokami. Miška je skočil iz zabojčka.

— Z opeko ga spodbij!

Opeke ni bilo pri rokah.

Miška je zagrabil kos tračnice, a je ni mogel dvigniti.

Dva lačna sta bežala z dveh strani za psom, a pes je zbežal za postajo na polje. Z lahkoto je preskočil jarek za postajnimi vrtovi, obstal na hribčku, držeč med zobmi ukradeni kruh.

Tudi otroka sta obstala.

S temnih, mokrih vrtov so se pripodili še drugi psi.

— Zgrizli se bodo — je rekel Miška.

Fantek je mračno odgovoril:

— Enega bi se lotil z dobro palico.

— Kako ti je ime?

— Trofim.

— Vrniva se!

— Počakaj! Psi se bodo spopadli med seboj.

— Zakaj?

Trofim ni odgovoril.

Stal je v sami srajci, na prsih raztrgani, bos in brez kape. Na plečih je visela na mestu suk-njiča cunjica iz rogoza, zavezana pod vratom z vrvico. In majhni, nezgovorni Trofim je bil videti v tej obleki kakor majhen, smešen pop v kratki rizi.

Psi so se molče vohali.

Nato so zarenčali, pokazali zobe, planili na tistega, ki je držal v gobcu kruh. Zvili so se v klopčič, se premetavali, planili pokonci ter se iz-nova spopadli.

Dolgo jih je gledal Trofim molče in ni trenil z očmi. Potem je rekel z gluhim, mrtvaškim glasom:

— Izborno bi bilo, če bi imel pasje zobe.

Miška je za trenutek osupnil ter opazoval Trofima. Kdo je to, v tej kratki popovski rizi?

Po pasje bi lahko zgrabil Miško za grlo, ga vrgel kar tu ob tla in mu vzel suknjič s kapo. Se-

daj ubijajo bogate povsod, a Miška je bogatejši od Trofima.

Trofim je v Miškovem strahu vzrasel še večji na tem mrtvem polju, kjer se mrcvarijo lačni psi v mesečini.

Samo pet jih je bilo, a Miški se je zdelo, da jih je na tisoče z režečimi gobci. In ko bodo razmrcvarili drug drugega, se lotijo ljudi na postaji.

Trofim je rekel nepričakovano:

— Se bojiš psov?

— A ti?

— Ničesar se ne bojim.

— Koliko si star?

— V štirinajstem sem.

Miška je od strani pogledal Trofima in tudi rekel, kakor da se ne boji ničesar:

— Enakih let sva. Tudi jaz sem v štirinajstem.

— Lažeš!

Da bi bil videti večji, se je Miška nekoliko vzpel.

— Kmalu bom v petnajstem letu. Po rasti sem majhen, a po letih star. Dva puda vzdignem.

— Česa?

— Česar hočeš: utež ali vrečo.

Na postajo sta se vrnila »prijateljski«.

Miška je zvedel, da je Trofim iz kazanske gubernije, da je bil v štirih mestih, da je odšel z doma pred šestimi meseci in se preriva v Taškent. Če pride tja, se več ne vrne. Zelo slabo je v kazanski guberniji. Jesti ni kaj, zato je Tro-

fimov oče tako zgodaj umrl... star osemintrideset let. Dvakrat je bil v vojni, pa ni umrl; a glad ga je ubil.

Miška odgovori:

— Sedaj je vsem mužikom slabo. Jemljejo nam, a ne dajo nam nič...

— Treba se je vpisati v stranko — je vzdihnil Trofim.

— V kakšno?

— K boljševikom.

— Ali sprejmejo?

— Nekaterega sprejmejo, drugega ne.

— Boljševikov ne hvalijo — je rekel Miška.

— Vsake vrste boljševikov imaš — je zopet vzdihnil Trofim.

Na postaji je gorela svetilka. Bilo je pozno.

V Miškovi glavi so se kupičile nevesele misli.

V vagonih,

pod vagoni,

za vagoni

so se prerivali ljudje; niso kričali. Kakor da so se nalašč potuhnili, krepko stisnili zobe, zaprli lačna usta.

V temni, strašeči tišini, prerezani s samotno svetilko, je obupno in bridko plakala baba z otrokom. En glas je bil gluh iz bolne notranjosti, drugi... obupno kričeč. Zdaj hlestne, zatuli, zdaj spet zastoka komaj slišno s trepetajočo struno.

In mešata se,
stokata,
hropeta,
lovita drug drugega ta dva glasova,
kakor dva vira.

In teče iz dveh virov grenko gorje, vrženo v široko kirgiško stepo, na majhno postajo. In to gorje se ne gane z mesta, ne naprej, ne nazaj.

Trofim je rekel Miški, kazaje na babo:

— Pripeljala se je iz tujege kraja, odpeljati se ne more.

— Kaj jo poznaš?

— Vse poznam. Štiri dni se klatim po tej postaji. Z možem se je peljala. A mož ji je umrl. Glej, tam so ga zakopali...

Nevesele misli so lezle Miški v glavo.

Sedela sta s Trofimom v tesnem prehodu postaje prav pri vratih. Pripovedovala sta si o svojih vaseh, ki so sedaj bogve v kateri smeri. Miška je pripovedoval leno, poslušal prisiljeno. Naveličal se je misliti o tem, naveličal ponavljati vsak dan.

Pred mižečimi očmi —

kakor razvit trak —

se pojavlja Taškent, nevidno mesto:

sito,

krušno,

smehljajoče se.

Visoke hribočke vidi tam:
črnih kosov kruha,
belih kosov kruha,
žlahtne pšenice,
jare pšenice.

A zrno ni takšno, kakor pri nas... debe-
lejše je...

Trofim je pretrgal Miškove misli, rekoč:

— Ti, koliko funtov pojéš?

— Kje?

— V Taškentu, ko pridemo.

Miška pomisli, dvigne težke trepalnice in
tího odgovi:

— Mnogo!

Dolgo je plakala baba z otrokom.

Mužiki so kašljali v temi.

Psi so lajali za postajo.

Trofim in Miška sta bodrila drug drugega z
dobrimi upi. Sklenila sta potovati skupno. Poslu-
šajoč pasji lajež, je videl Miška ogromno stepe
brez ljudi in življenja. A po tej stepi beže v gostih
gručah tisočeri gladni psi z režečimi zobmi in po-
de velikega, kosmatega psa, ki ima v gobcu kos
kruha. Pasja zalega vihra v mesečini preko stepe.
Pasje oči gore, zobje šklepečejo... Psi so raztr-
gali drug drugega, a pojavljajo se, kdove odkod,
novi, drve v divji tolpi na postajo, skačejo preko
Miške, grabijo ga za suknjič, za kapo. V grozi se
vzpne Miška, odpre zaspane oči. Ničesar ne razu-

me. Krik, šum, zmerjanje, žvižg, a Trofima ni pri njem.

— Lokomotivo so priklopili!

Jok. Krik. Stok.

— Pustite!

— Prostora!

— Ubijte me!

— Batjuška!

— Suni ga v zobe!

Na majhni postaji v kirgiški stepi, brez ljudi, ne smeš ostati:

lakota te ubije,

uš te umori,

otožnost te zastrupi.

Obup . . .

Love se za strehe, za kolesa, za odbijače, za stopnišča.

Pa če visiš na strehah, na kolesih, na odbijačih, na stopniščih . . . samo da se odpelješ iz strašnega, pustega mesta. Pa če visiš na rokah, če se vlečeš po tračnicah, če se oprimeš zadnjega vagona . . . samo da uideš, zbežiš gladni, bližajoči se smrti.

Pasja zalega se podi preko stepe v mesečini.

Pasje oči gore.

Zobje šklepečejo.

— Za boga — mati — pusti me!

— Križani bog . . . car nebeški . . .

— Sodrugil!

Miška se je zasukal, zavrtel.

Ogromne stene ljudi okrog vagonov pa ni prebil.

Živa stena se maje, ziblje, dvigne ga s kolci, zgnete v stran in odvrže. Preskočiti živo, valovečo steno ni mogoče in nemogoče je rešiti se iz nje. Vleče te k sebi, meša kakor v kotlu, davi, melje.

Miška je planil k majhni, ohlajeni lokomotivi. Nasproti mu prihiti Trofim s cunjo iz rogoza, kakor majhen, smešen pop v kratki rizi.

— Imaš prostor?

— Kje?

— Pojdi z menoj!

Zelo se je Miška razveselil. Dva sta. Ni sam.

Prijel je Trofima za rogoz in odskakala sta: mimo mužikov z babami, mimo vagonov. Pribežala sta na konec vlaka . . . tam je bil vojak. Pogledala sta vojaka, se obrnila in zbežala nazaj.

— Čakaj — je rekel Trofim. — Na streho morava. Na trebuh se vleževa, pa naju ne bodo zagledali.

Miška je stopil Trofimu na pleča. Da, streha je visoko.

— Stegni se nekoliko, da se primem za kavelj . . . Pa mu je spodrknilo in Miška je padel in udaril Trofima z nogami po glavi.

Trofim se razjezi in krikne:

— Baba! Postavi se!

Miška se je močno udaril, a jokati ni utegnil.

Postavil se je, da bi zlezal Trofim. Pa tudi Trofimu je spodrknilo in je udaril Miško z nogami po glavi.

— Hajd kam drugam. Na tem mestu ne zlezeva.

— Roke sem si opraskal.

— Kri?

— Nekoliko teče.

— S peskom posiplji!

Ko je zažvižgala lokomotiva in prevpila ljudske glasove, sta Miška in Trofim ležala na trebuhu na strehi vagona. Trofim je olehkočen šepetal, njuhaje prašno streho:

— Nekoliko sem še živ? Takoj se odpeljemo.

25.

Močno je pihal kirgiški veter. Toliko, da ni Miške in Trofima odpihalo v stepo brez ljudi in življenja. In ko sta gledala na skrčene babe in mužike, ki so se prilepili na strehe vagonov, sta mislila, da plavata po zraku, nad zemljo, nad ste-po in da ju nikdo nikdar ne bo dosegel, nikdo ne vznemiril. Samo enkrat se je od bolesti stisnilo Miškovo srce.

Mužik nasproti je kriknil:

— Umrla je.

Z glavo nekje ob Miškovih nogah je ležala razmršena kmetica, obrnjena z obrazom kvišku in je z mrtvimi, nezaprtimi očmi strmela v tuje, daljno nebo. Tanki, posineli nos, nepremično od-

prta usta z žoltimi zobmi so vznemirala Miškove misli. Bolestno ga je udarilo v srce.

Trofim je pogledal ravnodušno.

Istotako ravnodušno so povесili mužiki svoje brade, razmišljajoč o svojih stvareh. Nekdo je rekel:

— Moramo jo vreči s strehe, da se ne zgodi kakšna neprilika!

— Kam?

— S strehe.

Miška je napel mišice.

Zaprl je oči in mislil na Lopatinje, na mater; bežal je v mislih v Taškent. A mrtva kmetica z žoltimi zobmi je zakrivala mater in Lopatinje in daljni Taškent, do katerega človek nikdar ne pride. Nemirno se ozirajoč na mrtvo, je zašepetal skrivoma Trofimu:

— Kdo je ta?

— Lačna ženska.

— Ali jo vržejo doli?

— Po dnevi se ne sme... Videli bi...

Ogromen oblak se je zbral na nebu, zaslepil je solnce in vrgel črno senco na vlak. Vlak, napolnjen z ljudmi, dirja v ta oblak, ga reže z žvižgi, kriči, tuli, a ne more uiti. Ali ga oblak zavira, ali je preveč strmo? Kolesa so nehala plesati, vagoni so se prenehali zibati. Počasi gre vlak, kakor da bo vsak hip obstal. Nenadoma se je vлил težak, debel dež iz ogromnega vedra, zaropotal ob umazani, obdrgnjeni strehi. Mužiki so se stisnili. Tudi

Miška in Trofim sta nepremično sedela pod Trofimovim rogozom. Samo mrtva kmetica je ležala kakor poprej, s kvišku obrnjenim obrazom, z mrtvimi, nezaprtimi očmi, polnimi dežja. A ko se je ogromen oblak raztrgal na majhne kose in so se potoki vili po stepi, je nastopil vlažen, mrzel večer.

Kakor majhna pega se je pokazala majhna postaja.

Po bližnji dolini so šli velblodi.

Nad hribčkom se je vil dim.

Trofim, drgetajoč po vsem telesu, vpraša

Miško:

— Te zebe?

— A tebe?

— Nekoliko me zebe.

— Mene tudi nekoliko.

— Lačen sem — je rekel zopet Trofim.

— Tudi jaz sem lačen — je priznal Miška.

— Trpeti znaš?

— A ti?

— Po dva dni sem trpel.

Miška ni hotel dražiti sodruža. Prepričevalno je mahnil z glavo.

Potrpara.

Na postaji so mužiki naglo poskakali s streh. Ostala sta samo Miška in Trofim ter mrtva kmetica z žoltimi zobmi. Polna luna, ki se je dvignila visoko nad postajo, je z mehkim svitom objela

mrtvo telo in se zagledala v odprta usta. Miški je postalo strašno, a Trofim je mirno rekel:

— Midva ne zlezeva doli. Zlezeš doli, a na drugo streho se tako hitro ne vzpneš. Ostaniva tukaj! Se bojiš mrtvih?

— A ti?

— Zakaj bi se jih bal? Ne vstanejo več...
Vlak ni dolgo stal.

V temi so zamahali s svetilkami okrog lokomotive, odbijači so

udarili drug ob drugega in

v noč,

v hladno vlago

so se mračno dvignili

vagoni, leno plesoč s kolesi.

Zadnja čuvajnica je zbežala mimo.

Z motnimi očmi je pogledala zadnja svetilka.

Nad vagoni je obvisela mrzla luna z rumeno, plešasto glavo.

— Mrzlo je! — je rekel Trofim. — Daj, objemiva se.

Miška je raztegnil mokri suknjič in Trofim ga je krepko objel s trepetajočimi rokami, stiskajoč prsi k prsim, trebuh k trebuhu.

Istotako krepko je objel sodruža tudi Miška, stiskajoč konce suknjiča skupaj na Trofimovem hrbtu. In v hladni, megleni noči, dihajoča drug drugemu v obraz, rešujoča drug drugega smrti,

sta se peljala na strehi vagona kot majhen dvo-
glavi sveženj, zlita v eno neupogljivo voljo, v eno
stremljenje — ohraniti se za vsako ceno.

— Topleje mi je — je govoril Trofim.

— Tudi meni je topleje — je govoril Miška.

— Dihaj nekoliko v to lice!

— A ti meni...

— Uhuhu...

Bil je kratek hip, ko se je v srcu obeh rodila
nepoznana radost radi segrevanja. Ni bila izgo-
vorjena z besedami. Peljala sta se molče, vendar
sta čutila oba, kako dobro je, če sta dva...

In mrtva kmetica ju sedaj ni strašila. Bilo jima
je, kakor da je govorila:

— Tako, otroka, tako!...

26.

Zjutraj sta prodajala na veliki kirgiški postaji
Miškov suknjič.

Trofim je rekel z glasom izkušenega človeka:

— Štiri tisoč zahtevaj!

— Ali dobim?

— Če bo preveč, popustiš nekoliko. Jaz bom
kupoval. Ti lepo hvali svoj tovar in me nalašč
zmerjaj, ako ti bom malo ponujal. Razumeš?...
Idi med ljudi!

Miška je šel v pisano množico bazara, držeč
v rokah očetov suknjič. Od strani je prišel
Trofim:

— Glasneje kriči!

Miška je zamahnil s suknjičem:

— Ej, kupite! Prodam ga!

Trofim ga je pustil, da je odšel globlje v množico. Nato je stopil za njim in glasno vprašal:

— Stoj! Koliko zahtevaš?

— Saj ne kupiš — se je obrnil Miška.

— Kdo to pravi?

— Saj nimaš denarja.

— Kaj si štel moj denar?

— Saj vidim . . .

Trofim se je razsrdil.

— Ej, domišljavec domišljavi! Govori . . ., zadnja cena, koliko?

— Štiri tisoč.

— Popustiš kaj?

— Zadnja cena. Skoro nov je še . . .

Miška je stal s Trofimom v pisani množici ljudi. Glasno sta mešetarila, da bi opozorila ljudi na suknjič. Toda nikdo, niti eden se ni ustavil. Vsak je od daleč pogledal in se obrnil.

Trofim, majaje z glavo, reče:

— Zviti so hudiči. Ne potegneš jih!

Že se je poleglo veselo razpoloženje. Suknjič se je izkazal slab. In v tem obupavanju se je vsiljevala misel: nikdar ga ne prodaš. Niti za tisoč, niti za petsto.

V tem trenutku pa je prišel mlad Kirgišček, malo večji od Trofima. Obstal je pred dečkoma s črnimi, bleščečimi očmi.

Miška je mahnil s suknjičem:

— Kupi!

Kirgiz z majhno bradico je napel ustnice, ogledoval suknjič od zunaj in od znotraj in vprašal po ruski:

— Kolk!

— Poceni, štiri tisoč.

— Tišo!

Trofim je preko Miška kriknil:

— A kdo je gospodar tega suknjiča?

— Jaz — se je obrnil Miška.

— Koliko hočeš?

— Štiri tisoč.

— Si prišel prodajat ali gobezdat? — je ostro vprašal Trofim.

— A ti? Kaj bi prav za prav rad? — je istotako strogo odgovoril Miška.

— Če hočeš prodati, ná tri tisoč. Več niti kopjejke. Hočeš?

Kirgiz se je ozrl v novega kupca, pljunil, se razvnel in začel otipavati podlogo. Miška je govoril trgovski:

— Ne brskaj, sodruĝ. Blago je dobro. Dve leti boš nosil.

Pristopili so še drugi Kirgizi. Ogledovali, cmokali:

— Dve tišo!

— Ni mogoče, sodruĝi. Prepoceni!

— Tri tišo! . . . No?

Trofim previdno zašepeče:

— Popusti za tisoč.

Miška je udaril Kirgizu v roko kakor odrasel, pravi mužik in glasno rekel:

— Zbogom, suknjič! Blago je zares izvrstno . . .

Kupila sta kruh.

Miška ga je nesel k srcu, objemajoč ga. Oči so blestele vse radostne, ustnice so od pričakovanja vztrepetale. Hotelo se jima je, kar na mestu, poleg branjevka, kar na bazaru, vgrizniti z lačnimi usti v veliki kos, goltati in nič žvečiti. Ali na bazaru je nerodno. Lačni begunci so se smukali okrog njiju, gledali kruh z lačnimi, upadlimi očmi. Lahko bi jima sedaj iztrgali kruh. Miška in Trofim, sedaj najbogatejša človeka s kruhom, sta zbežala obedovat za postajo, v stepo.

Z visokega neba je krasno sijalo solnce.

Okrog so se belile kirgiške jurte.*)

Psi so lajali iz navade.

A glavno . . . kruh.

Mehak, še topel kolač je ležal na Miškovih kolnih. In radi tega so se široka stepa, nebo nad stepo in dim bele jurte kirgiške zdele istotako mehke, tople, pomirjajoče.

— No, začniva — je rekel Miška odločno in zasadil oster nož v kruh. Vzemi na moje zdravje!

Miška sam se je ves radosten pokrižal in začel jesti. Začudeno se je ozrl na sodruža.

*) Zložljiva hiša-šotor.

— Ali ti ne moliš?

— Ne.

— Zakaj?

— Zato. Nečem . . . Daj mi še košček! Preveč. Ne smeva preveč pojesti. Treba prihraniti.

Dolgo sta jedla in vse po majhnih koščkih. V trebuhu jima je postajalo težko, telo se je nalivalo z mirno, sladko, sito lenobo. Rada bi zaspala pod solncem, pozabila na vse in ne mislila na nič. Miška je stegal noge v širokih laptih, ležal kakor je dolg z raztegnjenimi rokami. Nato se je zopet usedel, zaspano gledal na manjšajoči se kolač in počasi rezal majhne koščke.

Trofim ga je tolažil:

— Naj ti ne bo žal suknjiča. Samo da si ohraniš življenje . . . vse drugo že najdeš . . .

Na postaji sta po obedu dolgo pila hladno vodo iz studenca in široko podstavljala pod pipo sita, zadovoljna usta in se umivala.

— Morava se malo očediti! — je govoril Trofim, ogledujoč svoj zamazan trebuh. — Daj, roke obdrgniva s peskom.

— Glava me močno srbi — se je namršil Miška. — In tu ves čas lazijo.

— Uši?

— Oh, da!

— Nikar jih ne draži. Potem so sitnejše . . .

Poigrala sta se, pobrizgala s hladno vodo in postalo jima je docela veselo. Ko sta se poveselila, je Miška zvito pomežiknil:

- No, sedaj pa sam skrbi!
- O čem?
- Kako prideva na vlak.
- A ti? Kaj boš ti delal?
- Hranil te bom s kruhom...

27.

Na postaji niso dovolili vstopiti v vlak.

Po vagonih, po strehah so hodili vojaki s puškami, podili mužike in babe ter zahtevali dokumente. Mužiki so begali za vojaki in pokorno tresli gole glave. Polni topega obupa so lezli na odbijače, z odbijačev na strehe. Zopet so jih pogнали s streh in zopet so kakor biki z molčečo trdovratnostjo silili v vagone.

Miško in Trofima so odgnali štirikrat.

Štirikrat so vojaki zamahnili s kopiti in grozno kričali:

— Marš!

Poleg nekega razbitega vagona so sedeli trije mužiki, dve babi, dekletce, starec in mrk vojak z leseno nogo. Gledajoč na pripravljen vlak so mužiki mislili, da se jim morebiti na nekak način posreči skočiti na vlak, se krepko prijeti in se odpeljati iz strašnega kraja. Ali ko so pripeli lokomotivo in so vagoni z golimi, izpraznjenimi strehami polzeli počasi mimo skladišča v sinjo stepo, je nekdo izmed treh mužikov rekel v obupu:

— Sedaj smo prepuščeni smrti! Naprej ne pridemo, nazaj se ne vrnemo. Kam sedaj?

— Pojdimo tja, kjer se vlaki sestavljajo, — je odgovoril drugi. — Tam stopimo v vagon.

— Nas bodo pustili?

— Zakaj, hudiča, bi jih vpraševali?

— Tako daleč ne pridemo — je rekel vojak.

— Obnemoremo . . .

Nepričakovano je vstal tretji mužik . . .

— Vseeno. Tu ne moremo sedeti!

— Hočeš iti?

— Sam grem.

Starec, držeč se mužikov, je brskal z drhtečimi prsti pesek kakor kokoš, previdno otipaval kamenčke, si jih dajal na dlani in jih dolgo njuhal z umazanim, neobčutljivim nosom. Pjotra, visok zgrbančen mužik, je gledal starca začudeno, kakor da ga je pravkar zagledal.

— Ded, čigav si?

— Dragi, sam ne vem, čigav. Svojo gubernijo sem izgubil . . .

— Kam se pelješ?

— Kam neki se naj peljem? Sedim tukaj že pet dni, a se ne ganem nikamor. S sinčkom sem se peljal. A umrl mi je. Rad bi ostal z vami.

— Mi pojdemo peš. Tukaj ni mogoče vstopiti.

— No, kaj za to! Ne bojim se tega, prijatelji, samo da mi noge vzdrže. Po sedemdeset vrst sem nekoč prehodil, ne da bi počival.

Babi z dekletom sta s strahom gledali v široko, strašno stepo. Bali sta se poti, toda pustiti

svoje, je tudi strašno. Stali sta pokorno, veli, s stisnjenimi prsti radi tesno privezanih vreč. Sidor, bos mužik, je mehko cmoknil z ustnicami:

— Gremo ali ne gremo?

— Gremo — se je odzval Jermolaj. — A ti, ded, kako?

— Pojdem tudi jaz. Kam se pa naj drugače denem?

— Boš zmogel?

— Morda bom, bog daj...

Šli so — majhna, zapuščena čreda

Trofim je odločno pogledal Miško...

— Ti hočejo peš? Se ne bojiš?

— A ti?

— Jaz grem.

— Tudi jaz grem...

— Boš zmogel štirideset vrst?

Miška si popravi trebuh.

— Zmogel bi sedaj še več vrst...

Visoki, zgrbančeni Pjotra z razparano kapo je stopil naprej, a se za minuto ustavil. Pogledal je zamišljeno na cerkveni stolp postaje, na katerem je bil rumeni, od solnca obsevani križ, in peljal je mahajoč z dvignjeno palico ostale ob svetlih, blestečih tračnicah v sinjo, vabečo stepo, za katero so se videli sinji vrhovi gor — spremljalo jih je tanko petje brzojavnih žic in velo, neveselo zvonjenje večernih zvonov.

Miška in Trofim sta šla za njimi kakor jag-njeti. Nista spraševala, ali ju vzamejo mužiki s se-

boj. Saj se še celo sama nista prav dogovorila... Treba je bilo iti v Taškent, v siti kraj, ki rodi kruh in ki se je skrival za daljnimi griči. Na postaji ni bilo mogoče stopiti v vlak. Spodili so ju s strehe. Šla sta, ne da bi razmišljala, peš z majhnimi, bodrimi koraki, ne boječ se ničesar. Vedno se jima je dozdevalo, da se mužiki ozro in poreko:

— Kam?

In tedaj odgovorita:

— V Taškent!

Mužiki so se sicer ozirali, vendar nikdo ni vpraševal, kam gresta dečka. Nikdo se ni brigal za njiju. Vojak je šepal, široko stopal z leseno no-go in glasno pripovedoval:

— Voda, veste, je v Taškentu zelo mrzla in čista, da se vidi v nji vse, kakor v zrcalu... Jagode rasto, da se ne zlažem, cele desetine*). Gremo, na primer, ves dan... in povsod so sami sadonosniki, sadonosniki, sadonosniki... Povsod so izbe brez streh in povsod so izkopani jarčki za vodo...

— A kruh, koliko stane?

— Kruh je poceni. Ako delaš pri Sartu štiri-najst dni, zaslužiš lahko dvajset pudov in še hrano...

Starec, dekletce, babi, trije mužiki in Miška s Trofimom so gledali, ohrabreni po veselem glasu, bromeža vojaka, na sinje vrhunce gor zaupljivo in

*) Desetina = oral.

korakali v nerednem, raztegnjenem trikotu vedno naprej k mrzli in prozorni vodi, h kruhu, srca razburjajočemu, k zelenim, nepreglednim sadonosnikom...

28.

Široko se razprostira daljna, v rdečo solnčno svetlobo potopljena stepa z redkimi griči. Samotno krožijo stepni orli nad mrtvimi, s soljo posutimi ležišči in zopet sedajo na starodavne grobove stepnih knezov kakor zvesti stražarji s črnimi, odrevenelimi glavami. Ogromni, nedotaknjeni repejniki*) se raztezajo ob grobovih kakor verige, se vzpenjajo na griče, vzbujajo nemir s svojo mrtvo samoto, s svojim večnim, nikdar vznemirjenim mirom. Solnce se je vzpelo na zenit, zopet se napolnilo k zatonu in popoldanske sence postajajo daljše.

Vojak z leseno nogo že ni več pripovedoval o hladni, prozorni vodi, temveč je z rdečimi, vnetimi očmi zlobno gledal na mrtva stepna prostranstva in govoril brezupno:

— Ne pridemo do postaje. Ne vzdržimo!...

Ženski in dekletce so skrivale izmučena usta, prijele druga drugo za roko in molče plakale, zmučene od strahu.

Samo Sidor, bosi mužik, in Jermolaj, s trdimi, nepočesanimi lasmi, sta korakala uporno, stegniv-

*) slaku podobna stepna rastlina.

ši črna, zagorela vratova, in sta delala z zbitimi nogami dolge korake. Pjotra, korakajoč spredaj, je dvignil potno palico visoko in polagajoč si dlan nad oči, pogledoval v daljavo tekoče svetle tračnice ter govoril bodreče:

— Glejte, tam je videti nekaj črnega.

A ko so dospeli do črne proge, ki je bodrila oči, je srce zopet stisnila otožnost. Bilo je namreč od Kirgizov zapuščeno taborišče, kupi izplaknjene gline — težko, neveselo delo beguncev. Zopet je Pjotra zasenčil z dlanmi oči, zopet je iskal izgubljeno postajo.

Postaje ni bilo videti.

Samo brzovjavna žica je brnela; tuintam so se pojavili prevrženi vagoni, vrženi s proge in zlomljena kolesa topov — zadnji sledovi državljanske vojne, divjajoče preko stepe od Turkeстана do Samare.

Miški in Trofimu je bilo lažje kakor ostalim.

Najedla sta se, napila, odpočila in imela v žepu še precejšen kos kruha. Tuintam je vrgel Miška na skrivaj v usta košček in šepetajoč govoril Trofimu:

— Ni nama slabo, kaj?

— Vzdrživa, je odgovoril Trofim. — Samo bati se nikar . . .

Starec je korakal z levim bokom naprej in vlačil težko odrevenele noge. Na nekem griču je vzdihnil globoko iz prašnih nozdrvi, se slabotno na-

smehnil z dobrimi, svetlimi očmi ter se pokrižal pri pogledu na večerno zarjo, plavajočo nad stepo:

— Otroci, počakajte! Ne morem dalje!

Zazibala, zaplavala je stepa v začudenih očeh, zazibali, zaplavali so repejnik, zavrteli so se brzojavni drogovi in brzojavna žica je zabrnela vse glasneje.

— Počakajte, otroci! Ne vzdržim!

Razkoračil je starec noge in molče sedel na suho, vročo zemljo.

Vojak je prisedel k starcu in z rokami krepko stisnil leseno nogo:

— Počakajte, bratci, tudi jaz ne vzdržim!

Sedla sta tudi Sidor in Jermolaj. Pjotra je nankrat zavrgel palico:

— Ej, cesta, naša cestička, daljna pot!

Otipal je v žepu betvo tobaka. Prižgal si ga je in začel nalašč požirati oster, jedek dim, da bi umiril prazna, lačna čreva.

Po treh požirkih se mu je zavrtelo v glavi in z razširjenimi rokami se je prevrnil na hrbet. Sidor in Jermolaj sta sedela in prislonila brade na dvignjena kolena. Ženski z dekletcem sta ležali raztegnjeni. Starec se je zvil v klopčič in si položil pest pod glavo, a vojak, gledajoč svojo leseno nogo, je rekel gluho, z ravnodušnim, mrtvim glasom:

— Propadli bomo.

Miška je s strahom gledal mužike, onemogle od pota, pogledoval je v stepo, ki je bila brez živ-

ljenja in ljudi, in srce se mu je krčilo. Ako je postaja blizu, je dobro, a če je do nje še štirideset vrst? Oddrobil je majhen košček v žepu, ga vtaknil v usta, da bi s kruhom umiril pojavljajoči se nemir. Vojak je pogledal na Miškov žep z lačnimi očmi.

— Imaš kruh?

Miška je pogledal Trofima.

Trofim je rekel z lenim glasom:

— Kakšen kruh? ... Glino žuli.

Starec se je zganil, Sidor in Jermolaj sta dvignila glavi, a ženski z dekletcem sta pogledali s hrepenečimi očmi. Lačna, razburjena gruča je nekaj sekund sedela z napetimi ušesi. Ali je veter prinesel radostno besedo, ali pa je zemlja zašepetala izmučenemu telesu.

— Kje je kruh? — je vprašal Pjotra.

Vojak je pokazal na Miška.

— Ta človek ga ima.

Miška se je prestrašeno dvignil, pripravljen boriti se za poslednjo radost na življenje in smrt. Njegove oči so se svetile kakor oči podlasice, ki stopi pravkar iz luknje.

Nenadoma je vstal tudi Trofim. Prijel je Miška za roko:

— Pojdiva. Sama pozna pot!

Miška in Trofim sta šla nekaj korakov proč. Nato sta se ustavila in nista prenehala gledati mužikov z vznemirjenimi očmi. Tudi mužiki so

gledali globoko zamišljeni na njiju, kakor da se pripravljajo na napad.

Zadaj za njihovimi hrbti se je pokazal dim.

V večerni zarji se je ostro začrtaval dolgi vlak, osi lokomotive so se bliskale s kratkimi bleski.

— Gre! — je kriknil Pjotra. — Sem gre!

Pri pogledu na daljni vlak so se zopet na novo razburjeni mužiki pripravljali nanj na majhnem hribčku. Sklenili so okleniti se stopnišč vagonov, obesiti se na zadnje odbijače... samo da ne ostanejo čez noč v strašni stepni tišini.

Zalostno je potipal vojak svojo leseno nogo.

— Ne morem skočiti, sodrug!

Baba se je razveselila, ker vojak ne bo skočil, in je rekla s pohlevnim glasom:

— Ne skačite, mužiki, ubijete se!

Niso ji odgovorili.

Baba pa, ki je z grozo mislila, da bi morala ostati v stepi, je v obupu prosila boža, da bi vojak ne skočil na vlak in da bi mužiki ostali skupaj.

Vlak je izza ostrega ovinka prihajal vse bližje. Naglo se je bližala lokomotiva s svojimi jeklenimi komolci, dimnik je sopihal skozi črna, široko razprta usta. Nežno se je talil beli dim pare.

Pjotra se je sklonil k starcu.

— Ded, stroj prihaja! Vstaneš?

— Nekako bo že šlo, mislim.

K ostalim je rekel Sidor glasno:

— Skačite na razna mesta! Ne stojte skupaj! Trofim je učil Miška:

— Ko se zagradiš, se obrni z glavo k lokomotivi, da te veter ne vrže.

— Skočiš z mano?

— Skočim, kjer se mi posreči. Sem gibkejši od tebe.

Bil je poštni vlak. Na hribčku je nekoliko zmanjšal hitrost. Zahrzala je lokomotiva . . . , železni konj je pogledal s svetlimi stekli prednjih svetilk na zbrane. Vroča para, ki jo je spustil strojevodja, je zasikala, sunila babi z dekletcem stran, vrgla starca z nasipa. Kakor v sanjah je zaslišal Miška Trofimov glas:

— Skoči!

In zopet je, kakor v sanjah, zagledal nasproti bežeče stopnišče pri zelenem vagonu. Stegnil je roke naprej in zakričal glasno, brez zavestno:

— Ded!

Mimo je švignila Trofimova glava. V zraku so zaplesale Trofimove noge.

Ko je Miška začutil, da je Trofim skočil na vlak, se je kmečka samozavest in sila, globoko skrita v majhnem telesu, dvignila kakor ogromno pero in ga vrgla naprej. Stopnišče je zbežalo mimo. Zbežalo še drugo. Iz oken vagonov so gledali ljudje na dečka, ki je bežal ob vlaku v širokih laptih in so nekaj kričali. Miška pa je, težko diha je, široko razširil vroče nozdrvi in se je hotel zagrabiti za zadnje stopnišče. Ali neka nevidna sila ga je odtrgala od zemlje, zdrobila in vrgla v črno, globoko jamo . . .

Počasi stopajo naprej, drug za drugim, ki niso skočili na vlak: Jermolaj, Pjotra, vojak z leseno nogo, babi, dekletce. Zaostajajo, sedaj ta, sedaj drugi. Razdvojeni vsled temne, strah vzbujajoče noči, kličejo drug drugega in gredo uporno dalje. Tipajo po travi, jo trgajo in drgnejo z njo zobe. Počivajo nekoliko in zopet gredo naprej, trdovratno, neuklonljivo. Vojak zopet pripoveduje o hladni, čisti vodi in zelenih vrtovih; a starec, ki ga je pot utrudila, spi pokorno v visoki, suhi travi pod nasipom. S svojimi mislimi objema poslednjič ugasla domača polja, čuti vonj domače zemlje in v poslednjem pozivu ljubezni poljublja s svojimi starimi, umirajočimi ustnicami stepnato kirgiško zemljo, kakor svojo, domačo, ljubljeno:

— Rodi, mati zemljica, za stare, za mlade — kmetom v radost.

Strašno ljudsko gorje je prišlo in dahnilo človeku v obraz. A razcvetelo se je v dosedaj nevidni radosti: z vseh strani, z vseh cest prihaja delovno ljudstvo, iz vseh vasi, iz velikih in majhnih. Vsak nese zrnce, postilja mir v domači, lačni zemlji. Lačna zemlja rodi zlato klasje in se raduje vsa izmučena z radostjo izmučenih. Široko se razprostirajo mladi pomladanski posevi, okraši se zemlja z zeleno obleko. Smehlja se starec zelenemu polju . . . smehlaj umira na raztegnjenih in pomodrelih ustnicah.

— Prinašaj sad, ti hranilka naša!

Vlaki vozijo mimo, pešci, ki so jih vrgli iz vlakov, hodijo mimo. A nikdo ne vidi človeške radosti na mrtvih starčevih ustnicah, ki je padel na svojem dolgem potu.

— Slava tebi, brezimeni!

30.

Miška je gledal črno nebo, okrašeno z velikimi zvezdami, črno, tiho stepo in ni mogel takoj razumeti. Sedel je nekaj časa kakor po trdnem spanju, popraskal bolečo glavo in nenadoma ga je zagrabila groza, da mu je okamenel razum in srce. Vsi so odšli. Pustili so ga. Nikdo mu ne pomore iz strašnega kraja.

Miški so vstali lasje s kožo vred. Misli so se mu zmračile, oči ugasnile. Naravnost nanj se je dvigala ogromna senca. Stresel je z glavo. Senca se je razklala na dve polovici. Vsaki polovici so zrasle roke, noge in velike kirgiške glave v strašnih, zibajočih se čepicah. Majali so se Kirgizi v svojih strašnih kapah, skakali, šušljali v travi, tleskali z zobmi, mahali z rokami.

Divji krik je samotno prerezal črno, nočno tišino:

— Mamica!

Miška ni dolgo bežal.

Od zadaj so ga lovile kirgiške roke, v ušesa so mu kričali strašni kirgiški glasovi:

— Smrt!

Pred blodečimi očmi je vzrasel ogromen vlak kakor velikan. Ni rešitve. Miška je pokleknil pred velikanom in ležal tako pokoren in molčeč do samega jutra.

To ni bila smrt.

Smrt je hodila po vagonih, po strehah vagonov, po umazanih jarkih, kjer so se valjali lačni ljudje. Smrt je dohitela vojaka in dekletce, ki sta odšla dalje. Našla ju je na majhni postaji, kamor sta hitela. A Miška je imel v žepu košček skritega kruha in tisoč rublov, ki so mu ostali od prodanega suknjiča.

Ko ga je ogrelo jutranje solnce, je izginil ponočni strah. Ostala sta samo starčevska slabost in močan glavobol. Mrtvo so gledale oči, misli niso delovale. Spomnil se je matere ali misel na njo je istočasno ugasnila. Vse je šlo mimo nje v težkih, nerazumljivih sanjah. Topo, ravnodušno je vzel Miška iz žepa kruh, topo, ravnodušno ga je pojedel. Rad bi legel in se izjokal na tuji zemlji, na kateri ni bilo človeka. A v telesu je zopet zakipela moč, obrvi so se namršile, zaplamtela je odporná volja:

— Naprej grem!

Jasno so se odražale daljne gore, brzojavni drogovi in dve črti svetilk, bleščečih tračnic. Miška se je ozrl na obe strani. Srce je zopet utripalo v nemiru:

— Kam?

— Kje je Taškent?

— Če grem v to stran, ali ne bo napačno?

— A če krenem v to, ali je prav? . . .

Tračnice blešče v jutranjem solncu. Težak strah gre po njih od širokega, brezmejnega prostora, od daljnih, sinjih planin.

Toda jokati se ne sme.

Kdo bi videl Miškove solze, ko ni nikjer nobenega človeka?

Kdo mu pomore, ako bo stal na tem prostoru ves dan?

Šel je dvajset korakov dalje . . . Obstal je.

— Zgubiš se! . . .

Šel je dvajset korakov v drugo smer . . . Zopet je obstal.

— Ne prideš tod . . .

Mati misli najbrže: sinko se sedaj pelje ali pa je že davno umrl. Znabiti je sama umrla in tudi Jaske in Fjodjke že dolgo ni. Miška je stal s krepko stisnjenimi, obledelimi ustnicami, globoko zamišljen. Hkrati se je spomnil vsega življenja od onega dne, ko je zapustil hišo. Ali bo moral zares poginiti? Pogledal je svetle tračnice in onemel. Včeraj je sopihal vlak na ta hribček, to se pravi, da je treba iti tudi na ta hribček, na to stran.

Miška je močneje zategnil vojaški pas, potisnil staro očetovo čepico na čelo, obtipal v žepu nož in stopil smelo naprej proti sinjim, daljnim goram.

Neizmerne so stepne daljave.

Strašno je v njih človeku, majhni, plavajoči točki. Tudi stepni orli sede otožni na starih knežjih grobovih . . . Nobenega človeka ni v stepah, nobenega človeškega glasu ni slišati. Slaki, grmičevje, gola ležišča soli, razrezana z globokimi brazdami in tuintam velblodov gnoj. Tuintam kos papirja, vržen iz okna vagonov. Leži zapuščen kot tuji gost in se stiska h koreninam suhe trave. Tuintam zagledajo oči z razburljivim veseljem zavržen lapot, ki je zablodil, kdove kako, iz neznanne vasi v stepo.

Miška je vzdihnil, spomnil se je Serjoške, Trofima, Jaške in Fjodjke, matere, lopatinskih mužikov in lopatinske reke. In zopet je uporno dvigal noge, krepkeje stiskal ustnice, ki so bile od strahu blede. Če bi ga sedaj napadli Kirgizi, jim poreče:

— Zakaj me hočete ubiti? Vzemite nožič, pas s kapo, hlače, srajco in tisoč rublov, samo ne ubijte me!

Po stepi se razliva zrak, prepojen s solncem. Sedaj se razliva kakor morje, sedaj zopet kakor reka, sedaj kakor majhen vir. Napeto, prežeče oko zagleda daleč prikazni, podobne drevesu ali človeku, plavajoče vasi s slamnatimi strehami — kakor v Lopatinu. A čez minuto ni drevesa, ne človeka, ne goljufive vasi.

Miška napevja poslednje moči, šteje brzojavne drogove in misli trdovratno:

— Česa naj se bojim?! Saj nisem bogataš!

Preštel je že dvesto brzojavnih drogov, začel je že tretjo stotino. Trdna volja po življenju, ki je vodila majhnega, bojazljivega črvička po železniških pragih dalje, je krepčala Miškove noge, da je začel celo poskakovati in bežati. Ko se je spomnil Trofima, ki je skočil na vlak, ga je še močnejše krepilo bridko čustvo, da sam tega ni zmogel. Sedaj je sam, vsi so ga zapustili, niso se zmenili zanj in prepuščen je samemu sebi. Naj mislijo, da je umrl, naj se peljejo v vagonih, ako so na svetu taki ljudje, ki zapuščajo sodruge. A on gre vseeno in nikdo mu ne stori nič žalega, zakaj siromak je in to bodo gotovo uvideli takoj vsi. Prišel je že za dvesto drogov naprej in še dvesto jih bo pustil za sabo in šel bo tako dolgo, dokler ne umre. A če umre, kaj potem? To se pravi, takšna je usoda revnih ljudi: trpeti je treba...

S hribčka sredi široke doline je gledala majhna postajica. S postaje vozi vlak. Dim iz lokomotive puhti kakor črn steber.

Miška je od radosti kriknil:

— Tamle si!

Ko je bil vlak poleg njega, je zamahal mužikom s staro očetovo čepico. Gledal je z bleščečimi očmi vsak vagon, natovorjen s kruhom. Spomnil se je vreče, ki so mu jo ukradli in zopet je odbrzel kakor majhna kroglica ob svetlih, bleščečih se tračnicah:

— Sedaj se ne bojim!

Nasproti so mu prišli trije kosmati psi. Daleč okrog ni bilo videti nobenega človeka. Miška je obstal in tudi psi so se ustavili. Eden je legel med tračnice. Miška se je ustrašil, da bi ga psi ne raztrgali, in je začel moliti. Ali vse molitve so se mu zmešale, a psi niso odšli. Tedaj je Miška s trepetajočim srcem naredil ovinek, se sklonil in se trudil, da bi bil čim manjši, da bi ga psi ne opazili. Toda eden izmed psov je šel tudi v njegovo stran. Miška je obstal in tudi pes je obstal. Spomnil se je pravljice o medvedu in dveh otrokih v gozdu: ako se narediš mrtvega, se te medved ne dotakne. Morda se tudi človeka psi ne dotaknejo, če se naredi mrtvega? Miška je sedel na gola, solnata tla, previdno stegnil noge, dvignil nekoliko glavo in pazljivo in z napetimi očmi gledal pse. Miška je videl v strahu pse velike, z dolgimi, režečimi zobmi; a nenadoma so se razblinili. Nato so se dvignili kot trije črni oblaki v zrak, zbežali nad Miškovo glavo in lajali nekje daleč. Miškova glava se je sklonila bližje k zemlji, legla kakor na mehak vzglavnik, oči so se zaprle. Dolgo in krepko je spal, videl je v sanjah tri pse, toda to niso bili kirgiški psi, temveč njegovi domači, lopatinski. In Miška sam ni ležal na golih solnatih tleh v daljni stepi, nego doma v Lopatinu, na bregu lopatinske reke. Psi so mu lizali roke, legali na hrbet, mahali z repi. Eden izmed njih je vprašal s človeškim glasom:

— Si se že vrnil iz Taškenta?

Pogledal je psa natančneje. Bil je konj. Pokleknil je predenj in govoril s človeškim glasom:
— Zajaši me! . . . Ponesem te!

Miška je zajahal. Jezdil je. Toda hipoma se vzpne konj na zadnji nogi in vrže Miško s sebe ter ga udari s kopitom na čelo.

Nekdo se je dotaknil Miškovih nog in je rekel:

— Vstani, dečko, ali si mrtev?

Nobenih psov ni bilo. Nobenega človeka daleč naokrog. Samo slaba luč s postaje mu je svetila v obraz. Miška se je zdramil, obtipal nožič v žepu, tisoč rublov, skočil pokonci in zbežal.

Postaja je bila majhna, brez ljudi. Med tračnicami so se valjali olupki arbuza, ki so bile pohojene v prah. Nekdo je bil tukaj, nekdo se je odpeljal dalje, ostala so samo razdrta ognjišča, smeti in temna, molčeča tišina.

Mimo sta šla dva Kirgiza. Pogledala sta Miško. Tudi Miška ju je pogledal in je pobral dve kosti. Tretji Kirgiz je stopil naravnost k Miški in je razširil roke. Miška se je umaknil k postajnim vratom, a Kirgiz je stopil za njim. Miškove noge so drhtele, v glavi se mu je temnilo. Stisnil je v žepu nožič, tisoč rublov — zadnjo svojo radost — in se izmuznil za postajna vrata. Zagledal je druga vrata v ozadju. Tiho jih je sunil in smuknil v ozadju ven ter prišel do nekega vrta . . . Srce je utripalo, noge so se mu opletale, a tam na postaji je nekdo kričal glasno. Kaj, tega ni mogel razumeti. Nikoli se Miška poprej ni ustrašil ničesar. A sedaj

je bil ves plašen in glava se mu je povesila. Ni vedel, kaj naj naredi.

Bog ne daj, da ga ubijejo ali da mu vzamejo zadnjo srajco! Nikogar ni, ki bi ga branil, če zakriči, nikogar ni, ki bi ga slišal... Nekoliko se je oddahnil in splezal naprej. Šel je mimo postajnih poslopij in obstal je pri majhni čuvajnici.

Čuvajnica je bila brez ljudi; imela je razbita okna, raztrgano streho, podrto peč in s tal so bile iztrgane deske. Skozi okno je zletela nočna ptica... Miškove noge so omahnile. Ko se je nekoliko umiril, je plašno stopil v prazno, strašno čuvajnico.

Noč je minevala počasi.

Zadivjal je veter, trgal ostanke strehe, šumel, razbijal ob stene, tulil s pasjimi glasovi. Grmelo je. V čuvajnici je nenadoma postalo svetlo, kakor da je požar. Blisk je kakor s škarjami švignil po stenah in kotih in zopet je v razbita okna lezla črna, tuleča noč.

Vlil se je dež.

Miška je sedel v kotu, zataknil je roke v rokave srajce, vztrepetal je, se krčil in vse njegovo prejšnje življenje, ki je bilo prosto in brez veselja, se mu je zazdelo sedaj odtrgano od vsega, izgubljeno za vselej. Kje sedi sedaj? Bliže Lopatinu ali bliže Taškentu? In ni vedel, kje bo prej. Morda ne pride nikdar, zablodi, obnemore in ostane v tej stepi.

Oster žvižg lokomotive je pretrgal njegove nemirne misli in dvignil Miško na noge, sunil ga je iz čuvajnce v mokro, šumečo travo, na dež in v vihar, v grmečo noč. V slepeči svetlobi bliska je stopil na majhno postajo. Na postaji sta goreli na lokomotivi dve svetilki, ki sta rezali tmino.

Padajoč, drsajoč z laptjami po spolski zemlji, spodtikajoč se ob prage, ne misleč na dež in vihar, ki ga je metal sem in tja, je bežal Miška k vlaku, ki je vozil v Taškent. Ta vlak pelje na vsak način v Taškent, ker gledajo svetilke v isto stran. In če se Miška sedaj ne odpelje, propade v stepah in ne ubeži pred smrtjo . . .

Okrog lokomotive so se sukali ljudje in udarjali s kladivi.

Zasukal se je Miška za njihovimi hrbti in je zbežal ob vagonih, praskaje z rokami zaprta vrata. Še bolj se je ustrašil, da ne bo mogel vstopiti, in zopet se je znašel pri lokomotivi.

Nekdo je kriknil iz teme:

— Ne motaj se mi tod!

Miška je stopil dva, tri korake proč in se je odkril.

Dež je lil, veter je pihal, a Miška je stal kakor berač pri stopnici lokomotive ter držal v rokah staro očetovo kapo. Ko se je približal strojevodja z gorečo bakljo in je rdeča svetloba, trepetajoča na dežju, padla na Miškov obraz in ga trgala iz teme, je rekel Miška glasno:

— Striček, dragi, usmili se me v imenu Krista!

Strojvodja ni odgovoril.

In zopet je stal Miška.

Dež je lil, veter je pihal, udarjalo je kladivo po kolesih, a Miška se je z golo glavo, drgetajoč od hladu in obupa, stiskal okrog stopnice lokomotive. Zopet se je pojavil strojvodja z gorečo bakljo in zopet ga je Miška prijel za roko:

— Striček, poginem tukaj!

Strojvodja je obstal.

— Kdo si?

Miška ne ve sam, kdo je sedaj: gladujoči deček iz buzuluškega ujezda. Po kruh gre v Tašket, a tovariši so ga zapustili in v vagon ga nikdo ne pušti. Ali bi ga on ne hotel vzeti s seboj? Nekoliko bo plačal, ako je treba: nožič ima in tisoč rublov.

— Počakaj je rekel strojvodja. Sprevodnik takoj pride. Njega lepo poprosi!

Miška je pokleknil, stegnil roke in z glasom obupa, z glasom žalosti in gorja trepeče zaklical:

— Striček, sodrug, v imenu Krista, poginem tukaj!...

Strojvodja ni odgovoril.

Dolgo je lazil pod lokomotivo, udarjal s kladivom, nato je odšel na postajo.

Dež je lil, veter je pihal, a Miška je stal pri kolesu lokomotive, mučil se je z neodločnostjo. In ne da bi koga vprašal, je nenadoma zlezal na

lokomotivo. Jel si je greti hrbet, nato je nastavlil še prsa. Ko je ogrel prsa, je zopet nastavlil hrbet.

Proti jutru je dež prenehal.

Postalo je tiho, oblačno, mrtvo.

V bledem somraku se je pojavljala iz teme postaja in kirgiške jurte za postajo.

Prišel je strojevodja.

Zagledal je Miško vsega modrega v obrazu, motne njegove oči, polne trpljenja, in vprašal ga je z glasom, v katerem ni bilo nejevolje:

— A se pelješ, sodrug?

Miško je žalostno odgovoril:

— Striček, ne goni me od tod! Prezebel sem vso noč...

— Kam potuješ, otrok božji? Saj propadeš!...

Lažje postane človeku, ako se ljudje z njim razgovarjajo. Tudi smelosti je več. Miška je povedal, od kod prihaja in kam gre. Nekoliko se je pobahal: samo da bi prišel v Taškent, tam ima sorodnike. Dvakrat so pisali njegovi materi in zelo prosili, naj bi prišel. Če mu bo, so pisali, pri nas ugajalo, lahko sploh ostane. A če mu ne bo ugajalo, mu priskrbimo vozno karto, da se vrne.

Strojevodja je poslušal, se smehljaj, gledal pomodrele Miškove ustnice in je rekel nepričakovano:

— Pojdi z menoj!...

Sprva Miška ni mogel verjeti. A ko se je čutil poleg lokomotivinega kotla, ko je videl mnogo-

številne vijake, kolesca, premikala, ključe in kljuke ter ognjeno žrelo lokomotive, v katerem je plamtelo, da so se mu v glavi zbudile nemirne misli: Kam sem zašel?

Potegnil je strojevodja za neko kljuko... Zgoraj nad streho je zažvižgalo. Zasukal je drugo kljuko... vlak se je naenkrat zganil in je začel teči: sprva počasi, previdno, potem pa se je pogнал in je hitel naprej s takšno naglico, da je Miškovo srce začelo viharno utripati in da so se njegove misli v glavi prekopicovale. Kakšna sila nese vse to in kdo je vse tako ustvaril?

Navkreber je vozil vlak počasneje, potem se je pa zopet podil na vso sapo, a strojevodja je v črni srajci gledal skozi okno in kadil pipo. Drugi je metal drva v ognjeno žrelo. Nalašč je prijemal Miško in kričal strojevodji:

— Sodrug Kondratjev, ali ga naj namesto polena?

— Vrzi — se smeje Kondratjev. — Mu bo topleje...

Miška je gledal oba z velikim spoštovanjem. Videl je, da se šalita z njim. In radi šal in toplote, ki jo je dajala lokomotiva, mu je postalo lažje, veseleje. A ko je sodrug Kondratjev odprl majhno pipo, natočil v čajnik vrele vode, se napil sam in natočil tudi Miški, je rekel Miška prisrčno, ves prevzet vsled ljubeznivosti:

— Že dolgo nisem pil vroče vode!

Kondratjev je odlomil skorjico kruha:

— Hočeš?

Ne, tu ni bila skorjica kriva.

Miška se ni najedel, premalo je te trde skorjice. Ni ga vradostil kruh, nego prijaznost, prijeten smehljaj na obrazu sodruža Kondratjeva. Sedel je kakor bi bil doma na topli peči. Večkrat je zadremal, zaspal, v spanju otipaval nožič v žepu in je ves radosten in miren mislil:

— Kakšna dobra človeka!

Ko so se bližali veliki postaji, je rekel Kondratjev:

— Miška, sedaj boš izstopil. Lokomotiva odpelje na levo, na popravilo. Hočemo jo dobro popraviti, da bi ne delala nobenih neumnosti po potu. Potem se popeljemo dalje v Taškent... Sedaj že ni več daleč.

Miška je povесil glavo.

— Kaj si se ustrašil?

— Različni so ljudje. Ta me vzame s seboj, drugi me nalašč odgnaja...

Kondratjev ga je pogledal po plečih:

— Ne boj se, Mihajlo. Z menoj se pelješ, samo ne hodi daleč od postaje. Ko bo lokomotiva popravljena, zažvižgam ti dvakrat na tole piščal. Tedaj pribeži sem. Razumeš? Če me ne najdeš pri lokomotivi, počakaj!

— Dobro, striček, storil bom tako.

— Aha!...

— Med tem si bom ogledal mužike na postaji. Morda najdem koga izmed naših. Ali kadite cigarete?

— Zakaj?

— Morda kupim kaj cigaret za vas.

Kondratjev se je nasmehnil.

— Ako kupiš za me cigarete, te ne vzamem na lokomotivo...

Miška je na postaji pogledal strojevodji pri-srčno v obraz. Nerad je skočil z lokomotive. Za vagoni je počepnil, se sezul, potegnil iz laptjov trak, a raztrgane laptje vrgel stran. Nogavice je prevezal s trakom ter jih vrgel preko ramen. V sajasti kapi in bos je šel na bazar. Ni hotel takoj kupiti kruha za prvo ceno. Trgoval je pri raznih branjevkah, kakor mužiki, ki kupujejo konja. Povsod so bile enake cene. Strašno rad bi jedel, posebno, ko je gledal cele hlebce kruha. Pogledal je še enkrat na skrit tisočak in kupil precejšen kos belega kruha. Snedel ga je polovico, postal je težak, sopihal je in utrujeno pomislil:

— Dovolj. Jutri pojem ostalo!

Mimo so nesli na nosilkah mužika.

Miška je pogledal njegovo ruso brado, modre hlače, gole ocrnele pete in vsrkal v sebe tujo bolest ter pomiloval umrlega:

— Vsekakor sem srečen človek: ta je umrl, a jaz se peljem dalje...

Za postajo so sedeli mužiki, babe, starci, dekletca... prava lačna čreda. Miška je vprašal dvoje mužikov:

— Kam se peljete?

Mužiki niso odgovorili.

Miška se je razsrdil.

— Zakaj ne odgovorite?

Eden izmed mužikov je odgovoril:

— Daj mir, pobič! Dovolj imamo svojih skrbi...

Drugi mužik je pripomnil:

— Štiri dni čepimo že tukaj... ni nam do razgovorov...

Miška pa je rekel kakor veliki, pravi mužik:

— Tudi jaz sem čepel po postajah; po noči sem v stepah sam samcat prenočeval; peš sem hodil.

— Kako si vendar hodil?

— Kako?... Šel sem, kakor se hodi. Sila me je primorala.

— Čenčaš, a sam ne veš kaj, so se razjezili mužiki.

Miška si je popravil staro očetovo kapo in je začel pripovedovati, kako so ga zapustili tovariši, kako je prenočil eno noč sam samcat naravnost v stepi, a drugo v čuvajnici in nikoogar ni bilo z njim. Nato je naletel na strojevodjo, sodruža Kondratjeva, ki ga je vzel k sebi na lokomotivo, ga napojil s čajem iz svojega čajnika in mu dal nekoliko

kruha. Če bi bilo več takih ljudi, bi se že davno vsi pripeljali.

Miška je pripovedoval mirno, s prepričevalnim glasom in se zato zdel večji, kakor je bil v resnici. Mužiki so ga pazno poslušali, zadnji so se pomaknili bližje, gledali so pripovedovalcu v obraz. On pa, zadovoljen in sit, je mahal z nogavicami, stal sredi mužikov kakor majhen pridigar, ki je utrjeval poslušalce v veri in vlival v njih ude božnost za nadaljno nedokončano pot.

Vsled splošnega zanimanja omamljen se je bahal:

— Grem in sedem na lokomotivo!

— Na kakšno lokomotivo?

— K sodružu Kondratjevu.

Obrnil se je in šel.

Pogledal je še enkrat k mužikom in pomislil:

— Gotovo mi zavidajo! . . .

Dve lokomotivi sta se premikali, žvižgali, vagoni so se odcepljali, odbijači so udarjali. Poleg žvižgov lokomotive so žvižgali kretniki z majhnimi piščalmi. Ko je zagledal Miška sprevodnika z dvema steklenicama za pasom, je vprašal:

— Hej, sodruž, kam gredo lokomotive?

— K materi v hlače, je odgovoril sprevodnik.

— Ah?

— Da, da, ah!

Oba sta se smejala.

Sprevodnik je šel dalje, a Miška je stal z bosimi nogami na toplih tračnicah. Mimo je šel rdečevojnik s puško. Miška je hotel z njimi govoriti:

— Sodrug, koliko je ura?

— Koliko pa želiš?

— Ali je že dve popoldan?

— Je, je odgovoril rdečevojnik. — Dve veliki in tretje malo.

Miška se ni jezil: šalijo se z njim in on sam se šali. Včeraj je zavžil nekoliko strahu, danes, ko se je najedel kruha, je bolj vesel. Dobro bi bilo, če bi bilo vsak dan tako...

Poleg čuvajnice je stal kretnik z medenim rogom v rokah. Rog je bil očiščen, a kretnik z veliko brado ni imel srditih oči. Miška je stopil bližje k njemu in je vsled dolgega časa rekel:

— Sodrug, ali kupiš nožič?

— Kaj hočem z njim?

— Mogoče ga za kaj porabiš.

— No, pokaži ga!

Predno mu je dal nož, je Miška pobral debelo trsko.

— Poskusi, kako je oster. Kakor britev je!...

Kretnik je poskusil. Nož je bil oster.

— Ga nisi ukradel?

Miška se je čutil užaljenega. To je njegov nož. Pokojni oče ga je prinesel od vojakov. In če bi ne bil v sili, bi ga za nobeno ceno ne prodajal, zakaj takšnih nožev ni več, posebno ne tukaj. Celó v Buzuluku ni najbrže takšnih...

— V kakšnem Buzuluku?

— Mesto je to, manjše od Samare!

Dolgo sta se pogovarjala.

Miška ni prodal noža. No, sedaj ni bilo take potrebe. Tuintam je stegnil roko in prosil vbočajme, nastavljal staro očetovo kapo in mirno, prav nič žalostno govoril:

— Dajte košček kruha!

Kričali so nad njim:

Idi k hudiču! Človek nima miru pred vami, kakor pred kakimi psi!

Miška bi se prej vsekakor razjezil. Ali sedaj ni beračil vsled gladu, ne zato, ker so mu bila čreva prazna, nego tako radi nagajivosti. V žepu je tičal še majhen košček kruha in zato ni tako hudo. Vendar sta se v nekem vagonu našla dva dobra človeka: eden, ki je čital knjigo, mu je vrgel jabolčni stržen z velikim črvom, a drugi, z modrimi očali, mu je nasul pest arbuzinih lupin. Miška se je razveselil in jedel arbuzine olupke s kožo. Postal je len in je počasi korakal z obteženim trebuhom ter ni prav nič opazil, kako se dan nagiblje k večeru. Večerne sence so se pojavljale, svetilke so bile prižgane.

Okrog agitpunkta*) je igrala harmonika.

Iz gruče zbranih je skočil mlad mužik, spretno naredil krog, udaril s kapo po tleh, udaril z nogo,

*) Agitacijske postaje, ki je pri vsaki večji postaji.

ki je bila obuta v laptje, spletene iz rogoza, in je veselo kriknil godcu:

— Zaigraj!

Zbranim je kriknil:

— Prostor, sodrugji-fantje, sedaj zaplešem! Nikolaj, bodimo veseli, preden umremo, vseeno, saj ne bomo dolgo . . .

Harmonika je zaigrala komarinskega.

Udaril je mužik ob dlani, zvil se z vsem telesom, počepnil, metal nogi naprej, skakal na petah nazaj, vrtil se na prstih, zaukal, nepričakovano sedel, prekopicnil se preko glave in zaplesal z razkoračenimi nogami.

— Eh, pasji sin, komarinski mužik, zakaj si povesel glavo?

Harmonika je igrala, veseli mužik je plesal, a s tračnic so nesli povoženo kmetico, vso zalito s krvjo. Ali je po nezgodi padla pod premikalni vlak ali se je sama vrgla na tračnice vsled bede in lakote . . . tega ni nikdo vedel, nikdo ni tega spraševal. Miška je videl samo glavo z dolgimi, razpletenimi lasmi. Visela je kakor pri ubiti ovci. In težak, grenak strah, globoko, docela neotroško sočutje je stisnilo Miškovo srce. V nežnem svitu nočnih svetilk je hodil potrta, od novih misli zlomljen in povsod je videl črno gorje: plakale so babe, stokali otroci, zlobno zmerjali mužiki, a lokomotive iz delavnice še ni.

Utrujen je postal Miška, spanec se ga je loteval, ali spati se ne sme. Zaspíš . . . ostaneš zopet v tem kraju.

Noč je potekla in jutro je pogledalo z motnimi očmi. Lokomotive pa še vedno ni, niti sodruža Kondratjeva ni videti nikjer.

Ali me je ogoljufal?

— Ali se je brez mene odpeljal?

V dolgi vrsti so stali včerajšnji vagoni. V vagonih so še spali. Nikogar ni, da bi vprašal, a Miška sam ni mogel spoznati: ali so to včerajšnji vagoni ali so prišli drugi?

Neprijazno je postalo in strašno. Peljal se je, peljal, šel je šel . . . zopet nesreča. Najbrže nikoli ne pride v Taškent in nekje na vsak način pogine, zakaj povsod se zmoti. Moral bi ostati in čakati na tistem mestu, a šel je in poslušal harmoniko.

— Eh, norec, norec! . . .

31.

Za postajo se je razlivala po nebu jutranja zarja in Miškovo razbolelo srce je krčil obup, kakor v smrtnem boju. Že je hotel jokati od jeze, si puliti lase, ali glej, pojavila se je iz delavnice odpočita lokomotiva, bodra, kadeča se iz dimnika ter glasno ukala v jutranjo tišino. Miškovo srce je kakor vrabec poskočilo od radosti:

— Prihaja, ljubljena, prihaja!

Miška je skočil na stran, da bi ga kolesa ne zagrabila. Skozi okno lokomotive je že tudi gledal

z vivčkom v ustih sodrug Kondratjev. Zagledal je Miško, nekaj zakričal, vendar Miška ni mogel razumeti in je bežal za lokomotivo. Lokomotiva se je ustavila, jela teči nazaj po drugi progi k vagonom, udarila ob nje in obstala. In sodrug Kondratjev je zaklical zopet Miški, ki je ves razburjen sopihal:

— No, Mihajlo, peljali se bomo.

Zasrbelo je Miško po vsem telesu. Ni našel besede. Popravil si je kapo, se popraskal za tilnikom in rekel glasno:

— Vso noč nisem spal!

Sodrug Kondratjev se je smejal:

— Izboren dečko si. Vem. Splezaj hitro sem, če ne, se odpeljem brez tebe!

V tem trenutku je bil Miška najsrečnejši človek na svetu.

Zopet so, kakor na prejšnji postaji, drveli mužiki in babe okrog vlaka, kričali, jokali, prosili, da jih vzamejo na vlak. On pa je sedel mirno v svojem kotu na tleh in ne kjerkoli, temveč na sami lokomotivi, in ni sedel samo tako, marveč se je ves čas smehljaj. Spomnil se je Serjoške in Trofima in mislil:

— Če bi me ta dva videla!

Sodrug Kondratjev je pritisnil na ročaj. Drevesa pri postaji so začela počasi bežati nazaj. Miška se ni mogel več premagati. Zlezal je iz kota in je pogledal ves ponosen in srečen skozi ozka vratica. Videl je dva mužika, ki sta bežala ob lo-

komotivi, babo z otrokom, rdečevojnika s puško, slišal je jok . . .

Še hitreje so bežale nazaj svetilke, drevesa, stari vagoni brez koles, plenice, razobešene na vagonih, da se posuše, konjski vagoni, deske . . . vedra, sinja stepa mu je gledala v obraz. Pojavljala so se jezera med zeleno trstiko in rogozom, svetle reke, zopet stepe, zopet zeleni rogoz, bregovi, kamenje, pesek. Miška je opazoval vse z razvnetimi, bleščočimi očmi in se v mislih zahvaljeval sodruhu Kondratjevu, ki ga je vzel s seboj kakor svojega lastnega sina. Sodrug Kondratjev je uganil iz Miškovih oči njegovo radost. Nalašč ga je vprašal:

— No, Mihajlo, kako je?

— Hvala, dobro!

— Kmalu bomo v Taškentu!

— Koliko dni še imamo?

— Če se med potjo ne bomo mnogo zadrževali, en dan in eno noč in v jutru smo tam.

Miška je začutil potrebo, da reče sodruhu Kondratjevu lepo besedo, da bo vedel, kako mu je hvaležen; vendar Miškov jezik ni našel besede, samo njegove oči bleste v ljubezni in vdanosti. Pojedel je svoj kos kruha, ostal je lačen, vendar je pomislil:

— Nič ne de. Potrpim!

Zvečer vpraša sodrug Kondratjev:

— Mihajlo, si zelo lačen, kaj?

Miško je bilo sram, da bi bil vsiljiv in je rekel odločno:

— Le jejte! Navajen sem stradati!

Toda sodrug Kondratjev je zopet dejal:

— No, Mihajlo, vse se uredi. Na, skorjico kruha! Vgrizni! Imaš še mlade zobe. Če je pa pretrda, jo pomoči v vodo!...

Kondratjev ni videl Miškovih oči, polnih ljubezni in vdanosti, pač pa je slišal trepetajoči glas:

— Najudanejša hvala, striček!

Trdi kruh se je omehčal v vreli vodi; tudi Miškovo srce je bilo mehko od velikega, razvnetega čustva. Jedel je kruh, pil vročo vodo in pomolil Kondratjevu nož, ki ga ni prodal, govoreč s trepetajočim glasom:

— Sprejmite od mene dar za vašo dobroto!

Tudi Kondratjejev glas je trepetal:

— Zakaj vendar?

— Vzeli ste me s seboj. Usmilili ste se me.

— Hvala, Miška! Le vtakni ga zopet v žep!

Toda Miška je prosil tako prisrčno, njegove oči so blestele tako ljubko, da Kondratjev ni mogel odkloniti. Vzel je kmečki nož z luknjo v držaju. Obesil ga je na prst, vihtel sem in tja, se smehljaj in pomolil glavo skozi okno. Dolgo je gledal s svojimi dobrimi, smehljajočimi se očmi v vijoličasto, večerno stepo.

Vso noč je spal Miška trdno in mirno. V sanjah je videl mater, Jaško in Fjodjko, lopatinske mužike in babe. Mati mu je zakurila kopel, stopila k njegovi postelji in rekla tiho:

— Spiš, Miška? Pojdi, sinček, okoplji se po potovanju. Pripravila sem ti tudi čisto srajco...

Miška se je kopal, obdrgnil nekoliko celo telo z vročimi brezovimi vejicami... Dolgo potovanje je telo preveč zmučilo. Prišel je iz kopeli čisto drug, odrasel. Sedel je na prednjo klopi pri mizi in začel pripovedovati o sodruhu Kondratjevu.

— In kaj je z našim Serjoškom, je vprašala Serjoškova mati. — Kaj si ga pustil na cedilu?

Miška je mirno odgovoril:

— Serjoška ni vzdržal. Spravil sem ga v bolnico. Tam je umrl.

Serjoškova mati je začela jokati, obdolževati Miško, vendar so lopatinski kmetje rekli:

— Mihajlo ni kriv. Vsak človek lahko umre...

Miška je hotel na dvorišče, da pogleda po gospodarstvu. Toda sodruh Kondratjev stopi v izbo in mu zakliče na uho:

— Prebudi se, prebudi se!

Miška skoči po koncu, ne razume ničesar in gleda Kondratjeva, posluša njegov vesel, bodreči glas:

— No, ali vidiš, Miška, kaj!?

— Koga?

— Takoj smo v Taškentu!

Miškovo srce poskoči, kakor da bi ne bilo v prsih. Megla zatemni oči. Sprva ni videl ničesar. Nato je bežala zelena pega poleg lokomotive. In

ko je ta začela bežati počasneje, je zagledal vrtove Taškenta, ilovnate izbe in tanka, visoka drevesa.

— Oh, ti moj ljubi Taškent!

Mimo vrtov so se peljali nenavadni vozovi, v katere so bili vpreženi konji. Ti vozovi, arba jim pravijo domačini, so imeli dve ogromni kolesi. Siti konji s trakovi na repih in z zvončki v grivah. Na konjih nenavadni ljudje s povezanimi glavami. Ogromna kolesa dvigajo gosti, beli prah, ki je zakrival vrtove in drevesa tako, da se ni moglo ničesar videti.

Potem je videl debele, črnobrade mužike, tudi s povezanimi glavami, jezdeče na majhnih žrebetih. Mužiki so sedeli na majhnih žrebetih, udarjali jih s tankimi palicami po vratovih. Žrebeta so stresala svoja dolga ušesa, niso imela nobenih uzd, a repe kakor teleta.

Lokomotiva je za trenutek obstala.

Miška je pogledal ven, videl je trgovce z jerbasi na glavah in ni slišal nobene ruske besede. V jerbasih, v majhnih lesenih košaricah so bile razne vrste jabolk, potem še nekaj drugega, nepoznanega, nekake črne in zelene grozdne jagode, velike, bele lepjoške*).

— Ti živijo, je pomislil Miška in oblizoval svoje suhe, lačne ustnice.

*) Lepjoška — iz tankega testa, kakor disk v velikosti polne lune.

Kondratjev ga vpraša:

— Si sedaj vesel, Mihajlo?

Miška sam ni vedel: Vesel je. In vendar mu je pri srcu težko pri pogledu na vse to bogastvo.

Kondratjev ga pomiri:

— Ne straši se, Mihajlo! Tu ne propadeš.

— Ali tukaj ni Rusov?

— Tu je vse polno raznovrstnih ljudi. Ko prideš v mesto, boš vse videl. Ali veš, kje stanujejo tvoji sorodniki?

Miška je bil v zadregi, zardel je in se obrnil stran:

— Vem.

— V kakšnem sorodstvu si?

— Ne v velikem.

Kondratjev ga je mučil z vprašanji in Miška je žalosten mislil:

— Lažem, Kaj ne zapaziš?

Na postaji v mestu je videl zadnjič sodruga Kondratjeva. Globoko se mu je poklonil, zamižal z očmi, iz katerih so se naenkrat vsule solze, in je rekel prisrčno:

— Striček, iskrena hvala.

— Pusti, pusti, kaj boš hvalil, Miška. Dobro se imej!

— Pridete zopet v Taškent?

— Vedno vozim po tej progi . . .

— Zbogom, morda se ne vidiva več.

— Zbogom, Miška. Želim ti mnogo sreče.

Miška je skočil z lokomotive, si vrgel nogavice preko pleč in se še enkrat ogledal, poklonil se še enkrat Kondratjevu. Videl je poslopje iz kamna, razgreto od solnca, visoka, vsa zaprašena drevesa, in se pomešal — majhna kapljica — v gosti vrvež množice.

Segel je v žep. Njegov nož je bil v žepu! Ha!
— Kako je prišel v žep.

Sprva se je Miška začudil, hotel je nazaj k lokomotivi, a potem je pomislil:

— Ali tak človek sploh lahko kaj vzame?

Na postaji so ležali mužiki, babe ... nađi, na pol nađi, počrneli od taškentskega solnca, bolni, umirajoči. Miška jih je videl od daleč, stopil je k njim, obstal za trenutek in premišljeval:

— Ali je pomanjkanje kruha tudi tukaj?
Šel je dalje.

Plašno je krenil na zeleno cesto z visokimi drevesi in obstal.

Nagnil je glavo daleč nazaj in gledal drevo, ki je imelo mnogo vej, gledal črnobradega mužika na žrebcu in se je nenadoma ves prestrašil: nekaka postava mu je šla nasproti ... ali je človek ali ni? Noge se vidijo, glava je, samo namesto obraza je majhno, črno zađrinjalo! Bila je to Sartjanka z zakritim obrazom! Miška je skočil na stran pred to strahoto, skremžil je obraz, napel ustnice in je šel počasi dalje po ozki, zeleni cesti, ki je perljala, v zaprašeno, suho, vroče mesto. Dolgo je še

korakala po cesti temna glava v veliki, očetovi kapi, z belimi nogavicami preko pleč. Nato je obstala, si ogledala zamazan, zaprašen jarek z vodo, šla dalje, zavila za vogal in izginila . . .

— — — — —
— — — — —

32.

Nekega toplega, vedrega dne, pozno v jeseni, je obstal taškentski vlak na majhni postaji med Buzulukom in Samaro. Iz vagona so poskakali mužiki na peron. Vlak tukaj ni dolgo stal. Ko so se vagoni zopet odpeljali, so ležale na trdem, zmrznjenem pesku poleg tračnic, zložene druga poleg druge, vreče, polne kruha, zaznamovane z neveščimi rokami s križi, palicami.

Na dveh vrečah, od katerih je vsaka držala več kakor pud, je stalo zapisano s kopirnim svinčnikom:

»Mih. Doden«.

K vrečam je stopil čokat, od solnca zagorel mladenič, pokrit z veliko, raztrgano kapo. Skrbno je pregledal vozle, potipal vreče s prsti in samozavestno spustil sapo skozi nos.

Lahek, moder oblak je bežal po visokem, vedrem nebu. Zakril je z ene strani solnce in zarisal lahno senco.

Čokat, od solnca ožgan mladenič je stal kakor mužik, široko razkoračen, z onučami, ovitimi

okrog nog. Gledal je preudarno in spoštljivo na dve vreči in vdihaval krepak jesenski zrak skozi nos. Pokašljaj je in stresel z glavo:

— Pri nas tukaj je mrzlo. Po noči gotovo zmrzuje!

Ta mladenič je bil Miška.

V Taškentu je dolgo blodil po bazarih. Prenočeval je za plotovi, polegal poleg umazanih jarkov. Lotila se ga je črevesna bolezen. Dolge dneve ga je mučila griza. Čreva so se mu hotela malone obrniti. Bila je to posledica nagnitih jabolk in breskev, ki jih je pobiral in jedel! Vendar ni propadel v teh težkih časih. Pretrpel je vse, prenesel vse, tudi uši in nesnažo in črevesno bolezen . . . Moral je prodati nož, da si je kupil jedi, pobiral je na tleh gnijoča jabolka, stegaval je roko za miloščino. Nato mu je vse to začelo presedati in potikanje se mu je pristudilo. Na tak način ne bi prišel do semena! Miška pa potrebuje seme, da poseje njive, da reši gospodarstvo . . .

Udinjal se je za delavca v vrtu nekega bogatega Sarta. Naletel je tam na mužike iz Buzuluka in je šel z njimi v stepo na delo. Mlatil je pšenico, rezal je rogoz, zaslužih je dve vreči kruha, vsega skupaj tri pude. Del od tega je dal, da je lahko potoval domov, jedel je med potjo svoj kruh, ker ni več maral prositi miloščine in se je tako vrnil z drugimi mužiki v svojo domačijo.

Nikogar iz Lopatina ni bilo na postaji.

Ko sta se pripeljala dva voza iz sosednje vasi k vrečam in so mužiki svoje vreče naložili, je rekel Miška voznikoma:

— Tudi moji vreči naložita! Plačam vama!

— Pretežko bo, se branita voznika.

Miška odgovori:

— Saj ni mnogo. Komaj dva puda. Le počasi peljita! Ne utegnemo mnogo razpravljati. Saj peljeta mimo naše vasi...

Konji so potegnili, njih koščena hrbtišča so se skrivila od napora, prijetno škripanje koles se zasliši, iz lipinega ličja spleten voz zaječi in vreče, napolnjene s težkim, zlatim zrnjem, se peljejo po ozki poljski cesti v prozorno tišino praznih poljan...

Miška je korakal poleg mužikov za vozom, pogledaval hrepeneče na majhne hribčke, polja, na luknje podlasic in mislil na mater:

— Ali še živi ali je mrtva?

Razburjene oči gledajo po mrtvih, golih njihvah. Pobral je majhno, trdo grudico zemlje, jo stisnil v rokah in vzdihnil:

— Koliko stane neki pri nas konj, če bi ga hotel kupiti?

V vasi je zagledal prazno, tiho izbo z zelenimi, majhnimi okni. Z dvorišča, skozi odprta vrata ga gleda majhna, kodrasta trava, koprive, rastoča vsa gosta ob ograji in pozabljena, počrnela dugá.

Mati mu ne pride nasproti.

Vozniki so zanesli Miškove vreče na dvorišče in jih položili pod okna.

In še vedno ni nikogar, ki bi pozdravil prišleca.

Srce mu trepeče. Temni se mu pred očmi.

Ded Ignatij pride tam od vrat. Zasenči si oči z roko, gleda vozove z vrečami in zakliče s slabotnim glasom:

— Ali je prispela za koga podpora?

Miška je plačal voznika z zrnjem iz vreče. Skočil je k izsušenemu, omahujočemu starcu:

— Ded, kje so moji?

Ded Ignatij ga je gledal z otožnimi, brezizraznimi očmi in je prijel brado s tresočimi prsti:

— Stoj, stoj, od kod prihajaš?

Dve ženski prideta bližje, potipljeta vreči, ki sta ležali pod oknom, pobereta dve zrni, ki sta padli na tla in rečeta zateglo:

— Batjuška, kaj ta ni vsega prinesel?

V prazni, mračni izbi, na goli postelji, pod mrtvimi očmi dveh svetniških slik je ležala bolna mati.

Jaška in Fjodjka sta bila mrtva.

Miška se je sklonil k bolni materi in je rekel rahlo:

— Mati, zbudi se! Jaz sem!

Mati se strese, radost jo objame, slabotno giblje z ustnicami:

— O Bog, Miška!

— Kruh sem prinesel, mati. Za tebe!

Vzel je iz žepa trdi kos belega kruha, pest posušenih jabolk in vse stisnil materi v mrzle roke.

— Vzemi, mati. Jej!

— Živiš, sinko?

— Živim, mati, ne boj se!

Miška je stal pri materi. Zagorel. Velik. Ni ga bilo več spoznati. In božala ga je po obrazu s svojimi tankimi prsti.

— Oh, dragi, ljubljeni! . . .

Nato je hodil dolgo po praznem, s kodrasto travo obraslem dvorišču. Videl je izsušen konjski gnoj in se je spomnil konja. Kupiti ga bo treba! Videl je kokošje gnezdo z dvema perescema na črni slami in je vzdihnil:

— Vse gospodarstvo bo treba na novo ustvariti . . . Nobenega konja! . . . Nobene kokoši! . . .

Vrabec, ki je ostal pri življenju, je sedel na raztrgano streho hleva, ošopiril je svoje perje in gledal Miško z mežecimi očmi.

Tudi Miška je gledal zamišljeno vrabca. Pobral je začrnelo dugo in jo postavil v kot. Stopil je k vrečam in rekel trdno in odločno:

— Nič ne de! Žalostiti se — ni prav! Vse bom oskrbel na novo . . .!

Konec.

Vzel je iz čopa trih kos belga, kihar, post pu-
 zelnih jabol in vse stani materij v mrtve tona.
 — Vzemi mati, jeli in onay at in
 — Živiš, sinko?
 — Živim, mati ne boj se, postam sam.
 — Mlaka je stal pri mlati, Yagorč Velik. Ni
 ga bilo ved spoznat, in pota ga je po obrabi
 svojimi tankimi prsti.
 — Oj, dragi, ljubljanski, vidi se ti.
 — Vato je bedil boga po praznu, a kóbrato
 travo obratani dvorcu. Videl je krasen konjski
 gnoj in se je spomnil kosa. Kupiti ga do trebal.
 Videl je kokosne gredbe z dvema peresoma na
 čmi stani in je vrdihnil, da je v mlati.
 — Vse kóbratstvo do traba na novo usiva-
 tivo, kóbratstvo, kóbratstvo.
 — Vabec ki... ljubljanski je sedel na
 razgano steno, ljubljanski je svoje perje in
 gledal Mlaka z... ljubljanski v...
 — Niš no det žalosti se... in prvi Vse dom
 odšel na novo, ljubljanski je sedel na...

V upravi mesečnika »Svoboda«, Ljubljana
Miklošičeva cesta (Delavska zbornica)

se dobe sledeče knjige:

- A. Keževnikov: **Jeromkin krog**. Povest za mladino in odrasle. Ilustriral ruski umetnik I. Mračkovski. Iz ruščine Iv. Vuk. Cena Din 10.—.
- Aleksander Blok: **Dvanajst**. Znamenito delo iz ruske revolucije. Ilustriral Miha Maleš. Iz ruščine Mile Klopčič. Cena Din 10.—.
- Mile Klopčič: **Plamteči okovi**. Pesmi. Vezana knjiga. Cena Din 10.—.
- Tone Seliškar: **Trbovlje**. Pesmi. Cena Din 10.—.
- Angelo Cerkvenc: **Očiščenje**. Drama. Cena 10 Din.
- Ivan Vuk: **Pravljice Iztoka**. Cena Din 10.—.
- Beer: **Karl Marx, njegovo življenje in delovanje**. Prevedel C. Štukelj. Cena Din 20.—.
- Jack London: **Železna peta**. Socialni roman. 2 knjigi. Prevedel Iv. Vuk. Cena Din 30.—.
- Lovro Kuhar: **Povesti**. Cena Din 12.—.
- Mesečnik »Svoboda«, posamezna številka 3 Din, celoletna naročnina 36 Din.
- Knjige »Cankarjeve družbe« (4 knjige Din 20.—).

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIJLJNICA

00000470239

V upravi mesečnika »Svoboda« Ljubljana
Miklošičeva cesta (Delaška zbornica)

se dobe sledeče knjige:

- A. Kabanov: Jeronimova knjiga. Povest za mladih
in odrasle. Ilustriral ruski umetnik I. Mraz-
kovski. Iz rusčine in. Vuk. Cena Din 10.—
Aleksander Blok: Dvanaest. Znamenito delo iz
ruske revolucije. Ilustriral Mija Maleš. Iz
rusčine Mije Klopiča. Cena Din 10.—
Mija Klopič: Planeta. Povest. Varna knj-
ga. Cena Din 10.—
Tone Selškar: Trboš. Povest. Cena Din 10.—
Angelo Cerkevnik: O... Cena Din 10 Din
Ivan Vuk: Pravišča. Povest. Cena Din 10.—
Beer: Karl Marx, njegovo življenje in delovanje.
Prevedel C. Štukelj. Cena Din 20.—
Jack London: Zeleni peski. Socialni roman.
2 knjigi. Prevodel in. Vuk. Cena Din 30.—
Lovo Kuhar: Povesti. Cena Din 12.—
Mesečnik »Svoboda«, posamezna številka 3 Din.
oslojstna naročnina 36 Din.
Knjige »Cankarjeve družbe« (4 knjige Din 20.—)

IN UNIV. KNJIZNICA
Ljubljana

77816

5.

